25. ROČNÍK
22. BŘEZNA 2019

1
2019

AD NOTAM

ČASOPIS ČESKÉHO NOTÁŘSTVÍ

Z OBSAHU:

Články

Ondřej Horák: Poslední pořízení jako výslovné prominutí činu zakládajícího dědickou nezpůsobilost?

Ladislava Šebánková: Některé aspekty zastupování

Magdalena Pfeiffer: Kolizní nástrahy smluveného majetkového režimu manželů

Adam Talanda, Iveta Talandová, Filip Plašil: Postavení nepominutelného dědice

Judikatura

Odmítnutí dědictví

Rozhovor

JUDr. Jan Kotous

Ze zahraničí

Nařízení o veřejných listinách nabylo účinnosti

Pro případ, že se na vás podepíší Murphyho zákony.

§

Víme, že i vy notáři jste jen lidé. Proto vám už přes 20 let nabízíme naše služby v oblasti pojištění. Kromě profesního pojištění odpovědnosti za škodu si u nás můžete uzavřít pojištění pro svůj automobil, pro život i na soukromý nebo firemní majetek.

Informujte se o našich speciálních nabídkách u svého pojišťovacího zprostředkovatele.

Kooperativa
VIENNA INSURANCE GROUP

Pro život jaký je

www.koop.cz

ČLÁNKY

Ondřej Horák: Poslední pořízení jako výslovné prominutí činu základajícího dědickou nezpůsobilost? 3

Ladislava Šebánková: Některé aspekty zastupování 7

Magdalena Pfeiffer: Kolizní nástrahy smluveného majetkového režimu manželů 20

Adam Talanda, Iveta Talandová, Filip Plašil: Postavení nepominutelného dědice 27

JUDIKATURA

Odmítnutí dědictví 42

ROZHOVOR

JUDr. Jan Kotous 47

RECENZE A ANOTACE

Metamorfózy práva ve střední Evropě VI. Hledá se Prométheus? 52

AKTUÁLNĚ

Seminář ENN „Praktické zkušenosti s použitím nařízení o dědictví" 53

ZE ZAHRANIČÍ

Nařízení o veřejných listinách nabylo účinnosti 55

STOJÍ ZA POZORNOST 57

ZPRÁVY Z NK ČR

Zahájení a ukončení činnosti notářů 59

Konkurzy na obsazení uvolněných notářských úřadů 60

STŘÍPKY Z HISTORIE

Stanislav Balík: Střípky z historie 54 65

FEJETON

Petr Hajn: Zmatky způsobené závětí 66

Martin Šešina: O duchu zákonů 67

Úvodník

Milé kolegyně a kolegové,
vážení čtenáři,

Mgr. Pavel Bernard, viceprezident Notářské komory České republiky

po čase mám zase prostor zamyslet se nad tím, co nás bude čekat a provázet v následujících měsících a možná letech. Čím tedy začít? Nepochybně elektronizací; aby nedošlo k mýlce, nejsem vášnivým zastáncem tohoto procesu kdekoli a za jakoukoli cenu, musí však mít místo tam, kde je to rozumné a účelné. Bohužel se ale někdy dostaneme i za tuto hranici, což se stává v případech, kdy po nás takový proces vyžadují evropské předpisy, což bude tzv. balíček práva obchodních společností a pak se elektronizace stane nutností.

Je před námi etapa, kdy bude třeba legislativně upravit naše předpisy tak, aby bylo možno notářské zápisy sepisovat buď v listinné, nebo elektronické podobě, podle přání žadatele, a to v první fázi především v obchodních věcech. Při této příležitosti mám za to, že je namístě napojit náš informační systém na základní registry, abychom s využitím nových občanských průkazů přestali opakovaně opisovat do různých evidencí data, která jsou v registrech obsažena. Zřídíme zároveň elektronický archiv našich dokumentů, kam budeme ukládat notářské zápisy v den jejich sepsání, a prostřednictvím tohoto archivu bude možné vydávat stejnopisy notářských zápisů. Tento archiv s sebou přinese možnost ověřit si na internetu, po zadání určitých údajů, zda se skutečně jedná o pravý notářský zápis. Odpadne tak možnost vytvářet falza notářský zápisů. Při této příležitosti se zamyslíme nad tím, jak upravit naše stavovské předpisy, aby se vyvážila nově přidaná povinnost ukládání notářských zápisů do elektronického archivu. V různých podobách toto funguje jak v Rakousku, tak na Slovensku a nám to umožní i v případě elektronických notářských zápisů mít jeden originál, a zachovat tak jeden z principů notářství.

AD NOTAM ČASOPIS ČESKÉHO NOTÁŘSTVÍ

Vydává: Notářská komora ČR se sídlem Apolinářská 12, 120 00 Praha 2, tel. 224 921 126, 224 921 258, tel./fax 224 919 192, 224 919 266, e-maily: prispevky.adnotam@nkcr.cz, reklamace.adnotam@nkcr.cz, www.nkcr.cz, ISSN 1211-0558, MK ČR E 7049. Vedoucí redaktor: JUDr. Ing. Michael Sáblík. Zástupce vedoucího redaktora: Mgr. David Kittel. Adresa redakce: Apolinářská 12, 120 00 Praha 2. Výroba a grafická úprava: IMPAX, spol. s r. o. Redakční rada: JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D., JUDr. Kateřina Brejlová, prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc., JUDr. Roman Fiala, Ing. Mgr. Lenka Holíková, Mgr. Luboš Holík, JUDr. et Ing. Ondřej Klička, JUDr. Martina Kasíková, Mgr. Šimon Klein, doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D., Mgr. Erik Mrzena, JUDr. Věra Sáblíková, JUDr. Karel Wawerka. Cena časopisu: 480 Kč včetně DPH za ročník (cena jednoho čísla je 120 Kč vč. DPH), předplatné možno objednat na predplatne.adnotam@nkcr.cz. Tisk: Impax, spol. s r. o.

Když už budeme mít napojení na základní registry, začneme využívat tato data i pro legalizaci, odpadne minimálně u českých občanů možnost, kdy nám bude předložen padělaný či neplatný průkaz totožnosti, údaje ze základních registrů se nám přenesou do ověřovací doložky nebo do našeho informačního systému, který máme v kanceláři. Systém sám přidělí pořadové číslo a opět bude možno si na internetu ověřit pravost naší legalizační doložky. Je namístě konečně i pro veřejnost pochopitelným způsobem deklarovat jinou kvalitu ověření u notáře a na poště. Samozřejmě není přijatelné tuto úpravu provést bez odpovídající úpravy odměny notáře.

S ohledem na legislativní proces jsme v období, kdy je nejvyšší čas finalizovat právní úpravu v oblasti, která by byla pozitivně vnímána veřejností, což, jak plyne z různých mediálních výstupů, je oblast rodinného práva. Není pravda, že s touto oblastí notáři nemají žádnou zkušenost, pozůstalostní agenda se často prolíná s tou rodinněprávní. V pozůstalostní agendě máme i bohaté zkušenosti s obroušením hran v rodinných sporech, které se často táhnou generace. Pokud určitou zkušenost nemáme, jsme schopni a ochotni doplňovat své vzdělání.

Další oblastí, kde nás čekají změny je oblast AML předpisů, kde se očekává výrazný nárůst významu evidence skutečných majitelů, jaký paradox – na jednu stranu tlak na možnost založit společnost, aniž by zakladatele kdokoli fyzicky viděl, prakticky z jakéhokoli místa na světě a na druhou stranu budování dalších evidencí a zkoumání skutečných majitelů. V této oblasti při zachování principů notářství nelze vyloučit to, že se rozšíří možnost, kdy bude do této evidence notář zapisovat.

V neposlední řadě nás čeká diskuse nad směřováním notářství a nad zajištěním udržitelnosti chodu jednotlivých úřadů. Řešení jednoduché nebude, ale snad se budeme i v této oblasti posouvat kupředu a se situací, kdy se nám do konkurzů na uvolněný úřad nepřihlásí žádný uchazeč, se zase přestaneme setkávat. Potřebujeme však k tomu i spolupráci státních orgánů.

Přeji všem příjemné jarní dny strávené nejen prací.

Mgr. Pavel Bernard, viceprezident
Notářské komory České republiky,
notář v Brně

Složení slibu do rukou ministra spravedlnosti

Dne 30. listopadu 2018 složila slib do rukou ministra spravedlnosti JUDr. Jana Kněžínka, Ph.D., podle § 9 odst. 2 notářského řádu, notářská kandidátka Mgr. Barbora Bitterová. Složení slibu byl přítomen prezident Notářské komory České republiky Mgr. Radim Neubauer.

Dne 4. února 2019 složili slib do rukou ministra spravedlnosti JUDr. Jana Kněžínka, Ph.D., podle § 9 odst. 2 notářského řádu, notářské kandidátky Mgr. Bc. Kateřina Ševců, Mgr. Jana Krätzerová, Mgr. Radka Šedivá, Mgr. Kateřina Vognarová, JUDr. Jana Skalská, Mgr. Barbora Machů, Mgr. Lucie Poulová; notářští kandidáti Mgr. Kamil Hradský, Mgr. Nikola Slavík, Mgr. Martin Zwierzyna a advokát Mgr. Pavel Mlíkovský. Složení slibu byl přítomen prezident Notářské komory České republiky Mgr. Radim Neubauer.

Blahopřejeme a přejeme mnoho pracovních úspěchů v další činnosti. ■

redakce Ad Notam

Poslední pořízení jako výslovné prominutí činu zakládajícího dědickou nezpůsobilost?

JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D.

I. ÚVODEM[1]

Charakter a způsob prominutí činu, který zakládá dědickou nezpůsobilost (vylučuje z práva na pozůstalost, odkaz i povinný díl), patří k výkladově nejspornějším otázkám dědického práva. Současně to je problematika, pro jejíž řešení mohou být inspirativní přístupy zahraniční literatury.[2]

II. CHARAKTER PROMINUTÍ

Jako sporné je vnímáno především posouzení právní povahy prominutí. Rakouská, německá i domácí literatura se

1 Článek je dílčím výstupem z projektu IGA_PF_2017_011 *Problematika univerzální sukcese v dědickém právu*.

2 Sledované problematice byla u nás dosud věnována největší pozornost v rámci kvalifikačních prací V. Příkopy (2012) a L. Karhanové (2017); v tištěné literatuře srov. Mikeš, J., Záturecký, P., Bébr, R. Komentář k § 469. In: Češka, Z. (ed.) *Občanský zákoník – komentář. Díl II*. Praha: Panorama, 1987, s. 664.
K dědické (ne)způsobilosti nověji: Talandová, I. Proměny dědické způsobilosti v občanských zákonících? In: Poláček-Tureková, Z., Turošík, M. (eds.) *Civilnoprávne inštitúty a ich historická reflexia vo svetle moderných rekodifikácií*. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 300–311; ze zahraniční literatury zvl. Likar-Peer, G. M. Komentář k § 540–542. In: Fenyves, A. Kerschner, F., Vonkilch, A. a kol. *Klang Kommentar ABGB §§ 531–551*. 3. Aufl. Wien: Verlag Österreich, 2016, s. 236–366.

shodují na **osobním charakteru** prominutí a s tím spojené nezastupitelnosti a nepřevoditelnosti, liší se v názoru na odvolatelnost a podmínitelnost, sporný je také stupeň způsobilosti k právnímu jednání (svéprávnosti).

V zásadě existují dva možné přístupy: jedná se 1) o právní jednání, nebo 2) o faktické jednání. V novější rakouské literatuře převažuje názor, že má jít o dědickoprávní projev vůle (Kralik, Eccher, Likar-Peer;[3] odlišně Welser[4]); naopak podle německé literatury o faktický projev vnitřního stavu (mj. Weidlich, Deppenkemper, Lange a Helms[5]).

Z dědickoprávního projevu vůle by vyplývala odvolatelnost, podmínitelnost a pořizovací způsobilost; z faktického projevu neodvolatelnost a (zřejmě) by dostačovalo jen uvědomování si svého jednání.

K problematice charakteru se podrobně vrátím při jiné příležitosti, v tomto diskusním příspěvku se zaměřím na způsob prominutí a zejména na otázku, zda může být poslední pořízení ve prospěch dědicky nezpůsobilé osoby vykládáno jako výslovné prominutí podle § 1481 OZ.

JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D.
- působí na katedře teorie práva a právních dějin Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

III. ZPŮSOB PROMINUTÍ

Občanský zákoník nově zakotvil, že zůstavitel může prominout čin zakládající dědickou nezpůsobilost pouze **výslovně** (§ 1481), podle všech předchozích občanských zákoníků platných na našem území (i meziválečných osnov) dostačovalo prominutí konkludentní. K tomuto zpřísnění došlo až v závěrečné fázi rekodifikace, ještě návrh zákona odeslaný do Legislativní rady vlády z dubna 2011 požadavek výslovnosti neobsahoval.

Důvodová zpráva k tomuto kroku uvádí: „Dosavadní pravidlo o zhojení překážek dědění prominutím zůstavitele zůstává zachováno. Jde tu přece o soukromý poměr zůstavitele, který pořizuje o svém majetku, vůči jiné osobě, takže je namístě ponechat zůstaviteli rozhodující stanovisko. Úprava se však upřesňuje v tom směru, že se vyžaduje výslovné prominutí. Jde o reakci na poznatky z praxe, která v některých případech dospívá k závěru, že tu dědická nezpůsobilost není, s odkazem na faktické chování zůstavitele, třebaže interpretace takového chování je značně sporná a podsouvá mrtvému vůli, kterou zjevně neměl.“[6]

Výslovné a konkludentní. Za výslovné jednání se většinou považuje „vyjádření vůle prostřednictvím slov“, za konkludentní pak „faktické chování, z něhož vyplývá určitá právně relevantní vůle“.[7] Jako sporné (hraniční) se budou jevit tyto situace:

1) vůle je sice vyjádřena přímo, ale jinak než slovy (např. posunky, kývnutím hlavy);

2) vůle je sice vyjádřena slovy, ale nepřímo, ze slovního vyjádření vůli jednajícího dovodíme.[8]

Řešení obou situací má poměrně velký význam také pro oblast dědické nezpůsobilosti: v prvním případě by mohlo jít zejména o přikývnutí hlavou na otázku, zda zůstavitel čin zakládající dědickou nezpůsobilost dědici odpustil; ve druhém případě zejména o povolání dědicky nezpůsobilé osoby za dědice či odkazovníka.

Zastánci pojetí, že „výslovně“ znamená „slovy“, by obě tyto situace posoudili jako konkludentní, tedy nedostatečný projev vůle z hlediska požadavků § 1481 OZ.

Za vhodnější však považuji „širší“ přístup navazující na zahraniční inspirace, který představil F. Melzer. Po zevrubné argumentaci dospívá k tomu, že „konkludentní právní jednání je takové, jehož primárním smyslem není projevit vůli právně jednat“, a že „smyslem výslovného jednání je pak primárně učinit nějaké prohlášení, vyjádření ohledně určitého právního jednání“, a shrnuje, že „legální pojem ‚výslovně‘, uvedený ve zvláštních ustanoveních, můžeme zpravidla interpretovat jako ‚jednoznačně‘“.[9] Je to současně řešení, které má v evropské i domácí literatuře starší kořeny.[10]

3 Kralik, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*. 3. Aufl. Wien: Manz, 1983, s. 37–38; Eccher, B. Komentář k § 540. In: Kodek, G., Schwimann, M. (eds.) *ABGB. Praxiskommentar. Bd. 3. §§ 531– 858*. 4. Aufl. Wien: LexisNexis, 2013, s. 28–29; Likar-Peer, G. M. Komentář k § 540. In: Fenyves, A., Kerschner, F., Vonkilch, A. a kol., op. cit. sub 2, s. 270–275 a 297–299.

4 Welser, R. Komentář k § 540. In: Rummel, P., Lukas, M. (eds.) *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*. 4. Aufl. Wien: Manz, 2014, s. 20.

5 Weidlich, D. Komentář k § 2337 a 2343. In: Kol. aut. *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch mit Nebengesetzen*. 75. Aufl. München: C. H. Beck, 2016, s. 2560 a 2564; Deppenkemper, G. Komentář k § 2337 a 2343. In: Prütting, H., Wegen, G., Weinreich, G. (eds.) *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*. 11. Aufl. Neuwied: Luchterhand, 2016, s. 3124–3125 a 3128; Lange, K. W. Komentář k § 2337; Helms, T. Komentář k § 2343. In: Säcker, F.-J., Rixecker, R. (eds.) *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Bd. 10 Erbrecht*. 7. Aufl. München: C. H. Beck, 2017, s. 1919–1922 a 1943–1944.

6 Srov. Eliáš, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 607.

7 Srov. mj. Handlar, J. Komentář k § 546. In: Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1952 a násl.; Beran, V. Komentář k § 546. In: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 584.

8 Blíže: Melzer, F. Komentář k § 546. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník. Sv. III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 513–514.

9 Tamtéž, s. 514–515.

10 Např. kývnutí hlavou na znamení souhlasu se považovalo za výslovné jednání v klasické římské i naší meziválečné právní vědě. Blíže: Dostalík, P. Výslovné a konkludentní právní úkony – zachycení geneze jednoho pojmu. In: Malacka, M. (ed.) *Sborník příspěvků z konference Monseho olomoucké právnické dny 2007*. Olomouc: PF UP, 2008, s. 592–606.

IV. POŘÍZENÍ VE PROSPĚCH DĚDICKY NEZPŮSOBILÉ OSOBY

Jako interpretačně nejzajímavější (s přesahem do praxe) přichází do úvahy zejména situace, kdy zůstavitel ustanoví dědicky nezpůsobilou osobu dědicem nebo odkazovníkem. Současné komentáře se sice (zřejmě) shodují, že by taková osoba byla vyloučena z dědického práva, všichni autoři však uvádějí argumenty, které je sbližují s výše představeným přístupem F. Melzera.

Podle M. Šešiny „zůstavitel může užít i jiných slov, než je ‚prominutí', případně ‚odpuštění', rozhodující bude jasně vyjádřený úmysl zůstavitele, z něhož bude vyplývat, že o činu způsobujícím dědickou nezpůsobilost ví, a přesto chce, aby takový dědic dědil";[11] podle R. Fialy a K. Beerové „má-li být prominutí činu výslovné, je třeba trvat na tom, že k jeho prominutí je nezbytné, aby zůstavitel o spáchaném činu věděl a jeho vědomost byla rovněž patrna z projevu o prominutí činu",[12] nejnověji D. Kittel sice v návaznosti na výklad k § 546 OZ komentářů nakladatelství C. H. Beck vychází z teze výslovně = slovy a „pozdější sepsání pořízení pro případ smrti, ve kterém by zůstavitel bez dalšího povolal za dědice osobu vyloučenou z dědického práva" považuje za konkludentní, současně ale dodává: „Bude-li však v pořízení výslovně vyjádřeno, že povolání za dědice je činěno i přes spáchaný čin, lze mít takové jednání za prominutí."[13]

Ať již budeme považovat prominutí z hlediska jeho charakteru za právní, či faktické jednání, mělo by se dospět v zásadě ke stejnému výsledku, může se však lišit argumentace. Níže představená řešení odpovídají sub a) právnímu jednání, sub b) faktickému jednání, sub c) podpůrně oběma.

a) V návaznosti na Melzerovy výklady k § 546 OZ v komentáři nakladatelství Leges a tradiční literaturu (mj. Arndtse, Tilsche či Sedláčka) se domnívám, že bychom měli pojem „výslovně" v § 1481 OZ interpretovat jako „jednoznačně". Tento přístup byl přitom u dědické nezpůsobilosti uplatněn ještě v komentářích nakladatelství C. H. Beck k přechozí úpravě,[14] v neposlední řadě ho zastává také K. Eliáš.[15] Lépe vyhovuje jak smyslu úpravy dědické nezpůsobilosti, kdy „je namístě ponechat zůstaviteli rozhodující stanovisko", tak i principu pořizovací volnosti a principu zachování hodnot. Účelem řady ustanovení dědického práva je volit řešení, která by podle obecné zkušenosti mohla odpovídat představám zůstavitele. V případě, že zůstavitel pořídí ve prospěch určité osoby a přitom ví, že se dopustila určitého činu (zakládajícího dědickou nezpůsobilost), je jeho záměr jednoznačný. Bylo by v rozporu se stěžejními principy, na kterých spočívá soukromé právo, pokud bychom takovou vůli nerespektovali.

b) Jestliže by právní praxe setrvávala na tezi výslovně = slovy, mělo by se judikaturně prosadit řešení, že pořízení pro případ smrti zakládá vzhledem ke zvýšeným formálním nárokům a svému účelu stejné důsledky jako prominutí (*argumentum per analogiam*, resp. *argumentum a fortiori*). Pokud má mít neformální prominutí určitého činu nepřímé důsledky v dědickém právu, přičemž si jich zůstavitel ani nemusí být vědom, tím spíše by měl mít stejné důsledky dědickoprávní projev vůle vyjádřený v relevantní formě.

Toto řešení můžeme ještě podpořit odkazem na úpravu vydědění. Podle § 1646 odst. 3 OZ může zůstavitel „vydědit i nepominutelného dědice, který je nezpůsobilý dědit, a proto je z dědického práva vyloučen". Vydědění znamená nejen vyloučení potomka z jeho práva na povinný díl, ale i zkrácení v tomto jeho právu (§ 1646 odst. 1 OZ). Pokud může zůstavitel v rámci vydědění přenechat dědicky nezpůsobilému potomku určitý majetek z pozůstalosti tak, že jej pouze zkrátí v právu na povinný díl, tím spíše by to mělo být možné pořízení pro případ smrti. Naopak řešení, že by zůstavitel mohl vyděděného z důvodu dědické nezpůsobilosti zkrátit v jeho právu na povinný díl pouze v případě, že mu výslovně odpustí, by vedlo k absurdním důsledkům.

c) V neposlední řadě by se v řízení o pozůstalosti či sporném řízení mohlo (kromě výslechu údajně nezpůsobilého dědice) považovat poslední pořízení v jeho prospěch za stěžejní důkaz o tom, že mu zůstavitel výslovně (ústně) prominul.[16]

Spíše než pořízení pro případ smrti by se mohly jevit jako sporné důsledky právních jednání *inter vivos* (např. poskytnutí daru či půjčky dědicky nezpůsobilé osobě).

11 Šešina, M. Komentář k § 1481. In: Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Sv. IV. (§ 1475–1720)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 30.

12 Fiala, R., Beerová, K. Komentář k § 1481. In: Fiala, R., Drápal, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 40.

13 Kittel, D. Komentář k § 1481. In: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 7, s. 1460.

14 Srov. Mikeš, J. Komentář k § 469. In: Švestka, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 10. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 841; Mikeš, J., Fiala, R. Komentář k § 469. In: Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník II. Komentář.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1411.

15 U výslovného prominutí zůstavitelem dědici uvádí, že k němu „může dojít i tak, že v jeho prospěch pořídí závěť a projeví v ní jasný úmysl povolat dědice, ačkoli ví, co zlého učinil". Eliáš, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 315.

16 V podobném smyslu srov. Pěcha, F. Několik úvah o dědické nezpůsobilosti. *Socialistická zákonnost*, 1987, č. 1, s. 8. Z textu nepřímo plyne, že také Pěcha považuje povolání za dědice v závěti za výslovné prominutí.

V. PROMINUTÍ DĚDICKY NEZPŮSOBILÉMU MANŽELOVI ČI RODIČI

V rámci úpravy dědické nezpůsobilosti manžela, který se dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí (§ 1482 odst. 1), a rodiče zbaveného rodičovské odpovědnosti (§ 1482 odst. 2, resp. § 871 odst. 1), není uvedeno, že je možné jejich činy prominout (do úvahy by přicházelo zejména ústní prominutí manželkou).

V literatuře se vyskytují dva názory: podle Šešiny „lze však mít za to, že i výslovné prominutí v těchto případech je možné“, autoři komentářů nakladatelství C. H. Beck zastávají opačný názor.[17] Za správnější považuji názor Šešinův: není důvod užívat *argumentum a contrario*, naopak by se mělo postupovat analogicky (resp. užít *argumentum a fortiori*). Pokud je možné prominout úmyslný trestný čin (např. i pokus o vraždu), tím spíše to je možné u činu naplňujícího znaky domácího násilí (např. zastrašování či urážení) či u závažného zanedbávání rodičovské odpovědnosti (např. nemorálním způsobem života rodičů).[18] Tento názor také podporuje komparace s rakouskou literaturou, která řešila obdobný výkladový problém u § 542 ABGB.[19]

Ve srovnání s případy podle § 1481 OZ dostačuje k dědění i pořízení při případ smrti vyhotovené dříve, než došlo k jednání zakládajícímu dědickou nezpůsobilost, protože podle § 1482 OZ je manžel (rodič) vyloučen pouze ze zákonné dědické posloupnosti.

VI. SHRNUTÍ

1. Povolání za dědice nebo odkazovníka dědicky nezpůsobilé osoby, jejíž čin byl zůstaviteli znám, by se mělo vykládat jako výslovné prominutí podle § 1481 OZ.

2. Výslovně prominout je možné také činy zakládající dědickou nezpůsobilost manžela či rodiče podle § 1482 OZ. ■

17 Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol., op. cit. sub 11, s. 35; Fiala, R., Beerová, K. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 12, s. 42; Kittel, D. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 7, s. 1460.

18 K vymezení domácího násilí a závažného zanedbání rodičovské odpovědnosti srov. mj. Hrušáková, M. ml. Komentář k § 751, Hrušáková, M., Westphalová, L. Komentář k § 871. In: Hrušáková, M., Králíčková, Z. Westphalová, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 431 a násl. a 876 a násl.

19 Srov. mj. Likar-Peer, G. M. Komentář k § 542. In: Fenyves, A., Kerschner, F., Vonkilch, A. a kol., op. cit. sub 2, s. 355–357.

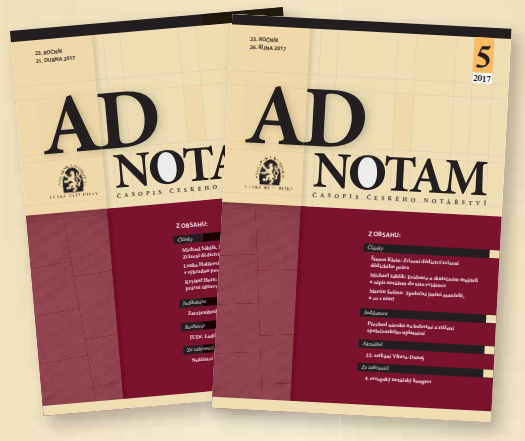

Instrukce autorům

Vážení autoři časopisu Ad Notam,
věnujte prosím pozornost následujícím instrukcím:

Příspěvky
Vaše příspěvky prosím zasílejte výhradně elektronicky na adresu **prispevky.adnotam@nkcr.cz**, a to ve formátu .doc nebo .rtf, nikdy ve formátu .pdf.

Texty a tabulky
Odstavce textu oddělujte pouze enterem. Vyznačování v textu provádějte pouze tučně nebo kurzivou, nikoliv tučnou kurzivou, nikoliv proloženě, podtržením, ani verzálkami, s vyznačováním pokud možno šetřete. Poznámky a vysvětlivky k textu tvořte výhradně pomocí funkcionality programu MS Word „Poznámky pod čarou“. Použití tabulek je možné, např. i vložením tabulky z MS Excel.

Fotografie a ilustrace
Pokud k článku chcete připojit obrazové podklady, zašlete je zvlášť ve formátu .jpg, .tif nebo .eps. Fotografie musejí mít rozlišení nejméně 300 dpi. Obrazový materiál nevkládejte přímo do dokumentů.

Ke každému příspěvku, prosím, připojte
- čestné prohlášení, že článek nebyl dosud publikován, pokud publikován byl, uveďte prosím kde a kdy
- telefonické a e-mailové spojení na Vás
- informaci o Vašem profesním působení, případné akademické, pedagogické či vědecké tituly
- sdělení, zda jste plátcem DPH
- zda požadujete zaslání příspěvku k autorizaci (je možné pouze při zaslání příspěvku do redakční uzávěrky)

Citlivé osobní údaje, které jsou nezbytné pro vyplacení autorského honoráře, jako jsou korespondenční adresa, rodné číslo, bankovní spojení, zasílejte, prosím, výhradně šifrovaně. V souladu s ochranou osobních údajů budou tyto údaje zpracovány pouze pro účely vyplacení autroských honorářů, a to jedním odpovědným pracovníkem.
(Jednoduchý formulář pro autory naleznete na www.nkcr.cz/autorsky_formular/)
Redakce si vyhrazuje právo stylistických, jazykových a technických úprav textů. ■

Redakce Ad Notam

Některé aspekty zastupování

JUDr. Ladislava Šebánková

I. ÚVOD

Na úvod lze konstatovat, že s institutem zastoupení se notář při notářské činnosti setkává dnes a denně, přičemž jde o problematiku velmi rozsáhlou a složitou. Cílem tohoto článku je upozornit a shrnout pouze některé aspekty *„pojmu zastupování"* v notářské činnosti.

II. PRAMENY

Zastoupení je nepostradatelný institut práva, neboť každý člověk má přiznánu právní subjektivitu a je třeba, aby byla zastoupena každá osoba, tj. i ta, která není plně svéprávná účastnit se právního styku, či jde o osobu, která nemůže pro svou zvláštní povahu jednat sama, tj. právnická osoba.[1]

Nejdůležitějšími prameny pro notáře při jejich činnosti týkající se zastupování jsou:

(i) zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „**OZ**"),
(ii) zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též jen „**OSŘ**"),
(iii) zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále též jen „**ZŘS**"),
(iv) zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích (dále též jen „**ZOK**"),
(v) zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád, dále též jen „**NŘ**"),
(vi) zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (dále též jen „**VeřRej**").

Zástupce musí být osoba fyzická či právnická, plně svéprávná (tj. nemůže být nezletilá či ve svéprávnosti omezená); právně jedná za zastoupeného, tj. jedná jeho jménem a na jeho účet, avšak projevuje vlastní vůli, zastoupenému tak vznikají jednáním zástupce právní následky. Zástupce činí vlastní projev vůle. Tím se liší od posla, který neprojevuje svou vůli, nýbrž prezentuje vůli či právní jednání osoby cizí.[2]

Se zastupováním se setkáváme zejména při výkonu notářství, další činnosti a další jiné činnosti notáře v souladu s § 2, 3 a 4 NŘ.

III. ROZDĚLENÍ ZASTOUPENÍ

Zastoupení můžeme jednoduše rozdělit na tři nejdůležitější skupiny:

(i) smluvní zastoupení (zahrnující i prokuru),
(ii) zákonné zastoupení, které se uplatní při zastupování:
– nezletilého, osob, jejichž pobyt není znám, či osob neznámých,

1 Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 312.

2 Knapp, V., Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J., Macková, A., Mikeš, J., Radvanová, S. *Občanské právo hmotné. Svazek I.* Praha: Codex Bohemia, 1997, s. 176.

– právnické osoby (zastupování právnické osoby je však spíše zastupováním *sui generis*),
– společenství osob (manželé, spoluvlastníci, společníci),

(iii) opatrovnictví – člověka omezeného na svéprávnosti či právnické osoby.[3]

Nadto občanský zákoník ještě zná zastoupení členem domácnosti a společného zástupce pro doručování u solidárních závazků.[4] Nyní se budeme věnovat některým konkrétním případům při notářské činnosti.

JUDr. Ladislava Šebánková
- trvalá zástupkyně Mgr. Šárky Tláškové, notářky v Praze

IV. ZASTOUPENÍ FYZICKÝCH OSOB – NEZLETILÉHO

HMOTNĚPRÁVNÍ A PROCESNĚPRÁVNÍ ZASTOUPENÍ NEZLETILÉHO PŘI NOTÁŘSKÉ ČINNOSTI

Budeme-li se zabývat faktickým prokázáním zastoupení, děje se tak na základě listin:

(i) opatrovnictví posoudíme pravomocným rozsudkem příslušného soudu opatrovance,

(ii) u zákonného zastoupení oprávněnost zastupování zjistíme a ověříme z veřejných listin, veřejného rejstříku a veřejného seznamu, tj. zejména z rodného listu, oddacího listu, občanského průkazu, pasu, či výpisu z veřejného rejstříku nebo výpisu z katastru nemovitostí.[5] Zde je namístě též upozornit na podrobný komentář Mgr. Pavla Bernarda k § 64 NŘ[6] (Bílek, P., Jindřich, M., Ryšánek, Z., Bernard, P. a kol. *Notářský řad. Komentář.* 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 327–331).

Zákonné zastoupení fyzické osoby si můžeme prakticky demonstrovat na výkonu notářství v případě žádosti o sepsání notářského zápisu o právním jednání, a to darovací smlouvy, kde bude na straně obdarované nezletilé dítě.[7]

a) První, jednodušší varianta bude, že obdarovaným bude jedno dítě rodičů (*srov. § 892 OZ a násl.*), darujícími např. prarodiče dítěte. Do kanceláře notáře se dostaví všichni účastníci, notář ověří jejich totožnost platným úředním průkazem *(tj. v souladu s výše uvedeným odkazem na Komentář k NŘ platným občanským průkazem, cestovním pasem, či dokonce řidičským průkazem)* a rodiče navíc předloží rodný list dítěte, ze kterého bude patrné, že jsou rodiči dítěte. Notář sepíše notářský zápis obsahující právní jednání účastníků, tj. darovací smlouvu a v rámci další činnosti v souladu s § 3 NŘ připraví pro účastníky jako komplexní právní službu:
– ve třech vyhotoveních návrh na schválení právního jednání za nezletilého v souladu s § 898 a násl. OZ, když v souladu s § 468 odst. 1 ZŘS návrh místně příslušnému soudu péče o nezletilé podávají rodiče jako zákonní zástupci nezletilého,
– návrh na zahájení řízení o povolení vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí u příslušného katastrálního úřadu, jehož přílohou bude posléze i rozsudek schvalující právní jednání za nezletilého, tj. uzavření darovací smlouvy.

Místní příslušnost soudu péče o nezletilé se řídí § 467 ZŘS ve spojení s § 4 odst. 2 ZŘS (tj. obecný soud nezletilého dítěte, tj. soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popř. jiných rozhodujících skutečností, své bydliště) a návrh je v souladu s § 11 odst. 10 písm. c) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, osvobozen od soudního poplatku [*vzor lze nalézt např. in* Tuláček, J. (ed.) et al. *Vzory podání a smluv s vysvětlivkami.* Praha: Leges, 2014, s. 95–97).

3 Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 396/2016, R 123/2017: „I. Soud může akciové společnosti jmenovat opatrovníka podle § 165 odst. 1 OZ, nemá-li společnost člena představenstva či zanikla-li funkce některému z členů představenstva a zbývající členové nejsou z důvodu zániku funkce některého z nich schopni plnit své funkce, nezvolil-li příslušný orgán ve lhůtě podle § 443 ZOK nového člena představenstva a současně nebyl-li podán návrh na jmenování chybějícího člena představenstva soudem, popř. nebylo-li takovému návrhu vyhověno. II. Je-li souběžně s řízením o jmenování opatrovníka podle § 165 odst. OZ vedeno řízení o jmenování chybějícího člena představenstva, je zásadně vyloučeno, aby soud společnosti jmenoval opatrovníka podle § 165 odst. 1 OZ předtím, než bude rozhodnuto ve věci jmenování člena představenstva;" popř. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3899/2015: „Soud může společnosti s ručením omezeným jmenovat opatrovníka podle § 165 odst. 1 OZ, nemá-li společnost žádného jednatele či zanikla-li funkce některému z více jednatelů a zbývající jednatelé nejsou z důvodu zániku funkce některého z nich schopni plnit své funkce, valná hromada nezvolila ve lhůtě podle § 198 odst. 1 ZOK nového jednatele a současně nebyl podán návrh na jmenování chybějícího jednatele soudem, popř. takovému návrhu nebylo vyhověno."

4 Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol., op. cit. sub 1, s. 312 a 313.

5 Viz zákony č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), a č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob. Viz i též usnesení prezidia z 11. 4. 1995: „Úředním průkazem, kterým se prokazuje notáři totožnost podle § 64 NŘ, není potvrzení o ztrátě občanského průkazu."

6 § 64 NŘ: „(1) Nezná-li notář účastníky, svědky úkonů, důvěrníky nebo tlumočníky osobně, musí mu být jejich totožnost prokázána platným úředním průkazem nebo potvrzena dvěma svědky totožnosti; nezná-li notář tyto svědky osobně, musí mu být jejich totožnost prokázána platným úředním průkazem. Právnická osoba prokazuje notáři svoji existenci výpisem z veřejného rejstříku, do kterého se zapisuje; nezapisuje-li se, prokazuje svoji existenci jiným způsobem, ze kterého lze soudit, že existuje, a také prohlášením o její existenci osobou, která za ni právně jedná.
(2) Je-li totožnost prokázána svědky totožnosti, musí notářský zápis obsahovat jejich prohlášení, že účastníky, popřípadě zástupce účastníků, svědky úkonů, důvěrníky a tlumočníky znají osobně.
(3) Není-li notáři prokázána totožnost, a jde-li o právnickou osobu, její existence, notář notářský zápis o právním jednání odmítne sepsat."

7 ÚS I. ÚS 3040/2013: „Uzavření darovací smlouvy se týká oblasti správy majetku nezletilého dítěte a nelze je považovat za běžné hospodaření s jeho majetkem."

b) Druhý případ nastane v případě, že rodiče budou při právním jednání za dítě v kolizi, tj. budou např. na straně dárců, nebo by na straně obdarovaných bylo více jejich dětí, kdy rodiče si nemohou vybrat, který z rodičů bude které dítě zastupovat. Výjimečně by mohl nastat i případ, že se rodiče nedohodnou o podstatných věcech při péči o jmění dítěte a pak v souladu s § 897 OZ rozhodne na návrh rodiče soud[8] *(srov. též § 905 OZ)*. V dané situaci je již třeba před samotným uzavřením právního jednání požádat soud o ustanovení kolizního opatrovníka každému z více dětí či jedinému dítěti, popř. na návrh rodiče požádat soud, aby rozhodl, zda má být konkrétní právní jednání učiněno a jakým způsobem, a to v případě, že by zákonní zástupci byli ve sporu o tomto právním jednání týkajícím se správy jmění dítěte. Příslušný notářský zápis o darovací smlouvě by podepsal spolu s dalšími účastníky též soudem ustanovený kolizní opatrovník a darovací smlouva by byla opět zaslána na opatrovnický soud ke schválení právního jednání za nezletilého a posléze poskytnuta příslušnému katastrálnímu úřadu k provedení změny vlastnického práva.

Ustanovení kolizního opatrovníka při kolizi zájmu zákonného zástupce nebo opatrovníka se zájmem zastoupeného řeší § 460[9] a § 892 odst. 3 OZ.[10] Dané problematice se věnuje komentář Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 965–972.[11]

ZASTOUPENÍ NEZLETILÉHO PŘI ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI

Výše uvedené analogicky můžeme vztáhnout i na jinou další činnost notáře (§ 4 NŘ) podle zákona o zvláštních řízeních soudních při úkonech soudu prvního stupně v řízení o pozůstalosti na základě pověření soudu. V situaci, kdy nemůže zákonný zástupce nezletilého v řízení o pozůstalosti zastupovat z důvodu kolize zájmů, přičemž postačí, že taková kolize pouze hrozí (tj. nejčastěji je sám dědicem nebo v řízení figuruje více dětí stejných rodičů), nebo zákonný zástupce dítě zastupuje pouze formálně a se soudem absolutně nespolupracuje (nepřebírá si poštu, nelze mu doručit, nedostavuje se na jednání), jedná v rozporu s jeho zájmy (tj. např. defrauduje peněžní prostředky, které mají sloužit pro nezletilého, k tomu srov. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 2736/15 ve znění opravného usnesení sp. zn. III. ÚS 2736/15, dále též jen „Nález"),[12] soud jmenuje v souladu s § 119 ZŘS (a to soud pozůstalostní, neboť se střet zájmů týká řízení o pozůstalosti[13]) nezletilému dědici pro řízení o pozůstalosti usnesením zvláštního opatrovníka. Výše uvedený Nález je pro řízení o pozůstalosti velmi cenný, neboť se nezřídka stává, že se v řízení o pozůstalosti nachází nezletilý, jenž má zákonného zástupce, který naplňuje skutečnosti uvedené v Nálezu, a bývá velmi složité takové řízení rychle, ba vůbec dokončit, k čemuž výše uvedený Nález může výrazně napomoci.

OSOBA OPATROVNÍKA NEZLETILÉHO V ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI

Budeme-li se věnovat samotné osobě opatrovníka a vycházím-li z praxe, orgány sociálně-právní ochrany dětí mi již několikrát sdělily, že je v zájmu dítěte lepší, pokud jsou kolizními opatrovníky ustanoveny rovnou ony (potažmo příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností dle faktického bydliště dítěte), neboť jim pak je již při řízení ve věci péče o nezletilé u soudu celá kauza známa, a mohou tak nezletilého u soudu lépe a efektivněji zastupovat. Ustanovením

8 § 897 OZ též ve spojení s § 466 ZŘS.

9 § 460: „Dojde-li ke střetu zájmu zákonného zástupce nebo opatrovníka se zájmem zastoupeného či ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni týmž zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, anebo hrozí-li takový střet, jmenuje soud zastoupenému kolizního opatrovníka."

10 § 892: „Rodič nemůže dítě zastoupit, jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů. V takovém případě jmenuje soud dítěti opatrovníka."

11 „V případě, že je tu nutnost schválit za nezletilého právní jednání (§ 898) a zároveň je tu nutnost jmenovat nezletilému kolizního opatrovníka dle § 892 odst. 3 (např. rodiče nemohou své nezletilé dítě zastoupit, neboť mu darují nemovitost, kterou mají ve svém vlastnictví), domníváme se, že vzhledem k dikci § 945 je možné v rozhodnutí o jmenování opatrovníka přesně vymezit právní jednání, při kterém dítě bude zastupovat s tím, že takovýmto rozhodnutím soud zároveň uděluje souhlas k právnímu jednání, při němž bude kolizní opatrovník dítě při právním jednání zastupovat (např. přijetí daru). I přes výše uvedené však bude možné (a v určitých případech i nezbytně nutné) v praxi jmenovat opatrovníka a vymezit právní jednání pouze obecně tak, aby např. při sjednávání smlouvy měl opatrovník možnost do podoby smluvních ujednání zasáhnout, a bránit tak účelně práva nezletilého dítěte. Rozsudek soudu pak stanoví, že konečná podoba smlouvy bude podléhat schválení soudem. Vzhledem k dikci § 944, 942 a § 950 odst. 2 je třeba schválení soudu vždy u právního jednání vymezeného § 898. Z důvodů právní jistoty je pak nutné trvat na tom, aby i v těchto případech byla nutnost odsouhlasit právní jednání kolizního opatrovníka soudem ve výroku rozsudku, kterým je kolizní opatrovník jmenován, výslovně uvedena (zejména s ohledem na vymezení běžných a neběžných záležitostí)."

12 Viz nález Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 2736/15 ve znění opravného usnesení sp. zn. III. ÚS 2736/15, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS ČR, svazek 82, ročník 2016, III. díl. „Skutečnost, že v řízení před obecnými soudy, jehož účastníkem je nezletilý, je jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, nevylučuje vznik situace, kdy na takového zastoupení nebude možné z hlediska zájmu nezletilého nahlížet jako na řádné. Bude tomu tak zejména tehdy, jestliže zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně, fakticky však se soudem nijak nekomunikuje ani si nepřebírá zaslané písemnosti na žádné známé adrese. Takovýto zástupce nečiní žádné procesní úkony k ochraně práv nezletilého, v důsledku čehož jedná v rozporu s jeho zájmy, jakož i samostatným účelem zastoupení. S ohledem na omezenou schopnost nezletilého porozumět významu řízení tento navíc nemusí mít vůbec možnost na nečinnost svého zákonného zástupce upozornit nebo se proti ní bránit, ačkoliv případný nepříznivý výsledek řízení půjde k jeho tíži. Jde v podstatě o srovnatelnou situaci, jako kdyby tento nezletilý nebyl vůbec zastoupen. Z těchto důvodů je povinností obecného soudu vždy zvážit, zda se v konkrétní věci nejedná právě o tuto situaci a zda nejsou splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 OSŘ. Jeho neustanovení v této věci mělo za následek, že stěžovatelce bylo znemožněno v řízení před obecným soudem jakkoliv jednat, tedy bylo porušeno její právo plynoucí z čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod."

13 Macková, A., Muzikář, L. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou.* Praha: Leges, 2016, s. 234.

městského (obecního) úřadu obce lze i velmi urychlit řízení, neboť se může stát, že osoby blízké ustanovené soudem jako kolizní opatrovníci nespolupracují, což bohužel též není výjimka, nebo je zaskočí, že se budou muset dostavit k výslechu k soudu.

Ze zákona jasně vyplývá, že opatrovníkem by měla být jmenována především osoba blízká, případně jiná vhodná osoba, která se jmenováním (vyjma advokáta a úřadu obce) souhlasí, viz § 29 OSŘ. Avšak pozůstalostní řízení je nesporným řízením, upraveným v zákoně o zvláštních řízeních soudních, přičemž ZŘS je právní norma *lex specialis* k OSŘ a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je též upraveno v ZŘS, obě řízení jsou tedy zvláštní řízení a speciální řízení v poměru k občanskému soudnímu řízení. Dle § 466 ZŘS v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé soud mimo jiné rozhoduje zejména ve věcech: písm. k) souhlasu s právním jednáním nezletilého dítěte, písm. l) zastupování nezletilého dítěte a písm. m) péče o jmění nezletilého dítěte.[14] Jak je uvedeno v komentáři k zákonu o zvláštních řízeních soudních (Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 940–942), je opatrovníkem dítěte v první řadě jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí.[15] Kdo je takovým orgánem, vymezuje § 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále též jen „**ZSPO**"). [Srov.: „Je-li v řízení ve věcech péče o nezletilé dítě jmenován opatrovníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí, označuje se názvem příslušné obce s uvedením sídla úřadu obce (viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1288/2016, 21 Cdo 1295/2016, 21 Cdo 1296/2016, 21 Cdo 1297/2016, 21 Cdo 1677/2016 publikovaná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 2/2018, ročník LXX)"].

14 Podrobněji komentář k § 466 ZŘS Lavický, P. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 777–782.

15 Opatrovníkem dítěte je v první řadě jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí. Kdo je takovým orgánem, vymezuje § 4 ZSPO, přičemž funkci opatrovníka mají vykonávat obecní úřady obcí s rozšířenou působností, které mohou být ustanoveny opatrovníkem dítěte i pro zastupování dítěte ve vztahu k cizině (§ 17 ZSPO). Opatrovníkem, jde-li o řízení se vztahem k cizině, může být jako orgán sociálně-právní ochrany dětí jmenován i Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Orgán sociálně-právní ochrany dětí nemá sám o sobě právní osobnost, zákon mu však přiznává procesní způsobilost. V souladu se zákonem proto není praxe některých soudů, které místo obecního úřadu obce s rozšířenou působností jmenují opatrovníkem pro řízení obec.

16 Viz. čl. 12 odst. 3 nařízení Brusel IIbis: „3. Soudy členského státu jsou příslušné k rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti i v jiných řízeních, než která jsou uvedena v odstavci 1, v případě, že:
a) dítě má silný vztah k tomuto členskému státu, zejména z toho důvodu, že jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti má v tomto členském státě obvyklé bydliště nebo dítě je státním příslušníkem tohoto členského státu,
a
b) všechny strany řízení v době zahájení řízení příslušnost soudů výslovně či jiným jednoznačným způsobem přijaly a je to v zájmu dítěte."

OSOBA OPATROVNÍKA NEZLETILÉHO V ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI S MEZINÁRODNÍM PRVKEM

Pokud by se ustanovoval kolizní opatrovník dítěti v řízení o pozůstalosti s mezinárodním prvkem, je možné ustanovit kolizním opatrovníkem též Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Nejčastěji se setkáváme s mezinárodním prvkem u občanů Slovenské republiky. Zde je třeba posoudit napřed výkon rodičovských práv a rodičovskou odpovědnost, kde by kolizní normou byl čl. 17 Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (č. 141/2001 Sb. m. s., dále též jen „Úmluva"). Rozhodným kritériem je obvyklé bydliště dětí. Pokud obvyklé bydliště mají nezletilí v České republice, posoudilo by se zákonné zastoupení podle českého práva a v případě, že mají nezletilí obvyklé bydliště na Slovensku, tak podle slovenského práva. Ustanovení kolizního opatrovníka nezletilému dítěti obsahuje § 31 odst. 2 zákona č. 36/2005 Zb., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Jsou-li nezletilí občany cizího státu a v daném případě žijí na Slovensku, nemají tedy obvyklé bydliště (nežijí) v České republice, použije se nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. 11. 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti (dále jen „nařízení Brusel IIbis"), což potvrdil svým rozhodnutím Soudní dvůr Evropské unie v rozhodnutí C-404/14 (věc M. Matoušková). Dle čl. 8 nařízení Brusel IIbis pokud nemají nezletilí obvyklé bydliště v České republice, není založena pravomoc českých soudů, avšak dle čl. 12 odst. 3 a) nařízení Brusel IIbis by potřeba hájit děti v řízení o pozůstalosti v České republice mohla naplňovat kritéria silného vztahu k členskému státu.[16] Pak by pod podmínkou souhlasu zákonných zástupců dítěte v souladu s čl. 12 odst. 3 b) o ustanovení kolizního opatrovníka a případném schválení právního jednání za nezletilého rozhodoval český soud, který by postupoval podle českého hmotného práva dle čl. 15 Úmluvy a opatrovníkem by mohl ustanovit Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. V případě, že by nastala situace, že zákonný zástupce neudělí souhlas s projednáním v České republice a bude argumentovat, že zde není žádný silný vztah k členském státu a že je v zájmu dítěte, aby rozhodly slovenské soudy, nezbylo by než dožádáním o právní pomoc zaslat žádost o ustanovení opatrovníka a pak schválení právního jednání slovenskému soudu. Analogicky by se samozřejmě postupovalo i u jiných členských států Unie. V případech, kdy se nejedná o situaci se vztahem k EU, je nutné pátrat ve dvoustranných smlouvách, a není-li jich, je pramenem zákon o mezinárodním právu soukromém, popř. další mnohostranné ujednání (např. Haagská konference).

USTANOVENÍ OPATROVNÍKA

Osobně jsem se tedy vydala cestou výše uvedeného (podle mého vyhovuje i subsidiárnímu ustanovení § 29 OSŘ, kde se hovoří o jiné vhodné osobě, a pokud se samozřejmě na žádost účastníků nenabízí osoba blízká, tj. např. příbuzný nezletilého, je jí advokát apod.), ustanovuji kolizním opat-

rovníkem nezletilých rovnou místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, resp. obecní úřad obce s rozšířenou působností neboť pokud se vše s účastníky pozůstalostního řízení řádně předjedná a domluví se termín jednání, na nějž jsou pak všichni účastníci v souladu se zákonem předvoláni (srov. § 45 a násl. a § 115 OSŘ) i spolu s rodiči dětí, lze při jednom jednání učinit skoro veškeré konečné úkony v řízení o pozůstalosti, tj. vydat usnesení, kterým se ustanovuje nezletilým opatrovník, přičemž usnesení je vyhlášeno, na jednání je doručeno a účastníci, tj. rodiče i kolizní opatrovník, se vzdají práva na odvolání, usnesení tak okamžitě nabude právní moci. Poté je ihned učiněno kolizním opatrovníkem po vyrozumění o dědickém právu právní jednání o ne/odmítnutí dědictví, jednáno o soupisu pozůstalosti a konečně na závěr požádají zákonní zástupci v souladu s 468 ZŘS o schválení právního jednání o ne/odmítnutí za nezletilého a o schválení dohody o rozdělení pozůstalosti apod. (Srov. pro řízení o pozůstalosti velmi důležitý komentář k § 468 ZŘS, viz Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 939.)[17] Vše lze zvládnout v jeden den, spis je pak neprodleně odeslán příslušnému opatrovnickému soudu, kterým je obecný soud dle bydliště nezletilého.

NÁZOR NEZLETILÉHO

Je nutné upozornit, že v dané problematice bychom se ještě měli věnovat i vlastnímu názoru dítěte (čl. 12 ÚPrDt, čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí č. 54/2001 Sb. m. s., čl. 6 Úmluvy o styku s dětmi č. 91/2005 Sb. m. s.). Vycházím-li z výše uvedeného komentáře C. H. Beck k ZŘS (s. 955), upustila bych v řízení o pozůstalosti od výslechu dítěte (postupuje se podle § 100 OSŘ) a zjistila bych názor prostřednictvím příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, neboť i dle názoru Ústavního soudu není třeba, aby bylo dítě slyšeno v každém řízení. V případě potřeby by dítě vyslechl příslušný soud péče o nezletilé, který je v tomto ohledu rozhodně fundovanější. Samozřejmě je nutné postupovat vždy s ohledy na konkrétní řízení, a pokud půjde např. o dítě starší patnácti let či okolnosti zvláštního zřetele, je vhodné vyslechnout i nezletilé dítě.

USTANOVENÍ § 461 ODST. 2 OZ

V dané problematice je též vhodné upozornit na existenci § 461 odst. 2 OZ: *„Dar, dědictví nebo odkaz určené pro zastoupeného s podmínkou, že jej bude spravovat třetí osoba, jsou ze správy podle odstavce 1 vyloučeny. Zákonný zástupce nebo opatrovník však může přijetí takového daru, dědictví neb odkaz odmítnout; k odmítnutí se vyžaduje schválení soudu.“* Tento institut začíná být častým přáním mnoha mladších zůstavitelů při pořizování závětí (a to nejčastěji rozvedených rodičů) a stává se též často předmětem polemik i mezi notáři. Dle mého názoru nejde o omezení § 896 OZ a omezení rodičů vykonávat správu jmění svého dítěte, popř. dokonce o omezení § 892 OZ zastupovat dítě. Jde o ustanovení *lex specialis*, které se týká pouze a jen správy majetku, který by nezletilé dítě nabylo v rámci dědictví či darem nebo odkazem. Právní jednání činí za nezletilé dítě v řízení o pozůstalosti pouze zákonní zástupci, popř. speciálně ustanovený kolizní opatrovník, tj. tento přijímá/či odmítá za nezletilého dědictví, případně uzavírá dohodu dědiců o rozdělení pozůstalosti [§ 185 odst. 1 písm. d) ZŘS]. S danou situací se pak musí vypořádat příslušný soud péče o nezletilé.

SCHVÁLENÍ PRÁVNÍHO JEDNÁNÍ ZA NEZLETILÉHO

Považuji za vhodné na tomto místě podotknout, že podle názorů předsedy Krajského soudu v Praze JUDr. Ljubomíra Drápala i místopředsedy Nejvyššího soudu České republiky JUDr. Romana Fialy prezentovaných v poslední době opakovaně na školeních je jakékoliv právní jednání za nezletilé, které není schváleno opatrovnickým soudem, nicotné, tj. nepřihlíží se k němu ve smyslu § 898 odst. 3 OZ,[18] a lze tedy doporučit, aby veškerá právní jednání za nezletilé (*ať komisivní, tak i omisivní*) byla zasílána ke schválení příslušným soudům péče o nezletilé dle místa bydliště nezletilého. Chceme-li si výše uvedené stanovisko odůvodnit, lze konstatovat, že k podobnému závěru lze dojít gramatickým výkladem § 898 odst. 2 písm. c) OZ, že: *„Pokud dítě nabývá dar, dědictví nebo odkaz nikoli zanedbatelné majetkové hodnoty, nebo takový dar dědictví nebo odkaz odmítá … je třeba souhlasu soudu“*, obdobný je i teleologický výklad vycházející z důvodové zprávy k občan-

17 „Z hmotněprávní úpravy vyplývá požadavek, aby pouze na návrh zákonného zástupce rozhodoval soud ve významné záležitosti dítěte, na níž se rodiče nedohodnou nebo o níž rozhodl jen jeden z rodičů při vyloučení druhého z nich (§ 877 odst. 1 OZ), v záležitostech týkajících se zastupování nezletilého dítěte (§ 466 39) a péče o jmění nezletilého dítěte (§ 466 40). Tímto zákonným zástupcem je tedy v první řadě rodič. Jde-li o obdobná jednání opatrovníka nebo poručníka (např. o rozhodnutí poručníka v záležitosti nikoliv běžné týkající se nezletilého dítěte), pak omezení o způsobu zahájení řízení neplatí. Řízení tam může být zahájeno soudem i bez návrhu. Tento zákonný rozdíl však má významné praktické důsledky. Například uzavřel-li dědickou dohodu opatrovník nezletilého dítěte, může soud péče o nezletilé zahájit sám na základě podnětu soudního komisaře řízení o schválení tohoto právní jednání. Naopak uzavřel-li by za nezletilého tuto dohodu jako zákonný zástupce jeho rodič, mohlo by být řízení o schválení tohoto právního jednání zahájeno pouze na základě návrhu rodiče; tím však může být negativně ovlivněn běh dědického řízení. Lze tak pouze doporučit, aby soudní komisař již při uzavírání dohody vedl rodiče k podání návrhu na zahájení řízení o schválení právního jednání.“

18 Srov. § 898 odst. 2 OZ: „Souhlasu soudu je třeba zejména k právním jednáním, kterým dítě:
a) nabývá nemovitou věc nebo její část a kterým s ní nakládá,
b) zatěžuje majetek jako celek nebo jeho nikoli nepodstatnou část,
c) nabývá dar, dědictví nebo odkaz nikoli zanedbatelné majetkové hodnoty, nebo takový dar, dědictví nebo odkaz odmítá, nebo takový dar nebo dar představující nikoli nepodstatnou část jeho majetku poskytuje, nebo
d) uzavírá smlouvu zavazující k opětovnému dlouhodobému plnění, smlouvu úvěrovou nebo obdobnou, nebo smlouvu týkající se bydlení, zejména nájmu.“

skému zákoníku.[19] Souhlas soudu péče o nezletilé je tak nutný i v případě, že (i) dítěti je potvrzeno nabytí nepředluženého dědictví jako jedinému dědici [§ 185 odst. 1 písm. a) ZŘS], (ii) zákonný zástupce (či kolizní opatrovník) se ve stanovené lhůtě po vyrozumění o dědickém právu dítěte nevyjádří, a má se tak za to, že dědictví za nezletilého marným uplynutím lhůty neodmítl, ale i (iii) s přijetím odkazu, popř. se samotným ne/odmítnutím dědictví, i když toto právní jednání není v § 898 OZ explicitně uvedeno, avšak mohlo by vyplývat z extenzivního i logického výkladu § 898 odst. 1 OZ: *„K právnímu jednání, které se týká existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jednotlivé součásti tohoto jmění, potřebují rodiče souhlas soudu, ledaže se jedná o běžné záležitosti…“* Ne/přijetí dědictví je takovým právním jednáním, které se týká budoucího jmění dítěte. Dokonce by jím mohlo i být právní jednání o tom, že za nezletilého nebyl uplatněn jeho nárok na povinný díl, tj. nezletilý byl opomenut v závěti, kdy *per analogiam* by šlo aplikovat rozhodnutí Nejvyššího osudu ČR sp. zn. Cpjf 90/89: „Prohlášení o tom, že se neuplatňuje právo dovolat se neplatnosti (§ 50 odst. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, dále též jen „Obč.z.“) závěti pro její rozpor s § 479 Obč.z., učiněné zákonným zástupcem nezletilce nebo jiného opatrovance v řízení před státním notářstvím, musí být schváleno soudem péče o nezletilé děti nebo opatrovnickým soudem (§ 28 Obč.z. a § 176 odst. 1 a 2 i § 193 OSŘ)“ (k dané problematice srov. Muzikář, M., Svoboda, J. Udělování souhlasu s právním jednáním za nezletilého v řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*, 2015, č. 3, s. 7[20]). Výše uvedený judikát lze použít i v nové právní úpravě, neboť se opět dostáváme k § 898 odst. 1 OZ a ke skutečnosti, že každé právní jednání za nezletilé by mělo být schváleno příslušným soudem péče o nezletilé. Z důvodu výše uvedeného tak nezbývá než veškerá právní jednání za nezletilé (a *per analogiam* i za omezené na svéprávnosti) poskytnout příslušnému soudu ke schválení (budiž útěchou, že postačuje vše soudu předložit *en bloc*, a ne každé právní jednání samostatně).

V. ZASTOUPENÍ FYZICKÝCH OSOB – OSOBY OMEZENÉ NA SVÉPRÁVNOSTI

HMOTNĚPRÁVNÍ ZASTOUPENÍ OSOBY OMEZENÉ NA SVÉPRÁVNOSTI

Vrátíme-li se k zastupování hmotněprávnímu, tak obdobný postup by byl zvolen při právním jednání uzavření darovací smlouvy za osobu omezenou na svéprávnosti. Smlouvu by uzavřel za omezeného na svéprávnosti pravomocným rozsudkem ustanovený opatrovník (pokud by byl v raritním případě v kolizi se zájmy opatrovance, opět by musel být soudem ustanoven kolizní opatrovník pro dané právní jednání), který by následně podal návrh na schválení právního jednání za omezeného na svéprávnosti. Pokud hodlá uzavřít osoba omezená na svéprávnosti dědickou smlouvu, může tak učinit pouze se souhlasem opatrovníka v souladu s § 1584 odst. OZ.[21] **V žádném případě nelze, aby byla osoba omezená na svéprávnosti zastoupena, při tak významném právním jednání, jako je kupní či darovací smlouva, členem domácnosti**.[22]

SMLOUVA O NÁPOMOCI

Zajímavý případ by nastal, pokud by účastníkem notářského zápisu o právním jednání (např. darovací či kupní smlouvě) byla osoba, která by měla soudem schválenu smlouvu o nápomoci v souladu s § 46 OZ,[23] a to ve vztahu k náležitostem

19 K § 898: „Dosavadní zákonné řešení (ustanovení § 28 platného občanského zákoníku), které v teorii nikdy nebylo zcela jednoznačně přijímáno a není v ní ani dnes jednotně vykládáno, a to přes to, že právní praxe v tomto ohledu žádné pochybnosti neměla (připomeňme, že řešení občanského zákoníku z r. 1964 nebylo standardní, přesněji, bylo jedním z oněch zjednodušení, která byla v dotyčné době hojně přijímána), se mění: přijímá se obrácený princip. Zásadně takto platí, že rodiče, jednají-li právně dotýkajíce se zájmu dítěte dispozicí s jeho jměním, tj., disponují-li jeho majetkovými právy a povinnostmi, potřebují souhlas soudu. Výjimku z tohoto pravidla představují jednání běžná či obvyklá (platby pojistného, běžné udržovací náklady, nákupy, které se v týdnu, měsíci, roce opakují apod.), a dále pak jednání sice výjimečná, ale týkající se jen nepatrné majetkové hodnoty (obdarování prosebníka na ulici drobnou mincí). Výjimku tvoří také zejména smlouvy o stavebním spoření, smlouvy s mobilními operátory apod., kdy jde o smlouvy kontrahované sice za dítě, ale vždy zákonnými zástupci a rovněž povinnosti z nich plní tito zákonní zástupci.
Vzhledem k tomu, že v dané záležitosti je pečlivost namístě, uvádějí se dále příkladmo jednotlivá právní jednání, která souhlas soudu jistě vždy potřebují.
Souhlas soudu je koncipován jako součást právního jednání rodiče, takže případně není třeba zkoumat jeho platnost.“

20 Jaká právní jednání za nezletilé dítě (popř. zletilé osoby omezené na svéprávnosti) vyžadují souhlas opatrovnického soudu, je podrobně popsáno in Svoboda, J., Klička, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 277–280.

21 Podrobněji např. in Chalupa, I., Reiterman, D., Muzikář, M. Dědické právo. *Základy soukromého práva IX*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 115.

22 § 52 OZ: Zastoupení (členem domácnosti) se vztahuje na obvyklé záležitosti, jak to odpovídá životním poměrům zastoupeného. Zástupce však není oprávněn udělit souhlas k zásahu do duševní nebo tělesné integrity člověka s trvalými následky, viz též důvodová zpráva k občanskému zákoníku k § 49–54: „Návrh ustanovení upravuje zastoupení zletilého, kterému duševní porucha brání samostatně právně jednat, členem jeho domácnosti, avšak jen v obvyklých záležitostech odpovídajících konkrétním životním poměrům zastoupeného. Jde zejména o záležitosti týkající se poskytování zdravotních a sociálních služeb a žádostí o přiznání dávek pomoci v hmotné nouzi, státní sociální podpory a sociálního zabezpečení. Navržená úprava sleduje úpravu zástupčího oprávnění dalším členem domácnosti v § 284b a násl. rakouského občanského zákoníku ve znění jeho novely z r. 2006 a představuje jeden ze způsobů, kterým se naplňuje příkaz čl. 19 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením umožnit těmto osobám žít v rámci společenství s možností volby, jakož i doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (99) 4 ohledně zásad právní ochrany nezpůsobilých dospělých osob. Zástupce může nakládat s příjmy zastoupeného v rozsahu potřebném pro obstarání obvyklých záležitostí, jak to odpovídá životním poměrům zastoupeného; s peněžními prostředky na účtu zastoupeného však může nakládat jen v rozsahu nepřesahujícím měsíčně výši životního minima jednotlivce podle jiného právního předpisu.“

23 § 46 OZ: „Smlouvou o nápomoci se podpůrce zavazuje podporovanému, že bude s jeho souhlasem přítomen při jeho

notářského zápisu o právním jednání uvedeným v § 63 NŘ a samozřejmě ve vztahu k § 581 OZ, a to zejména jeho druhé větě.[24] **Nápomoc při rozhodování se uplatní v případě zletilých osob trpících duševní poruchou; jedná se o formu asistence bez zásahu do svéprávnosti podporovaného. Podporovaný účastník činí právní jednání sám za sebe, ovšem s pomocí podpůrce, podpůrce však není účastník ani zástupce účastníka.** Ustanovení § 63 odst. 1 písm. c) NŘ hovoří o tom, že notářský zápis o právním jednání musí obsahovat: *„jméno, příjmení, bydliště a datum narození účastníků a jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočníků a je-li účastníkem nebo zástupcem právnická osoba, její název, sídlo a identifikační číslo".* O jiných osobách než výše uvedených § 63 odst. 1 písm. c) NŘ nehovoří, přesto jak vyplývá z výše uvedeného, musí být podpůrci umožněno být přítomen při právním jednání podporovaného, a bude-li uvedeno v rozhodnutí soudu o schválení smlouvy o nápomoci, že podpůrce spolupodepisuje právní jednání podporovaného, musí notářský zápis o právním jednání i podepsat spolu s podporovaným. V případě, že by podpůrce nepodepsal smlouvu o právním jednání spolu s podporovaným, s velkou pravděpodobností by mohla nastat situace, že by tato smlouva o právním jednání byla prohlášena za neplatnou, což odporuje samotnému principu notářství a jeho preventivní funkci předcházení budoucím sporům a kontrole platnosti právního jednání.[25] (Srov. k dané problematice blíže Kotrady, P. Opatrovnictví bez omezení svéprávnosti. *Právní rozhledy*, 2017, č. 6, s. 205; Tomšová, E. Úvaha nad schopností zletilého právně jednat. *Právní rozhledy*, 2016, č. 17, s. 599, popř. nález Ústavního soudu z 5. 12. 2016, sp. zn. IV. ÚS 1580/16). Podpůrce tak notářský zápis spolupodepíše [v záhlaví notářského zápisu o právním jednání bude identifikován v souladu s § 63 NŘ jako podpůrce účastníka a v závěru bych doplnila v souladu s § 63 odst. 1 písm. g) NŘ, že byl notářský zápis po přečtení účastníkem za přítomnosti podpůrce schválen]. Formulace § 63 odst. 1 písm. d) NŘ o svéprávnosti účastníků by mohla např. znít: *Účastník XY prohlašuje, že je způsobilý samostatně právně jednat v rozsahu právního jednání, o kterém je tento notářský zápis. Z důvodu dušení poruchy mu byla schválena rozhodnutím soudu smlouva o nápomoci, a proto je právnímu jednání přítomen podpůrce …*[26]

ZASTOUPENÍ DLE ZŘS V ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI

V řízeních o pozůstalosti se uplatní ještě další typy zastoupení [kromě zvláštního (kolizního) opatrovníka uvedeného v § 119 ZŘS], a to v § 118 a 120 ZŘS. Zjistí-li soud, že **dědic**, který nemůže samostatně jednat před soudem, nemá zákonného zástupce nebo opatrovníka, jmenuje mu pozůstalostní soud pro řízení o pozůstalosti usnesením **opatrovníka**, nebylo-li dosud přijato v příslušném řízení ve věcech opatrovnictví člověka nebo opatrovnictví právnické osoby odpovídající opatření.[27]

Tohoto opatrovníka **dědici jmenuje pozůstalostní soud** nezávisle na výsledku řízení o opatrovnictví, a to usnesením, přičemž opatrovníkem by měla být opět v souladu s § 29 OSŘ buď osoba opatrovanci blízká, popř. advokát, není-li tato osoba advokátem, musí s ustanovením souhlasit. Může se tedy jednat o případ, kdy dědic nemůže před soudem jednat z důvodu těžkého zdravotního stavu, jak fyzického, tak psychického (srov. např. komentář Lavický, P. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 285–286), pokud by nemohla před pozůstalostním soudem jednat jiná **osoba než dědic a tato by neměla zástupce, ustanovil by jí opatrovníka soud v souladu s § 29 OSŘ**.

Posledním případem v řízení o pozůstalosti je situace uvedená v § 120 ZŘS, tj. ustanovení opatrovníka ve zvláštních případech, kdy soud usnesením jmenuje pro řízení o pozůstalosti opatrovníka dědici, který není znám, jehož pobyt není znám nebo jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu jeho bydliště nebo místa, kde se zdržuje, nebo kterému se nepodařilo doručit na adresu jeho sídla.[28] Pro účely tohoto článku lze stručně shrnout, že neznámému, popř. nepřítomnému dědici lze opatrovníka (tj. osobu blízkou, která není se zájmy opatrovance v kolizi a s ustanovením souhlasí, či advokáta) ustanovit až po provedení důsledného pátrání v evidenci obyvatel, v evidencích příslušných soudů, spisovnách, archivech, České správě sociálního zabezpečení, na Úřadu práce, Vězeňské služby, veřejných rejstřících, popř. využít právní pomoci dožádáním do ciziny, či dokonce pátráním na internetu, neboť v dnešní době rozvinutých komunikačních technologií není obhajitelná skutečnost, že se soudní komisař nepokusil zadat údaje o neznámé osobě do některého z internetových vyhledávačů či veřejně přístupného rejstříku.[29] K tomuto názoru jsem došla z praxe, kdy se kolegyni jedním kliknutím, a to zadáním jména údajného syna do obchodního rejstříku, podařilo vyhledat jediného dědice

právních jednáních, že mu zajistí potřebné údaje a sdělení a že mu bude nápomocen radami. Smlouva nabývá účinnosti dnem, kdy ji schválí soud. Není-li smlouva uzavřena v písemné formě, vyžaduje se, aby strany projevily vůli uzavřít smlouvu před soudem. Soud smlouvu neschválí, odporují-li zájmy podpůrce zájmům podporovaného."

24 § 581 OZ: „Není-li osoba plně svéprávná, je neplatné právní jednání, ke kterému není způsobilá. Neplatné je i právní jednání osoby jednající v duševní poruše, která ji činí neschopnou právně jednat."

25 Bílek, P., Jindřich, M., Ryšánek, Z., Bernard, P. a kol. *Notářský řád. Komentář.* 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 17–18.

26 Srov. komentář JUDr. Miloslava Jindřicha k prohlášení o způsobilosti právně jednat in Bílek, P., Jindřich, M., Ryšánek, Z., Bernard, P. a kol., op. cit. sub 25, s. 316–318.

27 § 118 ZŘS.

28 § 120 ZŘS.

29 To vyplývá jak z odborné literatury, tak např. z nepublikovaného usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 27 Cdo 1706/2017 s názvem Řádné šetření o místě pobytu účastníka před ustanovením opatrovníka: „Podle již ustálené judikatury soudů ustanovení opatrovníka účastníku z důvodu, že není znám jeho pobyt, musí vždy předcházet šetření o tom, zda jsou splněny předpoklady pro takové rozhodnutí a zda není namístě přijmout jiné opatření, neboť také účastníku řízení, jehož pobyt není znám, musí být zajištěna ochrana jeho práv a právem chráněných zájmů a je třeba dbát o to, aby práv nebylo zneužíváno na úkor osob, jejichž pobyt není znám. Předpoklady pro ustanovení opatrovníka nejsou splněny, jestliže soud před vydáním rozhodnutí neprovedl

odpovídající šetření o pobytu účastníka, jehož pobyt není znám; toto šetření se provádí prostřednictvím orgánů obecních úřadů v místě posledního bydliště účastníka, prostřednictvím orgánů na pracovištích, kde byl účastník naposledy zaměstnán, výslechem příbuzných účastníka, vyžádáním spisů od soudních i jiných orgánů, u nichž probíhalo řízení ve věci, jež se týká účastníka, šetřením v dostupných databázích (např. dotazem na Vězeňskou službu, na Úřad práce, popř. orgány sociálního zabezpečení, na osoby blízké zjištěné z evidence obyvatel apod.). Šetření, jež mají předcházet ustanovení opatrovníka účastníku, jehož pobyt není znám, musí být dostatečně aktuální, aby mohla být oporou pro závěr soudu, že důvody pro ustanovení opatrovníka jsou dány ke dni vydání usnesení o tomto opatření. Ve světle výše uvedeného je nutné uzavřít, že šetření o místě pobytu účastníka provedené v dané věci soudem prvního stupně bylo nedostatečné; zcela zjevným porušením povinnosti vést ohledně pobytu účastníka řízení řádné šetření pak byla skutečnost, že si soud prvního stupně před vydáním usnesení o ustanovení opatrovníka nevyžádal aktuální výpis z Centrální evidence obyvatel a vyšel z údajů více než rok a půl starých." Viz též nález Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 281/15 publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení, svazek 78, ročník 2015 – III. díl.

30 § 134 ZŘS: „Žalobou pro zmatečnost může dědic napadnout pravomocné usnesení soudu prvního stupně nebo odvolacího soudu též tehdy, jestliže mu nebyl ustanoven opatrovník, ačkoliv k tomu byly splněny předpoklady uvedené v § 120."

31 Pozn.: Ověřeno v praxi, kdy příslušný katastrální úřad požadoval zápis z jednání o volbě starosty obce.

32 Publikováno in Metodické doporučení k činnosti územních samosprávných celků, Ministerstvo vnitra České republiky, odbor dozoru a kontroly veřejné správy.

33 Rozsudek Nejvyššího soudu ze 14. 6. 2006, sp. zn. 30 Cdo 3130/2005: „Podle § 103 odst. 1 OZř starosta zastupuje obec navenek. Úkony, které vyžadují schválení zastupitelstva obce, případně rady obce, může starosta provést jen po jejich předchozím schválení, jinak jsou tyto právní úkony od počátku neplatné."
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 29. 9. 2003, sp. zn. 21 Cdo 224/2002: „Oprávnění rozhodovat o právních úkonech obce, tj. o tom, zda, případně jaký právní úkon obec učiní, je ze zákona beze zbytku rozděleno mezi obecní radu a obecní zastupitelstvo, a to tak, že obecní zastupitelstvo rozhoduje o nejzávažnějších, taxativně vypočtených, právních úkonech podle § 36a odst. 1 a 2 zákona o obcích, zatímco obecní rada rozhoduje na základě generální (zbytkové) klausule uvedené v § 45 písm. p) zákona o obcích o všech ostatních právních úkonech obce. Žádný z těchto orgánů však nemůže vystupovat jménem obce navenek. Toto oprávnění přísluší výlučně starostovi (§ 52 odst. 2 věta první zákona o obcích), a proto také toliko starosta obce (města) může jménem obce plnou moc udělit. Starosta obce však nemůže vytvářet sám vůli obce; může pouze tuto vůli navenek sdělovat a projevovat. Rozhodnutí obecního zastupitelstva (§ 36a zákona o obcích) nebo obecní rady [§ 45 písm. p) zákona o obcích] je třeba v daných souvislostech považovat za zákonem stanovenou podmínku právního úkonu *(condicio legis)*. Protože udělení všeobecné (generální) plné moci je rovněž právním úkonem (který není vyhrazen ve smyslu § 36a zákona o obcích obecnímu zastupitelstvu), měla by o něm nejprve rozhodnout obecní rada [§ 45 písm. p) zákona o obcích]. Jak však bylo již výše uvedeno, v projednávané věci byla advokátu Mgr. J. T. udělena obecná (generální, všeobecná) plná moc. Ta zmocněnce opravňovala také k tomu, aby ‚podával návrhy a žádosti, uzavíral smíry a narovnání, uznával uplatněné nároky, vymáhal nároky, vzdával se nároků, plnění nároků přijímal a jejich plnění potvrzoval, to vše i tehdy, je-li podle právních předpisů zapotřebí zvláštní plné moci'. Byl tedy výslovně oprávněn i k provádění těch úkonů, které jinak přísluší výlučně obecnímu zastupitelstvu (srov. § 36a odst. 1, 2 a 3 zákona o obcích). Rozhodnutí o udělení plné moci v tomto rozsahu tak nepochybně spadá do pravomoci obecního

– syna zůstavitele – v řízení o pozůstalosti s velkým majetkem, kde tento by jinak připadl jako odúmrť státu. **Současně je též třeba pamatovat i na § 134 ZŘS, kdy by řízení (i když to není v zákoně explicitně uvedeno) mohlo být napadnuto žalobou pro zmatečnost z důvodu, že soud neučinil kroky potřebné k zjištění pobytu dědice a ustanovil mu opatrovníka.**[30]

VI. ZASTUPOVÁNÍ OBCE

HMOTNĚPRÁVNÍ ZASTUPOVÁNÍ OBCE

Zákonné zastupování vyplývá i při zastupování obce. V souladu s § 103 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, starosta (popř. primátor) zastupuje obec navenek. Např. uzavřít kupní smlouvu za obec je oprávněn pouze starosta (primátor) a jeho volba by měla být doložena usnesením zastupitelstva o volbě starosty (zápisem z jednání)[31] a přílohou smlouvy bude též usnesení obecního zastupitelstva či rady obce o souhlasu s konkrétním právním jednáním. Dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR z 22. 12. 2005, sp. zn. 28 Cdo 1067/2004, postačí, pokud příslušné schvalovací usnesení rady nebo zastupitelstva obce odsouhlasí alespoň základní (podstatné) náležitosti zamýšleného právního úkonu.[32] Při smluvním zastoupení platí, že starosta jako jediný může udělit plnou moc k zastupování, avšak v zákonem taxativně vyjmenovaných důvodech k tomu potřebuje předchozí souhlas obecního zastupitelstva, popř. obecní rady (tu je dobré začlenit do přílohy plné moci). Zastupitelstvu je dále např. svěřena pravomoc delegování zástupců na valnou hromadu obchodních společností, v nichž má obec majetkovou účast, či v souladu s § 85 zákona o obcích rozhodovat o majetkoprávních jednáních, tj. zejména o zcizování a zatěžování nemovitých věcí.[33]

PROCESNĚPRÁVNÍ ZASTUPOVÁNÍ OBCE

V souladu s § 21b OSŘ odst. 1: „Za obec a za vyšší územně samosprávný celek jedná ten, kdo je podle zvláštního zákona oprávněn je zastupovat navenek, nebo jejich zaměstnanec, který tím byl touto sobou pověřen." Ze znění § 103 odst. 1 zákona o obcích vyplývá, že obec navenek zastupuje starosta a dále ve smyslu § 134 zákona o obcích za statutární město jednají i městské obvody, a to v záležitostech jim svěřených zákonem a v mezích zákona statutem. Pro notáře je tedy stěžejní zastupování obce v řízení o pozůstalosti, popř. v řízení ve věcech veřejného rejstříku, kdy obec tedy nejčastěji zastupuje starosta, popř. osoba jím k tomuto zmocněná.

VII. ZASTUPOVÁNÍ PRÁVNICKÝCH OSOB

HMOTNĚPRÁVNÍ ZASTUPOVÁNÍ PRÁVNICKÝCH OSOB

Konečně se budeme věnovat zákonnému zastupování právnických osob (výše neuvedených), což je obecně téma velmi široké a složité [srov. široce rozebranou problematiku zastupování obchodních korporací in Čech, P., Šuk, P. *Právo ob-*

chodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní). Praha: RNDr. Ivana Hexnerová-BOVA POLYGON, 2016, s. 17–23, kde autoři došli k názoru, že zastoupení obchodní korporace členem statutárního orgánu není ani zastoupením smluvním, ani zastoupením zákonným, nýbrž zastoupením *sui generis*].

Stěžejním ustanovením pro zastupování právnické osoby je § 164 OZ kdy: *„(1) Člen statutárního orgánu může zastupovat právnickou osobu ve všech záležitostech. (2) Náleží-li působnost statutárního orgánu více osobám, tvoří kolektivní statutární orgán. Neurčí-li zakladatelské právní jednání, jak jeho členové právnickou osobu zastupují, činí tak každý člen samostatně. Vyžaduje-li zakladatelské právní jednání, aby členové statutárního orgánu jednali společně, může člen právnickou osobu zastoupit jako zmocněnec samostatně, jen byl-li zmocněn k určitému právnímu jednání.“* Právnickou osobu pak mohou zastupovat v souladu s § 166 její zaměstnanci, právnická osoba může být zastoupena smluvním zástupcem (§ 441 a násl. OZ) a dále podnikatel zapsaný v obchodním rejstříku může udělit prokuru (§ 450 OZ).

ROZDÍLY HMOTNĚPRÁVNÍHO A PROCESNĚPRÁVNÍHO ZASTUPOVÁNÍ PRÁVNICKÝCH OSOB

Na tomto místě je nutné upozornit na rozdílnost hmotněprávního a procesního zastoupení, kdy se právní úprava jednání za právnickou osobu, obsažená v občanském soudním řádu [§ 21 OSŘ: *„(1) Za právnickou osobu jedná a) člen statutárního orgánu; tvoří-li statutární orgán více osob, jedná za právnickou osobou předseda statutárního orgánu, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen; je-li předsedou nebo pověřeným členem právnická osoba, jedná vždy fyzická osoba, která je k tomu touto právnickou osobou zmocněna nebo jinak oprávněna, nebo b) její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo c) vedoucí jejího odštěpného závodu, je-li o věci týkající se tohoto závodu, nebo d) její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně…“*] liší od hmotněprávní úpravy obsažené v občanském zákoníku a zákoně o obchodních korporacích,[34] k procesnímu řízení nás odkazuje též řízení ve věcech veřejných rejstříků.[35] Hmotněprávní úprava se aplikuje až na základě podmínek v § 21 OSŘ. Soud je povinen v řízení zkoumat, zda za právnickou osobu jedná osoba oprávněná, jinak je řízení postiženo závažnou vadou. Pokud za právnickou osobu nejednala oprávněná osoba a nebyl jí ustanoven opatrovník dle § 29 odst. 2, je rozhodnutí v řízení vydané napadnutelné odvoláním a řízení je dále postiženo zmatečností dle § 229 odst. 2 písm. c) OSŘ.

JEDNOČLENNÝ STATUTÁRNÍ ORGÁN

Jednoduchá situace nepůsobící problémy nastává v případě, pokud má statutární orgán právnické osoby jednoho člena, neboť ten je oprávněn zastupovat právnickou osobu ve všech věcech, a to jak hmotněprávně, tak procesněprávně. Není možné, aby v zakladatelském právním jednání byl jednočlenný statutární orgán omezen v zastupování společnosti např. společným jednáním s prokuristou či ředitelem.

VÍCEČLENNÝ STATUTÁRNÍ ORGÁN

Problematičtější situace nastává při vícečlenných statutárních orgánech, když v naprosté většině případů statutární orgán, který má více členů, tvoří **statutární orgán kolektivní**, když výjimkou je vícečlenný statutární orgán společnosti s ručením omezeným, kdy více jednatelů kolektivní orgán tvořit nemusí. Pokud společnost zastupují každý samostatně, opět by neměly nastat větší problémy; jak hmotněprávně, tak procesněprávně může společnost zastupovat kterýkoliv z jednatelů (srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 880/2015).

Pokud však má společnost více jednatelů, kteří jednají společně, popř. zakladatelské právní jednání stanoví nějaké omezení, např. známé *pravidlo čtyř očí*, kdy k určitým právním jednáním, nebo ke všem právním jednáním je vyžadováno společné zastupování konkrétním počtem osob, popř. osob konkrétních, mohou nastat problémy.

Není bez zajímavosti upozornit na to, že se v poslední době poměrně sjednocuje názor odborné veřejnosti, tj. Jana Lasáka a Jana Dědiče a v současné době již i Petra Šuka a Petra Čecha o tom, že pokud společnost zastupuje v případě, že má společnost zastupovat více osob, byť i jen jediný člen statutárního orgánu, představuje toto právní jednání relevantní právní skutečnost, a i když takové jednání dosud společnost nezavazuje, právo je nemůže zcela ignorovat a musí mu přiznat právní význam; buď se k němu (i) může připojit sukcesivní jednání druhého (popř. dalších) členů, a tím nastolit vázanost ze strany právnické osoby s účinky jednání posledního ze zástupců *(ex nunc)*, či (ii) není vyloučena ani ratihabice takového původně samostatného jednání člena statutárního orgánu právnické osoby, která způsobí, že jednání zaváže právnickou osobu zpětně *(ex tunc)*. Jelikož také ratihabice představuje (od schvalovaného jednání odlišné) právní jednání společnosti, musí být za společnost projeveno předepsaným způsobem, tj. opět všemi členy statutárního orgánu společným zastupováním, jak je předepisuje zakladatelské právní jednání [Dědič, J. *Porušení pravidla „čtyř očí“ při zastupování právnické osoby členy statutárního orgánu (s akcentem na obchodní korporace)*. XXV. Karlovarské právnické dny: Leges, 2017, s. 446–460].)

zastupitelstva. Absence takového rozhodnutí zakládá absolutní neplatnost úkonu, kterým starosta jménem obce (města) plnou moc udělil (srov. nálezy Ústavního soudu ČR z 12. 4. 2001, sp. zn. IV. ÚS 576/2000, uveřejněný ve Sbírce nálezů Ústavního soudu, svazek 22, pod pořadovým č. 61, nebo z 10. 7. 2001, sp. zn. III. ÚS 721/2000, uveřejněný ve Sbírce nálezů Ústavního soudu, svazek 23, pod pořadovým č. 103).“

34 Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 963/2003: „Určuje-li společenská smlouva, že jménem společnosti jedná více jednatelů společně, nejde o omezení jednatelského oprávnění ve smyslu § 133 odst. 2 obchodního zákoníku, ale o určení způsobu jednání jménem společnosti podle § 133 odst. 1 obchodního zákoníku. Tento závěr se nicméně prosadí jen v hmotněprávních vztazích. Úprava obsažená v § 21 o. s. ř. je úpravou autonomní, jež hmotněprávní úpravu jednání za právnickou osobu nepřejímá.“

35 Viz § 47 VeřRej: Za právnickou osobu podává návrh osoba uvedená v § 21 OSŘ.

Vždy je třeba důsledně posoudit dané právní jednání a zkontrolovat, zda je jeho účastník, a to právnická osoba, řádně zastoupen, to znamená, pokud je právní jednání omezeno např. peněžní částkou, tak zda uvedené právní jednání např. splňuje *pravidlo čtyř očí* a společnost musí zastupovat dva jednatelé společně, **je nutné upozornit, že pravidlo čtyř očí se týká členů statutárního orgánů, a ne jiné osoby mimo statutární orgán**. Zastupují-li společnost dva jednatelé společně a druhá funkce není v daném čase z jakéhokoliv důvodu obsazena a v zakladatelském dokumentu není na tuto situaci pamatováno (např. není počítáno s funkcí náhradníka člena statutárního orgánu), nelze dané právní jednání sepsat (např. kupní smlouvu či zástavní smlouvu), avšak lze sepsat notářský zápis o osvědčení o rozhodnutí orgánu právnické osoby v souladu s § 80a NŘ, neboť valnou hromadu může ze zákona svolat zbývající jednatel (§ 181 ZOK), valná hromada pak zvolí dalšího jednatele a uvolněnou funkci obsadí.

VIII. ZASTUPOVÁNÍ PRÁVNICKÝCH OSOB V OBČANSKÉM SOUDNÍM ŘÍZENÍ

Ještě složitější situace nastává v případě procesního zastoupení právnické osoby s vícečlenným orgánem. V souladu s výše uvedeným § 21 OSŘ může v občanském soudním řízení zastupovat právnickou osobu jen jedna osoba, a to (i) předseda statutárního orgánu, (ii) nebo jiný člen statutárního orgánu, jehož k tomu pověřil samotný statutární orgán (což by prokazoval zápis z jednání statutárního orgánu o tom, že k tomu jiného člena statutárního orgánu pověřil, a tento zápis by byl podepsán všemi členy statutárního orgánu), (iii) pokud bude předsedou statutárního orgánu či pověřeným členem právnická osoba, musí tato právnická osoba vždy zmocnit konkrétní fyzickou osobu, aby ji v občanském soudním řízení zastupovala, (iv) právnickou osobu může zastupovat též smluvní zástupce, který tím byl osobou oprávněnou zastupovat právnickou osobu v souladu s § 21 OSŘ zmocněn (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 560/2004[36]), (v) zaměstnanec (např. podnikový právník), který tím byl statutárním orgánem pověřen, (vi) vedoucí jejího odštěpného závodu, jde-li o věci týkající se tohoto závodu, nebo (vii) prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.

Jak je uvedeno v komentáři k občanskému soudnímu řádu (Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017), problém při výkladu pojmu zastupování v procesním právu může nastat v případě společnosti s ručením omezeným, kde je statutárním orgánem více jednatelů, kteří netvoří kolektivní orgán, přičemž zřejmě má komentář na mysli, že zastupují společnost společně, a to, která osoba z nich je osobou oprávněnou zastupovat v souladu s § 21 OSŘ (zastávám názor, že pokud zastupuje společnost každý z jednatelů samostatně, nelze po nich vyžadovat, aby si rozhodli, který z nich bude zastupovat společnost v občanském soudním řízení, neboť nejenže netvoří kolektivní orgán, ale ani nejednají společně, a to v žádném případě). Dle výše uvedeného komentáře by pak tito společně jednající jednatelé mezi sebou měli určit osobu, která bude zastupovat společnost v občanském soudním řízení (opět by dokládali zápisem tohoto rozhodnutí podepsaného všemi jednateli); pokud by tak neučinili, byl by právnické osobě v souladu s § 29 odst. 2 OSŘ ustanoven soudem opatrovník.

Petr Čech a Petr Šuk však [*Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: RNDr. Ivana Hexnerová-BOVA POLYGON, 2016, s. 42] uvádějí, že: „má-li společnost s ručením omezeným více jednatelů, kteří netvoří kolektivní orgán, může ji v občanském soudním řízení zastupovat kterýkoliv z nich". Nelze než s tímto názorem souhlasit, neboť jednatelé opravdu (i když jednají společně) netvoří kolektivní orgán, nerozhodují ve sboru, nevolí si ze svého středu předsedu, nevyhotovují z jednání zápisy.[37] Závěr pro notáře by tedy byl následující. Právnickou osobu s vícečlenným kolektivním orgánem v občanském soudním řízení, potažmo i v řízení pozůstalostním a v řízení ve věci zápisu změn do veřejného rejstříku (vyjma specifických změn týkajících se přeměn společnosti), zastupuje (i) její předseda či pověřený člen, (ii) zaměstnanec nebo prokurista (viz výklad výše) a *specificky u společnosti s ručením omezeným s více jednateli, kteří netvoří kolektivní orgán* (iii) každý z jednatelů, *v případě společnosti s ručením omezeným s více jednateli, kteří tvoří kolektivní orgán* (iv) předseda tohoto orgánu, nebo osoba k tomu orgánem pověřená.

Řízení o pozůstalosti je upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních, ale je to nadále řízení procesní, subsidiárně podporované OSŘ, ve kterém zůstává vedle jiného též nadále upraveno účastenství a zastoupení účastníků řízení.[38]

V řízení o pozůstalosti tak právnické osoby zastupují osoby uvedené v § 21 OSŘ a soud je povinen tuto skutečnost zkoumat, aby, jak uvedeno již výše, nebylo řízení postiženo zmatečností.

Konkrétně tak např. nadaci jako dědice v řízení o pozůstalosti zastupuje předseda správní rady, spolek s vícečlenným statutárním orgánem jeho předseda, družstvo předseda představenstva a opět tyto osoby mohou udělit plnou moc k zastupování jiné osobě. Obdobně tak v likvidacích pozůstalosti by měly za věřitele (velmi často právnické osoby) činit úkony osoby uvedené § 21 OSŘ, tj. **neuplatní se zde hmotněprávní zastupování společnosti, daná problematika se týká jak podávání přihlášek do likvidace dědictví, tak účasti na jednání o přezkoumání pohledávek v řízení o likvidaci pozůstalosti**.[39]

36 NS 29 Odo 560/2004: Člen statutárního orgánu oprávněný zastupovat společnost v občanském soudním řízení, tj. např. předseda představenstva, který je současně advokát, si nemůže nechat udělit procesní plnou moc k zastupování společnosti.

37 Viz Černá, S., Štenglová, I., Pelikánová, I. a kol. *Právo obchodních korporací.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 350–351.

38 Svoboda, J., Klička, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 198–199.

Obdobně podat návrh na zápis přímých změn do veřejného rejstříku u obchodních korporací může v souladu s § 47 ve spojení s § 112 VeřRej osoba uvedená v § 21 OSŘ, tj. za akciovou společnost pouze předseda představenstva, obdobně tak za družstvo. **Není možné, aby o zápis změn požádali např. další dva členové představenstva, kteří jinak mohou společnost zastupovat při hmotněprávních jednáních. Obdobně procesní plnou moc by za společnost měla zmocněnci udělit osoba oprávněná v souladu s § 21 OSŘ.**

Procesněprávní zastoupení je také mimořádně důležité při notářském zápisu o právním jednaní dle § 71b NŘ, a to o dohodě, kterou se účastník zaváže splnit pohledávku nebo jiný nárok druhého účastníka vyplývající ze závazkového právního vztahu, v níž svolí, aby podle tohoto zápisu byl nařízen a proveden výkon rozhodnutí (vedena exekuce) a aby takový notářský zápis byl exekučním titulem. Tato dohoda je dohodou procesní ve smyslu § 274 písm. e) OSŘ, a je tedy nutné dbát na skutečnost, aby právnické osoby při tomto právním jednání byly zastoupeny v souladu s § 21 OSŘ. Tuto dohodu tak může za společnost uzavřít prokurista či předseda kolektivního orgánu, ale v žádném případě další dva členové kolektivního orgánu, byť tak zastupují společnost hmotněprávně.[40]

IX. SMLUVNÍ ZASTOUPENÍ – PROKURA

NEMOŽNOST SPOLEČNÉHO ZASTUPOVÁNÍ PROKURISTOU A ČLENEM STATUTÁRNÍHO ORGÁNU

Požadavek zakomponovat do zakladatelských dokumentů možnost společného zastupování (jednání) prokuristy a člena statutárního orgánu se objevuje stále poměrně často. Na základě judikatury posledních let není společné jednání člena statutárního orgánu a prokuristy nadále možné. Citovat můžeme usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 Cmo 184/2014 a dále zejména rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 387/2016, ve kterém Nejvyšší soud uvedl zejména, že právní úprava statutárního orgánu a stejně tak úprava způsobu, jakým jeho členové jednají, spadá mezi práva týkající se postavení osob ve smyslu § 1 odst. 2 OZ, jde o úpravu způsobu jednání členů statutárního orgánu, a nikoliv prokuristů, dále že možnost modifikace jednání statutárního orgánu je podle § 164 odst. 2 OZ omezena pouze na modifikace „uvnitř" statutárního orgánu, když zákonodárce hovoří pouze o členech orgánu, a nelze tedy jednání člena statutárního orgánu vázat na jednání osoby stojící mimo statutární orgán, prokura je zástupčí oprávnění omezené pouze na jednání vypočtená v § 450 odst. 1 OZ. Prokurista je pouhým zmocněncem podnikatele a připuštění jeho jednání spolu s členem statutárního orgánu by vedlo k tomu, že by bylo možné vázat zástupčí oprávnění členů statutárního orgánu na společné jednání jakéhokoliv jiného zástupce právnické osoby, což by podle NS vedlo ke znepřehlednění způsobu, jakým členové statutárního orgánu mohou za společnost jednat; a dále ujednání společenské smlouvy zakládající společné jednání jednatelů a prokuristů pak Nejvyšší soud označuje za ujednání porušující právo týkající se postavení osob podle § 1 odst. 2 části věty za středníkem OZ [podrobně Čech, P., Šuk, P. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: RNDr. Ivana Hexnerová-BOVA POLYGON, 2016, s. 31–36].[41]

NOTÁŘSKÁ ČINNOST A PROKURA

Prokura je jednou z forem smluvního zastoupení, jde o tzv. obchodní plnou moc, ve které v souladu s § 450 odst. 1 OZ zmocňuje podnikatel zapsaný do obchodního rejstříku prokuristu k právním jednáním, ke kterým dochází při provozu obchodního závodu či pobočky, a to i k těm, pro která se jinak vyžaduje zvláštní plná moc. Pokud není v udělení prokury výslovně ustanoveno, že prokurista může zcizovat a zatěžovat nemovité věci, nesmí tak činit, dále do sféry prokuristy nenáleží obchodní vedení společnosti v rozsahu, který nespadá pod běžný provoz obchodního závodu dané obchodní společnosti. Prokurista tak nemůže rozhodnout o změně samotné podnikatelské činnosti (tj. podepsat notářský zápis o rozhodnutí o změně předmětu podnikání, změně sídla) či o prodeji obchodní závodu, osobně si myslím *per analogiam*, **že prokurista nemůže rozhodnut ani o zastavení obchodního závodu jako věci hromadné, neboť to může znamenat změnu podnikatelské strategie obchodní společnosti a nenáleží to již pod pojem obchodní vedení, tudíž si dovolím konstatovat, že prokurista by neměl podepisovat notářský zápis o právním jednání – sepsání zástavní smlouvy o zastavení obchodního závodu.** Diskutabilní je i podpis prokuristy u zastavení věci hromadné – ostatní movité, např. celé výrobní linky na zpracování dřeva u dřevozpracujícího obchodního závodu, kdy by výkon zástavního práva znamenal prakticky konec podnikatele, neboť by znemožňoval dále pokračovat v předmětu podnikání. Z důvodu právní jistoty je určitě vhodnější nechat podepsat takové právní jednání statutárnímu orgánu společnosti než prokuristovi. Naproti tomu však není problém, aby prokurista podepsal notářský zápis o právním jednání – zástavní smlouvu o zástavě věci movité-vozidla.

Co se rozumí pod pojmem obchodní vedení, zákon explicitně nestanoví, danému pojmu se věnoval Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 479/2003, podle kterého: *„obchodním vedením společnosti ve smyslu § 134 obchodního zákoníku je řízení společnosti, tj. zejména organizování a řízení její podnikatelské činnosti, včetně rozhodování o podnikatelských záměrech".*

39 § 251 ZŘS.

40 Viz např. usnesení Nejvyššího soudu z 11. 4. 2014, sp. zn. 21 Cdo 3836/2013.

41 Srov. též Společné zastupování společnosti jednatelem a prokuristou, https://www.epravo.cz/top/clanky/spolecne-zastupovani-spolecnosti-jednatelem-a-prokuristou-106824.html.

X. SMLUVNÍ ZASTOUPENÍ VE VZTAHU K NOTÁŘSKÉ ČINNOSTI

V celé škále činnosti notáře se samozřejmě můžeme setkat se smluvním zastoupením, kde jak fyzické, tak právnické osoby v souladu s pravidly uvedenými výše mohou udělit plnou moc další osobě, aby je při hmotněprávních či procesních řízeních zastupovala.

Vycházíme-li z odborné literatury, např. z komentáře k občanskému zákoníku [Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014] k úvodním ustanovením hlavy III s názvem Zastoupení, a to zejména k § 441 OZ,[42] je pro notářskou činnost důležité, že je třeba rozlišovat dohodu o plné moci a samotnou plnou moc, přičemž k výkonu notářství a další činnosti naprosto postačuje doložení samotné plné moci, která nemusí být zmocněncem akceptována,[43] neboť jak je uvedeno ve výše uvedeném komentáři: *„Plná moc je již dlouhodobě považována za jednostranné právní jednání zmocnitele, které je adresováno třetím osobám, její hlavní funkcí je prokázání (potvrzení) vzniku dohody o zastoupení mezi zmocnitelem a zmocněncem.“*

V souladu s § 441 OZ nenacházíme v zákoně situaci, kdy by bylo nutné, aby byla plná moc k zastupování udělena ve formě veřejné listiny, tj. notářského zápisu, vždy postačí úředně ověřený podpis zmocnitele. Je však nutné pamatovat na § 437 OZ, podle něhož: *„zastoupit jiného nemůže ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného, ledaže při smluvním zastoupení zastoupený o takovém rozporu věděl nebo musel vědět“*,[44] a dále též je třeba dbát na to, aby zástupce nepřekročil zástupčí oprávnění v souladu s uvedeným § 440 OZ.[45] Výše uvedené se uplatní zejména v pozůstalostních řízeních, kdy je třeba důsledně zkoumat to, aby zájmy dědiců nebyly v rozporu, tj. nejlépe zakomponovat v konkrétní kauze do speciální plné moci ještě doplnění, že dědic, tj. např. jeden ze sourozenců, si je vědom možného rozporu v zastupování a že o takovém rozporu ví a nečiní mu potíže. Můžeme zmínit např. rozhodnutí NS sp. zn. 21 Cdo 4877/2009: *„Za situace, kdy jeden dědic navrhne k vypořádání dědictví i v zastoupení druhého dědice dohodu, která se svými důsledky pro zastoupeného dědice dokonce blíží odmítnutí dědictví, je nezbytné, aby soud před rozhodnutím o schválení dohody pečlivě zkoumal, zda mezi zastoupeným a zástupcem neexistuje rozpor v zájmech, tj. jinými slovy, zda vůbec zástupce zastupuje zastoupeného právně účinným způsobem.“*

Obecně lze konstatovat, že ověřený podpis zmocnitele musí obsahovat všechny plné moci udělené k notářským zápisům o právních jednáních (§ 62–71 NŘ), dále u procesní plné moci v řízení dle zákona o veřejných rejstřících, naproti tomu u notářských zápisů o osvědčení o rozhodnutí orgánu právnické osoby (§80a–80f NŘ), pokud tento požadavek neobsahuje zakladatelské právní jednání právnické osoby nebo nevyplývá ze zákona (např. vzdání se práva na včasné svolání valné hromady), není ověřený podpis zmocnitele nutný, avšak obecně jej samozřejmě lze z důvodu větší právní jistoty doporučit.

42 § 441 OZ: „Ujednají-li si to strany, zastupuje jedna z nich druhou v ujednaném rozsahu jako zmocněnec.
(1) Zmocnitel uvede rozsah zástupního oprávnění v plné moci. Netýká-li se zastoupení jen určitého právního jednání, udělí se plná moc v písemné formě. Vyžaduje-li se pro právní jednání zvláštní forma, udělí se v téže formě i plná moc. Vyžaduje-li se pro právní jednání forma veřejné listiny, postačí, bude-li plná moc k tomuto právnímu jednání udělena v písemné formě s úředně ověřeným podpisem.“

43 NS 33 Cdo 4445/2010: „I. Při zastoupení na základě plné moci je třeba rozlišovat mezi dohodou o plné moci a samotnou plnou mocí. Dohoda o plné moci (zmocnění) neboli dohoda o zastoupení je smlouva mezi zmocnitelem a zmocněncem, kterou se zmocněnec zavazuje zastupovat zmocnitele v dohodnutém rozsahu, popř. za dohodnutých podmínek. Uzavřením této dohody (typově např. smlouvy příkazní či mandátní) vzniká vnitřní právní vztah zastoupení mezi zmocnitelem a zmocněncem. Plná moc je jednostranný právní úkon zmocnitele, určený (adresovaný) třetí osobě (osobám), v němž zmocnitel prohlašuje, že si zvolil zmocněnce, aby ho v rozsahu uvedeném v této plné moci zastupoval; plná moc z hlediska obsahu právního úkonu osvědčuje, resp. deklaruje navenek, že mezi zmocnitelem a zmocněncem existuje smluvní právní vztah zastoupení, vzniklý na základě dohody o zmocnění. Protože plná moc představuje osvědčení o existenci a rozsahu zastoupení, jež zmocnitel vystavuje zmocněnci pro účely jeho jednání s třetími osobami, je pro vymezení rozsahu oprávnění zmocněnce jednat za zmocnitele rozhodující obsah plné moci. Jedná-li zmocněnec jménem zmocnitele v mezích oprávnění uděleného mu v plné moci, vznikají práva a povinnosti přímo zmocniteli (právními úkony, jež zmocněnec jeho jménem v mezích plné moci učinil, je vázán). Má-li být rozsah zmocněncova oprávnění jednat za zmocnitele omezen, musí být toto omezení výslovně vyjádřeno v plné moci. Jakékoli interní pokyny, příkazy, zákazy, omezení, či výhrady stanovené v dohodě o zmocnění, avšak nevyjádřené v samotné plné moci, nemají vůči třetím osobám žádné právní účinky, ledaže jim jsou známy. II. Jestliže zmocnitel vystaví zmocněnci plnou moc, jež obsahově nekoresponduje s jejich dohodou o zmocnění (tj. v rozporu s dohodou o zmocnění neobsahuje v ní sjednaná omezení), musí nést rizika s tím spojená. Jde totiž (jak již bylo výše řečeno) o jeho jednostranný právní úkon, jímž vůči třetím osobám prohlašuje, v jakém rozsahu je zmocněnec oprávněn jeho jménem jednat; je tedy na něm, aby zmocněnci udělil plnou moc obsahově shodnou s dohodou o zmocnění.“

44 Rc 12/66: V této věci projednání dědictví zastupoval jednoho dědice ze zákona (pozůstalou dceru) druhý dědic ze zákona (pozůstalý manžel) a navrhl k vypořádání dědictví dohodu, podle níž měl jím zastoupený dědic vyjít z projednávání dědictví zcela naprázdno. Zastoupení jednoho dědice druhým dědicem není vždy vyloučeno, protože samotné postavení dědiců v řízení o dědictví odůvodňuje jen možnost rozporu v jejich zájmech, nikoli ještě existenci tohoto rozporu.
NS 21 Cdo 4877/2009: „Za situace, kdy jeden dědic navrhne k vypořádání dědictví i v zastoupení druhého dědice dohodu, která se svými důsledky pro zastoupeného dědice dokonce blíží odmítnutí dědictví, je nezbytné, aby soud před rozhodnutím o schválení dohody pečlivě zkoumal, zda mezi zastoupeným a zástupcem neexistuje rozpor v zájmech, tj. jinými slovy, zda vůbec zástupce zastupuje zastoupeného právně účinným způsobem.“

45 R 12/1981 in Fiala, R. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, a. s., 2006, s. 22: „Udělil-li dědic v řízení o dědictví svému zástupci plnou moc opravňující zástupce jen k odmítnutí dědictví, nepostačuje tato plná moc k oprávnění tohoto zástupce, aby zastupoval dědice v celém průběhu řízení o dědictví.“

Obdobně z důvodu právní jistoty lze v řízeních o pozůstalosti (tj. zejména při úkonech odmítnutí/neodmítnutí dědictví či uzavírání dohody o rozdělení pozůstalosti) vyžádat, aby byl podpis na speciální plné moci ověřen, a to v souladu s § 28 odst. 4 OSŘ, neboť o tom, zda má být podpis ověřen, rozhoduje zákon a předseda senátu.

VYLOUČENÍ ZASTOUPENÍ

Je vyloučené, aby byl zastoupen zůstavitel při pořízení závěti (§ 1494 OZ) a dovětku (§ 1498 OZ), při povolání správce pozůstalosti (§ 1556 OZ), uzavření dědické smlouvy (§ 1584 OZ), přikázání o započtení na dědický podíl, popř. při pořízení předběžného prohlášení v očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat (§ 38 OZ). Pokud jde o uzavření smlouvy o zřeknutí se dědického práva, popř. uzavření smlouvy o zcizení dědictví či např. § 1522 odst. 1 OZ o udělení souhlasu přednímu dědici zcizit či zatížit věc, kterou by pak měl nabýt následný dědic, v zákoně explicitně zákaz zastoupení není, ale lze jen doporučit, již z důvodu právní jistoty a předcházení budoucích sporů, osobní jednání.

XI. ZÁVĚR

Na závěr lze podotknout, že institut *zastupování* při notářské činnosti je mimořádně důležitý z hlediska platnosti a bezvadnosti právních jednání a sám o sobě by vystačil na vydání monografie. *De lege ferenda* by se zákonodárce a odborná právnická veřejnost měli zamyslet nad sjednocením hmotněprávní a procesněprávní úpravy zastupování, právnické osoby nad důsledky společného zastupování více osobami. Notář na důslednou kontrolu zastoupení účastníků v celém spektru své notářské činnosti, tj. důslednou kontrolu zastoupení osob jak při sepisování notářských zápisů o právních jednáních či o osvědčení, tak i v řízeních o pozůstalosti a v řízeních ve věcech veřejných rejstříků, a to zejména s akcentem na zastupování u kolektivních orgánů právnických osob, obcí apod. Též je nutno zabývat se možným střetem zájmů mezi zmocnitelem a zmocněncem. ■

Oficiální časopis Notářské komory České republiky

AD NOTAM

NOTÁŘSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY

ČASOPIS ČESKÉHO NOTÁŘSTVÍ

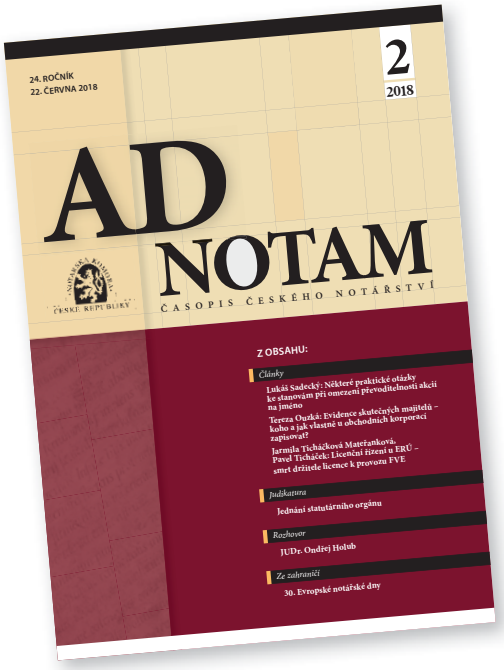

ZÁKLADNÍ INFORMACE

vydavatel: Notářská komora České republiky
náklad každého čísla: 2 000 výtisků,
formát: A4 (210 x 297)
počet stran: průměrně 52+4

CENÍK INZERCE 2019

vnitřní strana (210x297)	42 000 Kč
vnitřní 1/2 strany (210x145)	29 000 Kč
obálka IV (210x297)	65 000 Kč
obálka II a III (210x297)	49 000 Kč

vkládaná inzerce do celého nákladu
(leták do velikosti max. 2 listů A4, 2000 ks) 20 000 Kč

* U inzerátů je třeba přidat alespoň 3 mm pro každý ořez
** Ceny inzerce se stanoví smluvně. Ceny nezahrnují 21% DPH

Kolizní nástrahy smluveného majetkového režimu manželů

doc. JUDr. Mgr. Magdalena Pfeiffer, Ph.D.

1. ÚVOD

Majetkové vztahy manželů patří k významným a často citlivým aspektům manželského svazku, a proto je třeba věnovat pozornost i jejich kolizní úpravě. Manželské majetkové právo je v právních řádech členských států EU poměrně rozmanité[1] a řada právních řádů, včetně českého, manželům či budoucím manželům umožňuje, aby si své vzájemné majetkové vztahy sami smluvně upravili. V případech s přeshraničním rozměrem je již při sepisu dohody o majetkovém režimu manželů, právě s ohledem na rozdíly v národním hmotném právu, žádoucí zvážit rovněž kolizní problematiku a zabývat se otázkou rozhodného práva. Z opatrnosti by dokonce normy mezinárodního práva soukromého měly být reflektovány bez ohledu na skutečnost, zda v době sepsání majetkové dohody mezinárodní prvek v daném vztahu existuje či nikoli, *pro futuro*. Jestliže se např. manželé za trvání manželství přestěhují do jiného státu, než je stát jejich společné státní příslušnosti, jejich vztah získá mezinárodní rozměr a na jejich majetkové poměry bude třeba nejprve aplikovat normy mezinárodního práva soukromého. Nelze vyloučit, že majetkové poměry manželů budou v tomto případě podřízeny jinému hmotnému právu, než je právo jejich společné státní příslušnosti. Dle české hmotněprávní úpravy mohou manželé své majetkové poměry smluvně modifikovat. Mohou se odchýlit od zákonného režimu manželského majetkového společenství, vyžadována je ale forma veřejné listiny.[2] Dohodu o majetkovém režimu manželů proto zpravidla sepisuje notář, který by měl být již při koncipování této smlouvy schopen předvídat a případně zohlednit kolizní aspekty smluveného majetkového režimu.

doc. JUDr. Mgr. Magdalena Pfeiffer, Ph.D.
- je docentkou pro obor mezinárodní právo soukromé a právo mezinárodního obchodu
- působí na Katedře obchodního práva na PF UK

Mezinárodní právo soukromé je známé četností vzájemně si konkurujících pramenů právní úpravy, kolizní úprava majetkových poměrů manželů není výjimkou. Pravidla pro určení práva rozhodného pro majetkové poměry manželů jsou zakotvena jednak ve vnitrostátní úpravě, v § 49 odst. 3 až 4 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“), a jednak jsou nově unifikována v unijním právu v nařízení Rady (EU) č. 2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství (dále jen „Nařízení o majetkových poměrech manželů“ nebo „Nařízení“). Díky zvláštnímu režimu posílené spolupráce nejsou tímto Nařízením vázány všechny členské státy EU. Česká republika se posílené spolupráce účastní,[3] Nařízení se ale neaplikuje v Dánsku, Maďarsku, Polsku, Irsku, na Kypru, v Litvě, Lotyšsku, Rumunsku, na Slovensku a ve Velké Británii. Kolizní normy pro majetkové poměry manželů jsou obsaženy rovněž v řadě dvoustranných smluv o právní pomoci, kterými je ČR vázána.[4] Konkuruje-li si ustanovení závazné mezinárodní smlouvy a ustanovení ZMPS, použije se, jestliže se úprava rozchází, ustanovení mezinárodní smlouvy.[5] Vzájemný vztah konkurujících ustanovení mezinárodních smluv a Nařízení o majetkových poměrech manželů je řešen v čl. 62 Nařízení. Nařízením není dotčeno uplatňování mezinárodních smluv, jejichž smluvní stranou byly členské státy v době jeho přijetí, avšak ve vzájemných vztazích členských států má Nařízení přednost před mezinárodními smlouvami, které tyto státy uzavřely mezi sebou, a to v rozsahu, ve kterém se mezinárodní smlouvy týkají otázek upravených Nařízením.[6] Pro účely Nařízení nelze ale za členské státy považovat ty členské státy EU, které se neúčastní posílené spolupráce a nejsou Nařízením vázány, a to navzdory skutečnosti, že pojem členský stát není v Nařízení vymezen.[7] Opačný výklad by byl zejména s ohledem na úpravu uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí problematický. Relevantní proto i nadále zůstávají kolizní (a jurisdikční) normy pro majetkové poměry manželů ve dvoustranných smlouvách o právní pomoci uzavřených s nezúčastněnými členskými státy EU. V případě ČR se jedná

1 Etude sur les regimes matrimoniaux des couples maries et sur le patrimoine des couples non maries dans le droit international prive et le droit interne des etats membres de l'Union europeenne [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/regimes/report_regimes_030703_fr.pdf.

2 § 716 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“).

3 Bod (11) preambule nařízení o majetkových poměrech manželů.

4 Např. kaskádová kolizní úprava v čl. 20 Smlouvy s Mongolskem (vyhlášena pod č. 106/1978 Sb.) či stejně formulovaná kolizní norma v čl. 24 Smlouvy s bývalou Jugoslávií (vyhlášena pod č. 207/1964 Sb.).

5 § 2 ZMPS, čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

6 Čl. 62 odst. 1 a 2 Nařízení.

7 Na rozdíl od důsledného přístupu v nařízení č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (dále jen „nařízení Řím III“). Rozdíl mezi členským státem a zúčastněným členským státem vymezuje nařízení Řím III, které bylo rovněž přijato v rámci posílené spolupráce, v čl. 3 bod 1, který definuje „zúčastněný členský stát“ jako ten členský stát, který se účastní posílené spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky.

o smlouvy s Maďarskem, Polskem a Rumunskem.[8] Příslušná ustanovení těchto dvoustranných smluv se budou aplikovat přednostně před Nařízením do té doby, než se tyto členské státy připojí k posílené spolupráci ve věcech majetkových režimů manželů.

Z pohledu ČR jako zúčastněného členského státu má Nařízení o majetkových poměrech manželů, které se použije od 29. 1. 2019,[9] zásadní význam. Přechodná ustanovení ale zakotvují částečně dvojí aplikační režim, a relevanci Nařízení v oblasti rozhodného práva tak do určité míry relativizují. Dle čl. 69 odst. 1 se Nařízení sice vztahuje na soudní řízení zahájená, na veřejné listiny formálně vypracované nebo registrované a na soudní smíry schválené či uzavřené k 29. 1. 2019 či později, ale kapitola III, která upravuje otázky rozhodného práva, se dle čl. 69 odst. 3 Nařízení vztahuje pouze na manžele, kteří uzavřeli manželství nebo kteří určili rozhodné právo pro své majetkové poměry v manželství k 29. 1. 2019 či později.[10] V důsledku takto přísné formulace přechodného ustanovení je pro účely určení rozhodného práva pro majetkové poměry manželů třeba činit rozdíl mezi manželstvím, které bylo uzavřeno před 29. 1. 2019 a které je nadále podřízeno národním kolizním normám („staré manželství"), a manželstvím, které bylo uzavřeno k 29. 1. 2019 či později a které je podřízeno unifikovaným unijním kolizním normám („nové manželství"), ledaže manželé ve „starém manželství" využijí nyní možnosti volby rozhodného práva pro své majetkové poměry dle Nařízení. Po řadu následujících let tak, navzdory unijní unifikaci kolizních pravidel, nebudou výjimkou případy, kdy soudy budou jurisdikční pravidla Nařízení aplikovat v kombinaci s vnitrostátními kolizními normami v ZMPS.

2. KOLIZNÍ ÚPRAVA SMLUVENÉHO MAJETKOVÉHO REŽIMU MANŽELŮ

Z kolizního hlediska je hmotněprávní rámec, do kterého je dohoda o majetkovém režimu manželů zasazena, třeba posuzovat komplexně, a to s ohledem na: a) svéprávnost každého z manželů dohodu uzavřít; b) její platnost (formální a materiální požadavky stanovené pro platnost tohoto právního jednání manželů, příp. budoucích manželů); c) její přípustnost (zda se manželé či snoubenci vůbec mohou dle rozhodného práva smluvně odklonit od zákonné úpravy manželských majetkových poměrů) a d) její obsah (co a v jakém rozsahu si manželé v této dohodě mohou sjednat a s jakými účinky).

Dohoda o majetkovém režimu manželů je pro účely Nařízení vymezena velmi široce jako jakákoli dohoda mezi manželi nebo budoucími manželi, jimiž upravují své majetkové poměry v manželství.[11] Pod rozsah této definice lze podřadit i smlouvu o manželském majetkovém režimu ve smyslu § 716 a násl. OZ. Nařízení dále definuje i pojem majetkové poměry manželů, a to opět velmi široce, jako soubor pravidel týkajících se majetkových vztahů mezi manželi navzájem a ve vztahu ke třetím osobám vyplývajících z manželství nebo z jeho zrušení.[12] Na rozdíl od paralelního nařízení Rady (EU) č. 2016/1104 ze dne 24. 6. 2016, jež provádí posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství (dále jen „Nařízení o majetkových důsledcích registrovaného partnerství"), které definuje registrované partnerství,[13] vymezení pojmu manželství zde chybí (obdobně jako v jiných relevantních nařízeních)[14] a je naopak výslovně přenecháno vnitrostátnímu právu členských států.[15]

2.1. PRÁVO ROZHODNÉ PRO ZPŮSOBILOST MANŽELŮ UZAVŘÍT DOHODU O MAJETKOVÝCH POMĚRECH

Otázka právní způsobilosti každého z manželů uzavřít dohodu o majetkových poměrech v manželství by měla být řešena při jejím uzavírání, může být ale posuzována samozřejmě i později, a to jako předběžná otázka v soudním řízení, jehož předmětem je majetkové vypořádání manželů či spor z takové dohody. Způsobilost manželů uzavřít dohodu o majetkových poměrech je z hlediska kolizního tzv. dílčí otázkou, která se posuzuje dle zvláštní kolizní normy právního řádu státu soudu, pokud tato existuje. Pokud nikoli, posuzuje se dle hmotněprávních ustanovení *lex causae*.[16] Právní způsobilost manželů, a tedy i jejich způsobilost sjednat si majetkový režim v manželství, je v souladu s čl. 1 odst. 2 písm. a) Nařízení o majetkových poměrech manželů výslovně vyňata z jeho věcné působnosti. Kolizní normy v Nařízení tedy aplikovat nelze. Ani ZMPS, ani žádná z relevantních dvoustranných mezinárodních smluv o právní pomoci ve věcech občanských neobsahují zvláštní kolizní pravidlo pro způsobilost uzavřít smlouvu o majetkových poměrech manželů (na rozdíl např. od zvláštní kolizní normy pro způsobilost uzavřít manželství nebo pro způsobilost pořídit pro případ smrti). Kolizní normy pro určení práva rozhodného pro právní osobnost a svéprávnost v rámci unijního práva dosud nebyly unifikovány, je tedy třeba postupovat dle obecného kolizního pravidla

8 S dalšími členskými státy EU, které se posílené spolupráce neúčastní, ČR buď nemá uzavřenou dvoustrannou smlouvu o právní pomoci ve věcech občanských, nebo má, ale tato smlouva tuto problematiku výslovně neupravuje (viz např. smlouva č. 209/1993 Sb., o právní pomoci mezi ČR a SR, kde je v čl. 22 a násl. upraveno pouze uznávání a výkon rozhodnutí v majetkových věcech).

9 Čl. 70 odst. 2 Nařízení.

10 Ve znění opravy nařízení Rady (EU) č. 2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství (Úř. věst. L 183, 8. 7. 2016).

11 Čl. 3 odst. 1 písm. b) Nařízení.

12 Čl. 3 odst. 1 písm. a) Nařízení.

13 Čl. 3 odst. 1 písm. a) nařízení o majetkových důsledcích registrovaného partnerství.

14 Nařízení Řím III a nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen „nařízení Brusel II bis").

15 Bod 17 preambule Nařízení.

16 Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 166.

pro určení osobního statutu fyzických osob v ZMPS, případně ve dvoustranných smlouvách o právní pomoci. V souladu s § 29 odst. 1 a 2 ZMPS je rozhodným právním řádem právo státu, v němž má osoba v rozhodné době obvyklý pobyt; stačí ale, je-li způsobilá dle právního řádu státu, na jehož území je dohoda uzavřena (tzv. *lex loci actus*). Způsobilost k právnímu jednání je třeba posoudit u každého z manželů na základě samostatně určeného rozhodného práva. Dohodu budou manželé či snoubenci zpravidla uzavírat na území jednoho státu a v takovém případě postačí, aby byli oba způsobilí ji uzavřít dle právního řádu tohoto státu. Použití kolizního pravidla v ZMPS může být dotčeno úpravou v některé z dvoustranných smluv o právní pomoci, které v obecné kolizní normě pro určení osobního statutu fyzických osob vycházejí na rozdíl od ZMPS z tradičního hraničního určovatele státní příslušnosti. Rozhodným právem pro posouzení způsobilosti manželů k uzavření smlouvy o majetkových poměrech je v případě jejich aplikace *lex patriae*.[17] Jestliže se jedná o smíšené manželství a aplikuje se úprava v některé z těchto bilaterálních smluv, způsobilost k uzavření dohody o majetkových poměrech je posuzována u každého z manželů dle jiného rozhodného práva, *lex loci actus* použít nelze. Hraniční určovatel v těchto kolizních normách, ať již obvyklý pobyt, nebo státní příslušnost, je s ohledem na právní jistotu a stabilizaci rozhodného práva třeba posuzovat vždy k momentu rozhodného právního jednání (uzavření dohody), i když toto zakotvení v kolizní normě není výslovně uvedeno [např. v § 29 odst. 1 ZMPS nebo čl. 20 Smlouvy s Albánií (č. 97/1960 Sb.)].

2.2. PRÁVO ROZHODNÉ PRO PLATNOST A PŘÍPUSTNOST DOHODY O MAJETKOVÝCH POMĚRECH V MANŽELSTVÍ

Otázka práva rozhodného pro platnost majetkové dohody mezi manželi by měla být rovněž zohledněna již při jejím uzavírání, ale stejně tak jako v případě způsobilosti manželů smlouvu uzavřít, může ji jako předběžnou otázku později řešit i soud. Při určování práva rozhodného pro platnost majetkové dohody manželů je třeba kolizně posoudit zvlášť materiální (věcnou) platnost, pod kterou spadají otázky týkající se náležitostí projevu vůle manželů smlouvu uzavřít, a platnost formální.

2.2.1. KOLIZNÍ ÚPRAVA MATERIÁLNÍ PLATNOSTI MANŽELSKÉ MAJETKOVÉ DOHODY

Materiální platnost dohody o majetkových poměrech manželů není upravena zvláštními kolizními pravidly ani v Nařízení, ani v ZMPS, ani v relevantních dvoustranných smlouvách o právní pomoci. Na základě čl. 27 písm. g) Nařízení o majetkových poměrech manželů spadá materiální platnost dohody o majetkových poměrech do rozsahu věcné působnosti majetkového statutu, a řídí se tak právem rozhodným pro majetkové poměry manželů (určeným dle čl. 22 nebo čl. 26 Nařízení). Majetkový statut se však může za trvání manželství měnit (a to i s účinkem *ex tunc*)[18] a z kolizních pravidel v Nařízení není zřejmé, zda je pro materiální platnost majetkové dohody manželů třeba vycházet z rozhodného práva pro majetkové poměry manželů v době uzavření smlouvy o majetkovém režimu, v době uzavření manželství nebo např. až v době zahájení soudního řízení. Zákonodárce měl zřejmě za to, že zvláštní časová fixace zde není nezbytná, protože obecná kolizní norma pro určení rozhodného práva v čl. 26 odst. 1 Nařízení fixuje hraniční určovatel převážně k době uzavření manželství a dohody o majetkových poměrech v manželství bývají zpravidla sjednávány v době, kdy je manželství uzavíráno. Ale např. čl. 26 odst. 1 písm. a) Nařízení podřizuje majetkové poměry manželů právnímu řádu státu jejich prvního společného obvyklého pobytu, který již v dnešním mobilním světě s jistotou předvídat nelze. Je otázkou, zda by nebylo bývalo vhodnější použít hypotetický majetkový statut, tedy právo, které by bylo pro majetkové poměry manželů rozhodné v době uzavření dohody. Nabízí se zde srovnání s nařízením o dědictví,[19] které fixuje rozhodné právo pro materiální platnost pořízení pro případ smrti k momentu právního jednání. Nařízení o dědictví obsahuje samostatnou kolizní úpravu materiální platnosti pořízení pro případ smrti v čl. 24 odst. 1 a rozhodným právem je právě hypotetický dědický statut – právní řád, který by byl pro dědické poměry rozhodný v době pořízení. Subsumpce materiální platnosti dohody pod rozsah majetkového statutu manželů v Nařízení je tedy sice spojena s určitou mírou právní nejistoty, manželé ji ale mohou eliminovat volbou rozhodného práva pro majetkové poměry. Zvolené právo je v Nařízení jasně zafixováno k momentu volby.[20]

Jedná-li se o dohodu o majetkových poměrech manželů, kteří uzavřeli „staré manželství" (tedy před 29. 1. 2019 a nezvolili po tomto datu rozhodné právo pro majetkové poměry dle Nařízení), bude materiální platnost majetkové dohody posuzována dle ZMPS a její posouzení bude obdobné. Ani ZMPS, jak je výše uvedeno, neobsahuje zvláštní kolizní normu pro materiální platnost manželské majetkové dohody. ZMPS ale, na rozdíl od Nařízení, ani nevymezuje otázky, které se řídí právem rozhodným pro majetkové poměry manželů. Nicméně, lze mít za to, že materiální platnost majetkového ujednání manželů je podřízena právu rozhodnému pro jejich majetkové poměry, které se určí dle § 49 odst. 3 a 4 ZMPS. Rozhodným právem je majetkový statut v době sjednání dohody. V tomto případě kolizní norma fixuje rozhodné právo k určitému časovému momentu – k momentu uzavření majetkové dohody. Obdobný bude postup v případě

17 Jedná se např. o čl. 20 Smlouvy o právní pomoci uzavřené s Albánií (vyhlášena pod č. 97/1960 Sb.), čl. 18/1 Smlouvy o právní pomoci s bývalou Jugoslávií (vyhlášena pod č. 207/1964 Sb.), čl. 16/1 Smlouvy o právní pomoci s Mongolskem (vyhlášena pod č. 106/1978 Sb.), čl. 19/1 Smlouvy o právní pomoci s bývalým Sovětským svazem (vyhlášena pod č. 95/1983 Sb.), čl. 20/1 Smlouvy o právní pomoci s Polskem (vyhlášena pod č. 42/1989 Sb.).

18 Ať již na základě dohody manželů o změně rozhodného práva dle čl. 22 Nařízení, nebo na základě rozhodnutí soudu dle čl. 26 odst. 3 Nařízení.

19 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (dále jen „nařízení o dědictví").

20 Čl. 22 Nařízení.

použití kolizní úpravy v dvoustranných smlouvách o právní pomoci, materiální platnost majetkových dohod se bude rovněž posuzovat dle majetkového statutu.

2.2.2. KOLIZNÍ ÚPRAVA FORMÁLNÍ PLATNOSTI MANŽELSKÉ MAJETKOVÉ DOHODY

2.2.2.1. Minimální formální požadavky v Nařízení

Požadavky na formu dohody o manželském majetkovém režimu jsou zakotveny v samostatném čl. 25 Nařízení, který má komplikovanou strukturu. Nařízení zde prakticky přejímá úpravu formální platnosti volby rozhodného práva pro rozvod či rozluku manželství v čl. 7 nařízení Řím III.[21] Zajímavé je, že se nejedná o čistě kolizní pravidlo, ale kombinaci kolizní a hmotněprávní úpravy. V čl. 25 odst. 1 Nařízení jsou přímo zakotveny minimální formální požadavky, které je třeba vždy splnit, aby smlouva o majetkových poměrech manželů byla co do formy platná. Dohoda o majetkovém režimu uzavřená mezi manželi či budoucími manželi musí mít písemnou formu, musí být datována a musí být podepsána oběma manželi. Manželé se tedy nemohou dovolávat ústních dohod o svých majetkových poměrech. Naroveň písemné formě jsou dle čl. 25 odst. 1 věty druhé Nařízení postavena veškerá sdělení elektronickými prostředky, které umožňují trvalý záznam takové dohody. Formulace druhé věty je identická nejen s formulací v čl. 7 odst. 1 nařízení Řím III, ale i s formulací v čl. 25 odst. 2 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (přepracované znění), (dále jen „nařízení Brusel I bis“), který upravuje dohody o volbě soudu.

Nařízení Brusel I bis však na rozdíl od Nařízení výslovně nevyžaduje, aby prorogační dohoda byla stranami podepsána. Požadavek písemné formy tak pro účely nařízení Brusel I bis splňuje např. smlouva uzavřená v rámci běžné e-mailové komunikace, která není opatřena ověřeným elektronickým podpisem.[22] Taková e-mailová komunikace bez ověřeného elektronického podpisu ale již nebude splňovat dodatečný požadavek v Nařízení, aby smlouva o majetkových poměrech manželů byla manželi podepsána. V souvislosti s tímto požadavkem rovněž vyvstává otázka, zda majetková dohoda, která byla jedním z manželů uzavřena v zastoupení, by co do formy byla vůbec platná.[23]

Z formulace čl. 25 odst. 1 Nařízení není zcela jasné, zda unifikované hmotněprávní požadavky musí splňovat všechny majetkové dohody uzavírané mezi manželi, bez ohledu na přeshraniční prvek. Nařízení o majetkových poměrech manželů ve své normativní části aplikační podmínku existence kolize právních řádů či mezinárodního prvku nikde výslovně nezmiňuje. Dle čl. 1 odst. 1 se Nařízení použije na majetkové poměry v manželství a obdobně čl. 25 odst. 1 obecně říká, že dohoda o majetkových poměrech v manželství musí mít určitou formu. Přesto se domnívám, že aplikační podmínku existence mezinárodního prvku lze dovodit z bodu 14 preambule, který jasně stanoví, že Nařízení by se mělo uplatňovat v souvislosti s majetkovými poměry v manželství s přeshraničním prvkem, a odkazuje na čl. 81 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“),[24] který představuje kompetenční základ pro unifikaci v oblasti mezinárodního práva soukromého. Formální požadavky zakotvené v čl. 25 odst. 1 Nařízení by proto neměly bez dalšího dopadat na manželské majetkové smlouvy v čistě vnitrostátním režimu (s výjimkou případů, kdy mohou být dodrženy z opatrnosti *pro futuro*, jak je uvedeno výše). S ohledem na formulaci čl. 25 odst. 1 Nařízení vyvstává i otázka kompetenční. Čl. 81 SFEU taxativně vymezuje oblasti, které má EU pravomoc unifikovat v rámci soudní spolupráce v občanských věcech, a hmotněprávní unifikace v tomto uzavřeném výčtu uvedena není.

2.2.2.2. Dodatečné formální požadavky dalších právních řádů

Nelze vyloučit, že kromě písemné formy, datování a podpisu obou manželů bude třeba, aby dohoda splňovala i další formální požadavky zakotvené v právních řádech určených na základě čl. 25 odst. 2 a 3 Nařízení. Na rozdíl od čl. 25 odst. 1 se v tomto případě již jedná o kolizní normy a je třeba ověřit, zda rozhodné právní řády nekladou na formu manželského majetkového ujednání další požadavky, které, má-li být ujednání platné, musí být rovněž splněny. V českém právním řádu je takovou dodatečnou formální podmínkou požadavek kvalifikované formy veřejné listiny.[25] V jiných právních řádech to může být přítomnost svědků (např. Finsko)[26] či registrace dané smlouvy v příslušném rejstříku (např. Švédsko).[27] Právní úpravu formy manželské majetkové smlouvy je třeba ověřit v právním řádu, který je rozhodný pro manželské majetkové poměry (čl. 25 odst. 3), a dále (kumulativně) rovněž v právním řádu členského státu, na jehož území mají oba manželé obvyklý pobyt v době uzavření dohody. Jestliže manželé mají v době uzavření dohody o svých majetkových poměrech obvyklý pobyt na území různých členských států, stačí, aby dohoda splňovala formální požadavky ale-

21 Pro ČR není toto nařízení závazné.

22 Podrobně výklad k čl. 25 nařízení Brusel I bis: Mankowski, P. in Rauscher (ed.) *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR Band I: Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR, Band I, Brüssel Ia-VO.* 4. vydání. Dr. Otto Schmidt, 2015.

23 Süss, R. Sonderanknüpfung von Eheverträgen und der Schutz Dritter. In: Dutta, A., Weber, J. (eds.) *Die Europäischen Güterrechtsverordnungen.* C. H. Beck, 2017, s. 96.

24 Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie. Úřední věstník C 326, 26. 10. 2012, s. 47–390.

25 § 716 odst. 2 OZ.

26 Study on matrimonial property regimes and the property of unmarried couples in private international law and internal law. National Report – Finland, s. 11. Dostupné na: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/regimes/finland_report_en.pdf.

27 Study on matrimonial property regimes and the property of unmarried couples in private international law and internal law. National Report – Sweden, s. 12. Dostupné na: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/regimes/swedish_report_en.pdf.

spoň jednoho z nich. Jestliže má v rozhodné době obvyklý pobyt na území členského státu jen jeden z manželů a druhý manžel má obvyklý pobyt ve třetím státě, stačí splnit formální požadavky zakotvené v právním řádu členského státu (čl. 25 odst. 2). Případ, kdy oba manželé mají místo obvyklého pobytu mimo členské státy EU, Nařízení neřeší. Pro formální platnost manželské majetkové smlouvy bude tedy stačit, aby byla písemná, datovaná, podepsaná oběma manželi a splňovala případné další formální požadavky právního řádu rozhodného pro jejich majetkové poměry. Čl. 25 Nařízení předpokládá kumulativní použití příslušné úpravy více právních řádů. V praxi tak může díky složité konstrukci tohoto ustanovení vyvstat nejen otázka vzájemné (ne)kompatibility aplikovaných právních řádů, ale i problémy spojené se zjišťováním obsahu cizího práva.[28]

I pro účely čl. 25 je třeba považovat členské státy EU, které se Nařízení neúčastní, za třetí státy a pojem členský stát chápat ve smyslu zúčastněného členského státu (viz výše). Jestliže manželé, kteří po celou dobu trvání manželství žijí v ČR, uzavřeli předmanželskou majetkovou smlouvu a v době jejího uzavření měl jeden ze snoubenců obvyklý pobyt v ČR a druhý v Dánsku (nezúčastněný členský stát), bude dle čl. 25 Nařízení tato dohoda formálně platná, jestliže bude sepsána ve formě veřejné listiny, datovaná a podepsaná oběma snoubenci. Relevantní jsou požadavky kladené na formu manželské majetkové dohody v českém právu (právo obvyklého pobytu jednoho z budoucích manželů v době jejího uzavření a majetkový statut manželů dle prvního společného obvyklého pobytu po uzavření manželství). Požadavek registrace uzavřené dohody, kterou vyžaduje dánské právo,[29] se v tomto případě neuplatní.

Jak je již zmíněno výše, z hlediska právní jistoty je vždy žádoucí, aby ta skutečnost, na jejímž základě se rozhodné právo určuje, byla jasně časově ukotvena, a bylo tak zřejmé, ke kterému okamžiku se bude posuzovat. V čl. 25 odst. 2 Nařízení je výslovně uvedeno, že obvyklý pobyt manželů se posuzuje k momentu uzavření příslušné dohody. Čl. 25 odst. 3 však již odkazuje na manželský majetkový statut bez příslušné stabilizace. Jedná se o obdobnou situaci jako při posuzování materiální platnosti manželské majetkové dohody, i zde by dle mého názoru bylo vhodnější použít hypotetický majetkový statut, a tedy jasnou časovou fixaci k momentu uzavření dohody. S ohledem na právní jistotu lze i v tomto případě doporučit, aby jedním z ustanovení manželské majetkové dohody byla doložka o volbě rozhodného práva.

Koncepce kolizní úpravy formální platnosti smlouvy o majetkových poměrech manželů se v Nařízení odklání od tradiční formulace *in favorem validitatis*, kdy je kolizní norma formulována tak, aby právní jednání, jehož se týká, bylo co do formy pokud možno platné. Takovýmto způsobem je konstruována kolizní norma v čl. 27 nařízení o dědictví pro určení práva rozhodného pro formální platnost písemně učiněných pořízení pro případ smrti. Ve srovnání s pořízením pro případ smrti jsou tak na pořízení o majetkových poměrech manželů kladeny daleko přísnější formální požadavky. Dle zdůvodnění Evropské komise v návrhu nařízení o majetkových poměrech manželů má přísně formulovaná kolizní úprava formy majetkové dohody přispět mj. k ochraně zranitelných skupin obyvatel, k nimž v rámci páru často patří manželka.[30] Nedomnívám se, že by si úprava právního jednání manželů ve vztahu k jejich majetku zasluhovala přísnější zacházení než úprava právního jednání osob o uspořádání jejich majetkových poměrů po smrti (i toto pořízení může být ve formě smlouvy).

2.2.2.3. Formální platnost majetkových dohod v rámci „starých manželství“

Formální platnost majetkových dohod manželů, kteří uzavřeli manželství před 29. 1. 2019 a nezvolili po tomto datu rozhodné právo pro majetkové poměry v souladu s Nařízením (tedy „staré manželství“), se bude posuzovat dle vnitrostátních kolizních pravidel. ZMPS neobsahuje zvláštní kolizní normu pro formální platnost manželských majetkových dohod, použije se obecné kolizní pravidlo v § 42 odst. 1 ZMPS pro určení práva rozhodného pro formální platnost právních jednání. Ustanovení je formulováno alternativně, *in favorem validitatis*, formální neplatnost bude u těchto dohod proto výjimkou. Postačí, aby dohoda co do formy vyhověla požadavkům kladeným na formu právního jednání v právu rozhodném pro majetkové poměry v právním řádu státu místa uzavření dohody nebo v právním řádu státu obvyklého pobytu alespoň jednoho z manželů. Stanoví-li však právo rozhodné pro majetkové poměry manželů zachování určité formy jako nezbytnou podmínku platnosti, je třeba tuto formu dodržet (§ 42 odst. 2 ZMPS). Žádná z relevantních dvoustranných smluv o právní pomoci neobsahuje kolizní úpravu formální platnosti (ani zvláštní kolizní normu pro formální platnost majetkových dohod manželů, ani obecnou kolizní normu pro formální platnost právního jednání).

2.3. PRÁVO ROZHODNÉ PRO PŘÍPUSTNOST MAJETKOVÉ DOHODY MANŽELŮ

Opět se zde nabízí srovnání s kolizní úpravou přípustnosti pořízení pro případ smrti. Na rozdíl od nařízení o dědictví, které obsahuje zvláštní kolizní normu pro přípustnost (a materiální platnost) pořízení, v Nařízení není pro určení práva rozhodného pro přípustnost pořízení manželů o svých majetkových poměrech (ani pro materiální platnost) kolizní norma zakotvena. A to přesto, že v bodu 48 preambule je uvedeno, že je to mj. právě přípustnost dohody o majetkových poměrech v manželství, která se v hmotněprávní úpravě jednotlivých členských států liší. Otázku přípustnosti

28 Süss, R. Sonderanknüpfung von Eheverträgen und der Schutz Dritter. In: Dutta, A., Weber, J. (eds.), op. cit. sub 23, s. 95.

29 Study on matrimonial property regimes and the property of unmarried couples in private international law and internal law. National Report – Denmark, s. 5 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/regimes/denmark_report_en.pdf.

30 Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství, KOM (2011) 126 v konečném znění, s. 7.

majetkové dohody, tedy otázku, zda se manželé nebo budoucí manželé mohou smluvně odklonit od zákonné úpravy majetkových poměrů, lze v případě neexistence zvláštního kolizního pravidla dle mého názoru podřadit pod rozsah působnosti práva rozhodného pro manželské majetkové poměry a posuzovat ji dle majetkového statutu manželů. Přípustnost sice není ve výčtu otázek, které se řídí právem rozhodným pro majetkové poměry v manželství v čl. 27 Nařízení, výslovně uvedena, jedná se však pouze o výčet demonstrativní, pod rozhodný statut je tedy možné podřadit i otázky zde výslovně neuvedené. Vzhledem k výše zmíněné možnosti změny práva rozhodného pro manželské majetkové poměry během manželství je s ohledem na právní jistotu i v tomto případě nejlepším řešením zakotvit do majetkové dohody doložku o volbě rozhodného práva, které je zafixováno k momentu volby. Jestliže právo, které bylo zvoleno v manželské majetkové dohodě jako právo rozhodné pro majetkové poměry, připouští, aby si manželé smluvně modifikovali majetkový režim, bude tato dohoda respektována i před soudy členských států, jejichž právo odklon od zákonného majetkového režimu manželů neumožňuje. Nedomnívám se, že by v tomto případě mohl soud státu, který majetkové dohody manželů nepřipouští, aplikovat výhradu veřejného pořádku dle čl. 31 Nařízení.

Přípustnost smluvené úpravy manželských majetkových poměrů je třeba kvalifikovat obdobně i v rámci aplikace ZMPS a dvoustranných smluv, kde rovněž chybí samostatné kolizní řešení. Jak v režimu ZMPS, tak v režimu dvoustranných smluv by přípustnost majetkové dohody manželů měla být posuzována dle majetkového statutu.

2.4. DOHODA O MAJETKOVÝCH POMĚRECH V MANŽELSTVÍ A PRÁVO ROZHODNÉ PRO MAJETKOVÉ POMĚRY MANŽELŮ

Majetkový statut manželů je relevantní nejen pro posouzení přípustnosti a platnosti majetkové dohody (jak materiální, tak formální), ale i pro posouzení jejího obsahu. V režimu Nařízení se rozhodné právo určí dle kaskádově konstruované kolizní normy v čl. 26 odst. 1 Nařízení. Majetkovým statutem je právo státu prvního společného obvyklého pobytu manželů po uzavření manželství; nebo pokud takový stát není, právo státu, jehož jsou oba manželé v době uzavření manželství státními příslušníky (neaplikuje se, pokud mají manželé v době uzavření manželství více než jednu společnou státní příslušnost); nebo pokud takový stát není, právo státu, k němuž mají oba manželé v době uzavření manželství s přihlédnutím ke všem okolnostem nejužší vazbu. Použije se hmotněprávní úprava takto určeného rozhodného práva, k cizím kolizním normám se nepřihlíží. Zpětný odkaz je vyloučen.[31] Na žádost jednoho z manželů se soud může od práva určeného na základě výše uvedené kaskády odklonit a aplikovat právo posledního společného obvyklého pobytu manželů, pokud byl tento společný obvyklý pobyt výrazně delší než první společný pobyt po uzavření manželství a manželé se tohoto práva dovolávali při úpravě či plánování svých majetkových poměrů. Ve vazbě na manželskou majetkovou dohodu, která je uzavřena bez současné volby rozhodného práva, je třeba upozornit, že únikovou klauzuli nelze využít, jestliže manželé před založením společného obvyklého pobytu na území státu, jehož právo by mělo být aplikováno, uzavřeli dohodu o svých majetkových poměrech.

Z výše uvedeného je patrné, že právo rozhodné pro majetkové poměry v manželství se může za trvání manželství změnit. Manželé, kteří uzavírají majetkovou dohodu, by s ohledem na právní jistotu a předvídatelnost právního režimu svých majetkových poměrů proto měli vždy zvážit možnost volby rozhodného práva. Nařízení o majetkových poměrech manželů omezenou volbu rozhodného práva připouští v čl. 22 odst. 1. Manželé si mohou zvolit právní řád státu, v němž mají oba nebo jeden z nich obvyklý pobyt v době, kdy rozhodné právo volí, nebo právní řád státu, jehož je některý z manželů v době volby státním příslušníkem. Místo obvyklého pobytu či státní příslušnost se posuzuje k okamžiku volby rozhodného práva. Pozdější změna místa obvyklého pobytu nebo státní příslušnosti je nerozhodná. Ujednání o volbě rozhodného práva musí splňovat obdobné formální požadavky, jaké Nařízení klade na formu manželské majetkové smlouvy. Čl. 23 Nařízení, který upravuje formální platnost dohody o volbě práva, a čl. 25 Nařízení, který upravuje formální platnost dohody o majetkových poměrech v manželství, jsou s výjimkou čl. 25 odst. 3 totožné. Dohoda o volbě práva tak ve srovnání s dohodou o manželském majetkovém režimu nemusí splňovat požadavky kladené na formu majetkové dohody manželů zakotvené ve zvoleném právu. V praxi ale dohoda o volbě rozhodného práva bude nejčastěji jedním z ustanovení majetkové dohody manželů, a proto není pro praxi tento rozdíl až tak významný. Nařízení vychází pouze z výslovné volby rozhodného práva, na rozdíl od dědických poměrů (čl. 22 nařízení o dědictví) nelze pro majetkové poměry manželů dovodit konkludentní volbu rozhodného práva.

I po účinnosti Nařízení se pro určení majetkového statutu „starých manželství" použijí kolizní normy ZMPS. Majetkovým statutem je dle kaskády v § 49 odst. 3 ZMPS právní řád státu společného obvyklého pobytu manželů; není-li tento stát, právní řád státu, jehož jsou oba manželé občany; není-li tento stát, české právo. V praxi může být při jejich použití problematická absence časové stabilizace hraničních určovatelů. ZMPS rovněž připouští omezenou volbu práva rozhodného pro majetkové poměry v manželství, na rozdíl od Nařízení ji však podmiňuje uzavřením manželské majetkové smlouvy. Možnost zvolit si rozhodné právo tak mají pouze ti manželé, kteří si své majetkové poměry upravili smluvně. Dle § 49 odst. 4 věty druhé ZMPS lze rozhodné právo zvolit pouze pro smluvenou úpravu manželských majetkových poměrů a manželé mají na výběr mezi právním řádem státu, jehož je jeden z manželů státním příslušníkem nebo v němž má jeden z nich obvyklý pobyt, nebo právním řádem státu, v němž se nachází nemovitá věc, pokud jde o tuto nemovitou věc, nebo českým právním řádem. V kolizní normě není výslovně uveden okamžik, ke kterému je

31 Čl. 32 Nařízení.

třeba rozhodnou skutečnost posuzovat. Z dikce § 49 odst. 4 věty první ZMPS však dle mého názoru lze dovodit, že rozhodným časovým okamžikem i v případě volby rozhodného práva je okamžik uzavření příslušné dohody. ZMPS zároveň vyžaduje, aby dohoda o volbě rozhodného práva byla uzavřena ve formě notářského zápisu nebo obdobné listiny, je-li uzavírána v cizině. Bude-li tedy soud vypořádávat majetkové společenství „starého manželství", bude v režimu ZMPS zvolené právo možné aplikovat, pouze byla-li zároveň uzavřena dohoda o majetkových poměrech.

Uzavření dohody o majetkovém režimu v manželství může kolizní problematiku právního rámce majetkových poměrů do jisté míry zjednodušit. Obecná kolizní norma v § 49 odst. 3 ZMPS obsahuje kaskádově formulované kolizní řešení, aniž by byl v kolizní normě uveden moment, ke kterému je třeba dané rozhodné skutečnosti posuzovat. Během manželství se mohou tyto skutečnosti měnit a při vypořádání majetkových poměrů manželů by se tyto změny měly plně respektovat a jednotlivé časové úseky by měly být posuzovány odděleně.[32] Jestliže však manželé uzavřeli majetkovou dohodu, použije se zvláštní kolizní norma v § 49 odst. 4 větě první ZMPS, která jasně stanoví, že rozhodný hraniční určovatel je třeba posuzovat k momentu uzavření majetkové dohody. Majetkový statut je tak v tomto případě v režimu ZMPS neměnný a vypořádání jmění manželů je podřízeno jednomu rozhodnému právu.

Dvoustranné smlouvy, které obsahují kolizní úpravu majetkových poměrů manželů, možnost volby rozhodného práva nepřipouštějí.

3. ZÁVĚR

Rozhodnou-li se budoucí manželé či manželé uzavřít dohodu o majetkových poměrech v manželství, měli by vždy (bez ohledu na momentální neexistenci mezinárodního prvku) zvážit i případné kolizní aspekty. V případě smíšených manželství se kolizní posouzení uzavírané dohody jeví jako nezbytné. U manželství uzavřených 29. 1. 2019 či později a u manželství uzavřených před tímto datem, jestliže manželé zvolili rozhodné právo pro majetkové poměry po 29. 1. 2019 dle Nařízení, bude kolizní režim dohody podléhat unijnímu předpisu. Kolizní úprava v Nařízení nevylučuje změnu majetkového statutu za trvání manželství, a proto je s ohledem na právní jistotu vhodné, aby budoucí manželé či manželé zároveň s uzavřením majetkové dohody uzavřeli i dohodu o volbě rozhodného práva. Jejich majetkový statut (a právní režim majetkové dohody) tak bude jasně určen již v době uzavření majetkové smlouvy. Zvolený majetkový statut je do budoucna neměnný (s výhradou jeho pozdější změny samotnými manželi). Manželé budou znát právní rámec svých majetkových poměrů a budou si jisti, že manželská majetková smlouva je a zůstane přípustná i (věcně) platná. Samozřejmě za předpokladu, že zvolené právo manželům umožňuje odchýlit se sjednaným způsobem od zákonného režimu manželských majetkových poměrů. Vzhledem ke skutečnosti, že unijní kolizní úprava pořízení o majetkových poměrech manželů se liší od unijní kolizní úpravy pořízení pro případ smrti, není vhodné, aby tato pořízení byla činěna v rámci jedné veřejné listiny.

Jestliže budou dohodu o majetkových poměrech sjednávat manželé, kteří uzavřeli manželství před 29. 1. 2019, může být kolizní posouzení jiné. Kolizní režim bude v tomto případě podléhat unijnímu Nařízení pouze za předpokladu, že manželé v rámci dohody provedou volbu práva rozhodného pro majetkové poměry dle Nařízení nebo tak již učinili v minulosti (ale nikoli před 29. 1. 2019). Budou-li manželé uzavírat majetkovou dohodu, aniž by provedli volbu rozhodného práva, hmotněprávní rámec pro jejich majetkové poměry, a tedy i pro uzavíranou dohodu bude třeba určit na základě kolizních norem v ZMPS, případně ve dvoustranných smlouvách, nikoli na základě kolizních norem Nařízení.

Mezinárodní příslušnost českého soudu rozhodovat ve věci vypořádání zaniklého majetkového společenství manželů v důsledku rozvodu smíšeného manželství nebo v důsledku smrti jednoho z manželů bude nyní až na výjimky posuzována dle jurisdikčních pravidel v Nařízení o majetkových poměrech manželů. Výjimkou budou pouze případy, kdy jeden z manželů je státním občanem třetího státu, s nímž má ČR uzavřenou relevantní dvoustrannou smlouvu, jejíž ustanovení se použijí přednostně před Nařízením. Ohledně rozhodného práva je situace komplikovanější. Soud bude nejprve zkoumat, zda se jedná o „staré" či „nové" manželství, tedy zda se jedná o manželství, které bylo uzavřeno k 29. 1. 2019 nebo později, či zda manželé, kteří vstoupili do manželství před tímto datem, neuzavřeli po tomto datu dohodu o volbě práva pro své majetkové poměry dle Nařízení. Toto posouzení bude pro aplikaci kolizních norem klíčové. Jestliže se bude jednat o manželství uzavřené před třiceti lety mezi Čechem a Italkou, jehož uzavření předcházela dohoda budoucích manželů o majetkových poměrech v manželství, bude se rozhodné právo pro majetkové poměry nadále určovat dle kolizních pravidel v ZMPS. V úvahu by připadala přednostní aplikace dvoustranné smlouvy s Itálií o právní pomoci,[33] ta ale kolizní normy neobsahuje. Kdyby však tito manželé v únoru 2019 uzavřeli dohodu o volbě rozhodného práva, bude soud aplikovat unifikované kolizní normy v Nařízení. ■

32 Zavadilová, M. in Pauknerová, M. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 338.

33 Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Italskou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních (č. 508/1990 Sb.).

Postavení nepominutelného dědice

POSTAVENÍ NEPOMINUTELNÉHO DĚDICE PODLE DĚDICKÉHO PRÁVA HMOTNÉHO A PROCESNÍHO JE ZDROJEM NEJEDNOTNÉHO VÝKLADU V PRÁVNÍ TEORII I PRAXI. SPORNÉ JE PŘEDEVŠÍM POSTAVENÍ VYDĚDĚNÉHO NEPOMINUTELNÉHO DĚDICE, KTERÝ SE SVÉMU VYDĚDĚNÍ BRÁNÍ.

JUDr. Adam Talanda, JUDr. Iveta Talandová, JUDr. Filip Plašil

DĚDÍ, NEBO NEDĚDÍ?[1]

Nepominutelný dědic může mít postavení dědice nebo postavení osoby, která není dědicem.[2] Častějším případem je první situace, kdy **nepominutelný dědic je opravdu dědicem**, neboť mu svědčí dědický titul, a to dědická smlouva, závěť nebo zákonná dědická posloupnost. Povinný díl je v takovém případě obsažen v dědickém podílu a postavení nepominutelného dědice je téměř shodné s postavením ostatních dědiců. Postavení nepominutelného dědice, který je opravdu dědicem, nezpůsobuje výkladové problémy. Druhá situace, kdy **nepominutelný dědic není dědicem**, nastává tehdy, pokud mu nesvědčí žádný dědický titul. Povinný díl mu pak může být zanechán v podobě odkazu, může mít právo na peněžitou částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu nebo může být z dědění vyloučen.

1 Příspěvek navazuje na články autorů uveřejněné v časopisech Ad Notam a Právní rozhledy, přičemž některé názory autorů (zejména v otázkách procesního práva) se změnily. Plašil, F. Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva. *Ad Notam*, 2016, č. 3, s. 14–19; Talanda, A., Talandová, I. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*, 2018, č. 7, s. 229–236.

2 Pojem „nepominutelný dědic" bývá kritizován právě proto, že nepominutelný dědic vůbec dědicem být nemusí. Jako alternativa pak jsou navrhovány pojmy „nepominutelný čekatel" nebo „zákonný odkazovník". K tomu viz Horák, O. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 11, s. 381–386; Svoboda, E. *Dědické právo.* Praha: Vesmír, 1921, s. 72 a násl.; Bauer, F. Odpůrčí právo proti opominutí nastoupiti dědictví a nárok na povinný díl. *Právní prakse*, 1937, č. 5, s. 137–138; Svoboda, E. (ed.) *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku.* 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 68.

Právní teorie i praxe není jednotná především v tom, jaké postavení má nepominutelný dědic, který není dědicem, protože byl z dědění vyloučen zůstavitelovým opatřením, tedy opominutím nebo vyděděním. Názory se liší především na hmotněprávní i procesní postavení neplatně vyděděného dědice nebo na postup v případě sporu o právo na povinný díl. Někteří autoři, jako např. M. Šešina,[3] J. Svoboda,[4] V. Bednář,[5] nebo také Městský soud v Praze,[6] zastávají názor, že neplatně vyděděný nepominutelný dědic má právo na dědický podíl a že spory o povinný díl se mají řešit v řízení o pozůstalosti odkázáním k podání určovací žaloby podle § 170 ZŘS. Jiní autoři, jako např. D. Kittel,[7] autoři tohoto článku[8] nebo také Nejvyšší soud,[9] mají naopak za to, že neplatně vyděděný nepominutelný dědic má právo jen na povinný díl a že spory o povinný díl je nutno řešit žalobou na zaplacení mimo řízení o pozůstalosti.

S ohledem na nejednotnost názorů na postavení nepominutelného dědice **se tento článek zabývá právě jen postavením nepominutelného dědice, který není dědicem** v důsledku opatření zůstavitele.[10]

JUDr. Adam Talanda
- justiční čekatel u Krajského soudu v Ostravě, doktorand na PF Univerzity Palackého v Olomouci

JUDr. Iveta Talandová
- notářská koncipientka JUDr. Leony Václavkové, notářky v Olomouci, doktorandka na PF Univerzity Palackého v Olomouci

JUDr. Filip Plašil
- notář v Pardubicích

NEPOMINUTELNÝ DĚDIC S PRÁVEM NA POVINNÝ DÍL V PENĚZÍCH

I. HMOTNĚPRÁVNÍ POSTAVENÍ

a) Nepominutelný dědic jako věřitel

Nepominutelný dědic má právo na povinný díl v penězích především tehdy, pokud ho zůstavitel v pořízení pro případ smrti opominul. Takové opominutí nemá za následek neplatnost pořízení pro případ smrti, jak tomu bylo za účinnosti OZ 1964,[11] ale nepominutelný dědic se v takovém případě stává věřitelem dědiců. Názor, že nepominutelný dědic je pouhým věřitelem dědiců, je většinově přijímaným názorem v právní teorii[12] a ztotožnil se s ním ve svém rozsudku také Nejvyšší soud, který uvedl, že nepominutelný dědic *„… stává se, není-li mu dědický podíl zanechán zůstavitelem, pouhým věřitelem dědiců…“*. Oproti tomu v usnesení Městského soudu v Praze byl zaujat názor, že: *„Postavení a právo nepominutelného dědice nelze (…) přirovnávat k postavení a právům běžného věřitele, nebo je dokonce s postavením věřitele ztotožňovat. Postavení nepominutelného dědice je podle názoru odvolacího soudu spíše postavením svého druhu. (…) Smyslem současné úpravy je zabránit vytváření nežádoucího a nefunkčního spoluvlastnictví. To však není důvodem, aby byl nepominutelný dědic považován za pouhého věřitele.“* Městský soud v Praze pak argumentuje tím, že pohledávka nepominutelného dědice je založena dědickým právem a v řízení o pozůstalosti má také být vypořádána, zatímco pohledávky věřitelů vznikly z jiných důvodů přímo vůči zůstaviteli a lze se jich domoci jen ve sporném řízení, ledaže jde o likvidaci pozůstalosti. Uvádí také, že nepominutelný dědic je osobou, která by, nebýt pořízení pro případ smrti, měla nezpochybnitelné a prvořadé právo na pozůstalost a je nutno jí přiznat majetkový prospěch i proti vůli zůstavitele. Lze se ztotožnit s názorem Městského soudu v Praze, že nepominutelnému dědici se přiznává majetkový prospěch i proti vůli zůstavitele, avšak je to, mimo jiné, právě ochrana vůle zůstavitele, která je důvodem současné úpravy přiznávající nepominutelnému dědici jen právo na peněžní částku.[13] Nelze se naopak ztotožnit s tím, že by nepominutelný dědic měl mít lepší postavení než věřitelé zůstavitele, když povinný díl se stanoví z čisté hodnoty pozůstalosti (§ 1655 OZ) a případná dohoda o vyrovnání povinného dílu nesmí věřitele zůstavitele zkracovat (§ 1654 odst. 2 OZ). Nepominutelný dědic, má-li jen právo na peněžní částku, má postavení věřitele, a to věřitele dědiců (případně též odkazovníků), vůči kterým se může svého práva domáhat a kteří jsou povinni k vyrovnání jeho povinného dílu poměrně přispět (§ 1653 OZ). Úprava dědického práva tak zakládá pohledávku nepominutelného dědice, jak uvádí Městský soud

3 Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. Srov. však Drápal, L., Šešina, M. Povinný díl a jeho vypořádání. *Ad Notam*, 2016, č. 6, s. 15–20.

4 Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2015; Svoboda, J., Klička, O. *Dědické právo v praxi.* Praha: C. H. Beck, 2014.

5 Bednář, V. Několik poznámek k vydědění. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 10, s. 27.

6 Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 24 Co 92/2017 (dále jen „usnesení Městského soudu v Praze“).

7 Kittel, D. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1591–1592, 1595.

8 Plašil, F., op. cit. sub 1; Talanda, A., Talandová, I., op. cit. sub 1.

9 Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 7. 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017 (dále jen „rozsudek Nejvyššího soudu“).

10 Není zde pak věnována pozornost postavení nepominutelného dědice, který nabývá dědický podíl a kterému byl zanechán povinný díl v podobě odkazu. K tomu blíže článek autorů v Právních rozhledech.

11 Podle § 479 OZ 1964 mělo opominutí tzv. neopomenutelného dědice za následek relativní neplatnost závěti. K tomu viz např. Kittel, D. Neopomenutelný dědic není dědic. *Ad Notam*, 2011, č. 2, s. 14–16.

12 Např. Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 4, s. 404; Šešina, M., Wawerka, K. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., op. cit. sub 3, s. 351; Drápal, L., Šešina, M., op. cit. sub 3, s. 16; Chalupa, I., Reiterman, D., Muzikář, M. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX.* Praha: C. H. Beck, 2018, s. 131; Hamuľáková, K., Petrov Křiváčková, J. in Lavický, P. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář.* Wolters Kluwer: Praha, 2015, s. 280.

13 Podstatným důvodem je i zamezení vzniku nežádoucího spoluvlastnictví, k čemuž za předešlé právní úpravy docházelo, pokud se nepominutelný dědic dovolal neplatnosti závěti kvůli zkrácení povinného dílu. Tak i Tlášková, Š. in Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 241.

v Praze, ale zakládá ji vůči dědicům (a odkazovníkům). Pro srovnání lze uvést, že jako věřitel pozůstalosti či dědiců je nepominutelný dědic vnímán i v Německu a Rakousku. Autoři se shodují, že nárok na povinný díl je obyčejnou peněžitou pohledávkou,[14] že obligační nárok nepominutelného dědice na zaplacení peněžité částky nezakládá jeho dědické právo nebo jiné právo na předměty z pozůstalosti[15] a že nepominutelný dědic je věřitelem dědiců;[16] obdobné názory zastávají také jiní němečtí autoři.[17] Zmiňuje-li pak Městský soud v Praze likvidaci pozůstalosti, tak v likvidaci pozůstalosti se naopak projevuje dokonce lepší postavení běžných věřitelů zůstavitele oproti nepominutelnému dědici, protože zatímco pohledávky věřitelů zůstavitele se v likvidaci uspokojují (§ 238 a 273 ZŘS), tak právo nepominutelného dědice na povinný díl, jakož i odkazy a dědická práva zanikají (§ 200 ZŘS).

b) Opominutí nepominutelného dědice

Opominutí nepominutelného dědice nastává, pořídil-li zůstavitel pro případ smrti a povolal k dědění jiné osoby, zatímco dotčeného nepominutelného dědice v pořízení pro případ smrti vůbec neuvedl nebo uvedl, že tento dědit nemá, aniž by ho výslovně vydědil. Zůstavitel pak mohl nepominutelného dědice opominout buď záměrně, nebo z nevědomosti. Jestliže došlo **k opominutí záměrně**, má nepominutelný dědic ve smyslu § 1651 OZ právo na povinný díl v penězích, ledaže se prokáže, že se opominutý nepominutelný dědic dopustil jednání, které naplňuje důvod vydědění. Na takové opominutí by se pak hledělo jako na vydědění mlčky a po právu podle § 1651 odst. 2 OZ. Opominutý nepominutelný dědic má pak ještě možnost prokázat, že byl zůstavitelem **opominut z nevědomosti**, tedy že o něm zůstavitel vůbec nevěděl. Prokáže-li nepominutelný dědic, že byl opominut z nevědomosti, má právo na povinný díl a zároveň na něj není možné vztáhnout vydědění mlčky a po právu ve smyslu § 1651 odst. 2 OZ, protože zůstavitel nemohl mít vůli vydědit někoho, o jehož existenci nevěděl.[18] Postavení nepominutelného dědice opominutého záměrně nebo z nevědomosti se tak liší v tom, zda na něj lze vztáhnout vydědění mlčky a po právu. Z dikce § 1652 OZ pak ale v žádném případě nelze dovodit, že neprokáže-li opominutý nepominutelný dědic, že o něm zůstavitel nevěděl, nemá právo ani na povinný díl.[19] Na povinný díl má právo každý nepominutelný dědic, ledaže byl z práva na povinný díl vyloučen svým chováním zakládajícím dědickou nezpůsobilost, byl platně vyděděn výslovně nebo mlčky nebo dal svým právním jednáním sám najevo vůli nežádat povinný díl.

Zvláštními a v právní teorii spornými případy, kdy má nepominutelný dědic právo pouze na povinný díl v penězích, jsou vydědění bez uvedení důvodů a neplatné vydědění (viz dále).

II. PROCESNÍ POSTAVENÍ

a) Má být nepominutelný dědic o právu na povinný díl vyrozuměn soudem?

Nepominutelný dědic, kterému náleží jen povinný díl v penězích, je účastníkem řízení o pozůstalosti na základě § 113 ZŘS, tedy je **účastníkem jen pro určité části řízení**, ve kterých se jedná o jeho povinném dílu. Není vyloučeno, aby byl nepominutelný dědic účastníkem řízení po určitou dobu také z jiného důvodu, když se jeho postavení může vyvíjet s ohledem na nalezení pořízení pro případ smrti nebo jiné okolnosti (§ 110 odst. 1 ZŘS). Není pak zcela jasné, zda se nepominutelný dědic s právem na peněžní částku stává účastníkem vždy, a zda by ho proto soud měl o jeho právu na povinný díl vyrozumět,[20] nebo zda je účastníkem jen tehdy, jestliže své právo na povinný díl sám uplatní. Hmotné právo v § 1642 a násl. OZ stanoví, že každé dítě zůstavitele je nepominutelným dědicem a že nepominutelný dědic má právo na povinný díl. Procesní právo pak v § 113 ZŘS stanoví, že nepominutelný dědic je účastníkem pro určité části řízení o pozůstalosti, ale dále z § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS vyplývá, že se soud vypořádáním povinného dílu zabývá jen tehdy, jestliže na něj bylo uplatněno právo. Právě vyrozumění nepominutelného dědice o tom, že je nepominutelným dědicem a má možnost uplatnit právo na povinný díl, je pak předpokladem pro uplatnění práva. Problémem při vyrozumívání nepominutelného dědice o jeho právu na povinný díl však může být nedostatek zákonných ustanovení, protože právo na povinný díl je hmotněprávní nárok a soud o hmotném právu poučuje jen tehdy, stanoví-li to zákon výslovně.[21]

14 Weidlich, D. in Palandt. *Bürgerliches Gesetzbuch mit Nebengesetzen*. 74. Auflage. München: C. H. Beck, 2015, s. 2524.

15 Brox, H., Walker, W.-D. *Erbrecht*. 23. Auflage. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2009, s. 297.

16 Nemeth, K. in Schwimann, M., Kodek, G. a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*. 4. Auflage. Wien: LexisNexis 2014, s. 190; Koziol, H., Welser, R. *Bürgerliches Recht. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. 12. Auflage. Wien: Manz 2007, s. 545–546. Jako pohledávku na výplatu peněz hodnotili nárok nepominutelného dědice už na sklonku habsburské monarchie Anders, J. *Grundriss des Erbrechts*. Berlin: Duncker & Humblot, 1910, s. 124, nebo Krasnopolski, H., Kafka, B. *Österreichisches Erbrecht*. Berlin: Dunkcer & Humblot, 1914, s. 209, Krainz, J., Ehrenzweig, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte: Familien- und Erbrecht*. 5. Auflage. Wien: Manz 1917, s. 497–498, jej výslovně považovali za věřitele.

17 Leipold, D. *Erbrecht*. 18. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 330; Mayer, J. in Bamberger, H. G., Roth, H. a kol. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3, §§ 1297-2385, EGBGB*. München: C. H. Beck, 2008, s. 2355.

18 Shodně Kittel, D. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 7, s. 1596; Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 4, s. 430–431. Odlišně Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., op. cit. sub 3, s. 380.

19 K důvodům shodného postavení nepominutelného dědice opominutého záměrně a z nevědomosti viz Eliáš, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 675.

20 Zde se jedná o situaci, kdy byl nepominutelný dědic opominut. K postavení nepominutelného dědice vyloučeného z práva na povinný díl viz dále.

21 Např. poučení o dědickém právu (§ 164 a násl. ZŘS) a o výhradě soupisu (§ 175 a násl. ZŘS). K poučovací povinnosti soudu a k jejím limitům viz Lavický, P. in Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. Wolters Kluwer: Praha 2016, s. 12–24.

Povinnost soudu poučit dědice o jeho právu na povinný díl přitom v zákoně zakotvena není.[22] Na druhou stranu, pokud podle hmotného práva má osoba právo na povinný díl a pokud podle procesní úpravy je osoba s právem na povinný díl účastníkem řízení, bude skutečnost, že soud s nepominutelným dědicem jedná, v souladu se zákonem. Smyslem a účelem právní úpravy pak je ochrana práv nepominutelného dědice, tedy zajištění podmínek pro dovolání se práva na povinný díl, avšak zároveň jistě není smyslem hájit práva někoho, kdo se o ně sám nestará, a tím prodlužovat řízení o pozůstalosti. Lze tedy mít za to, že **soud má nepominutelného dědice o jeho právu na povinný díl vyrozumět a vyžádat si jeho stanovisko, zda právo na povinný díl uplatňuje či nikoli**.[23] Účastníkem řízení podle § 113 ZŘS se však nepominutelný dědic stává až tehdy, pokud své právo na povinný díl uplatní. Není totiž účelné, aby byl nepominutelný dědic účastníkem a aby mohl podávat opravné prostředky proti rozhodnutím a byl jimi vázán, pokud právo na povinný díl neuplatňuje.[24] I pokud nepominutelný dědic své právo na povinný díl uplatní, může kdykoli za řízení svůj názor změnit a prohlásit, že svůj povinný díl nežádá. V takovém případě bude jeho účast ukončena ve smyslu § 7 odst. 2 ZŘS. Stejně tak nepominutelný dědic, který své právo na povinný díl na výzvu soudu neuplatnil, může své stanovisko změnit a stát se účastníkem řízení později až do právní moci konečného usnesení o dědictví, protože jeho právo prohlášením nezaniká.[25] Své právo pak může uplatňovat i po skončení řízení o pozůstalosti ve sporném řízení.[26]

b) Účast nepominutelného dědice na řízení a jeho práva

Nepominutelný dědic, který uplatnil své právo na povinný díl, je podle § 113 ZŘS účastníkem pro vymezené části řízení, tedy jde-li o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání povinného dílu podle pravidel obsažených v § 1654 až 1657 OZ. Soupis pozůstalosti, kterého se má nepominutelný dědic právo účastnit podle § 1655 a 1684 a násl. OZ a § 177 a násl. ZŘS, soud nařídí, je-li to potřebné pro výpočet povinného dílu, přičemž taková potřebnost vyplývá právě z uplatnění práva na povinný díl. Soupis pozůstalosti může být proveden soudním komisařem na místě samém, nebo může být nahrazen seznamem pozůstalostního majetku vyhotoveným správcem pozůstalosti a potvrzeným všemi dědici nebo společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku. V praxi nejčastější je nahrazení soupisu společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku, které musí soud povolit usnesením podle § 177 odst. 2 ZŘS.[27] Nepominutelný dědic sám prohlášení či seznam majetku nepotvrzuje ani nečiní, ale je nutné, aby s nahrazením soupisu souhlasili všichni účastníci včetně nepominutelného dědice.[28] Dále je vhodné vyžádat souhlas nepominutelného dědice se samotným předloženým prohlášením nebo seznamem a po jeho vyjádření případně vyzvat správce pozůstalosti nebo dědice k doplnění prohlášení či seznamu. Tím se lze vyhnout případnému odvolání nepominutelného dědice proti usnesení o obvyklé ceně pozůstalosti. Pořízení soupisu pozůstalosti nebo jeho nahrazení se lze úplně vyhnout, jestliže dědicové s nepominutelným dědicem uzavřou dohodu o odbytném dle § 1657 OZ, kterou soud schválí v usnesení o dědictví podle § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS. V takovém případě záleží na dohodě dědiců a nepominutelného dědice o formě a výši odbytného, kterým se uspokojí právo na povinný díl, a není třeba pořizovat soupis pozůstalosti. Není-li uzavřena dohoda o odbytném, je nutné postupovat podle § 1654 a násl. OZ, sepsat majetek a dluhy pozůstalosti, vypočítat povinný díl a rozhodnout o jeho vypořádání v usnesení o dědictví. Mimo pořízení soupisu pak ještě soud může (případně musí) učinit závěru pozůstalosti nebo její části k uspokojení povinného dílu podle § 1682 OZ a § 149 a násl. ZŘS a nepominutelný dědic může též žádat odloučení pozůstalosti podle § 1709 OZ a § 152 ZŘS.

Na složení a hodnotu pozůstalosti, a tím i na povinný díl může mít vliv vypořádání smrtí zaniklého společného jmění manželů zůstavitele a jeho manžela. Účast nepominutelného dědice při vypořádání společného jmění § 113 ZŘS nepředpokládá, protože účast nepominutelného dědice v jednotlivých fázích řízení o pozůstalosti je zjevně vymeze-

22 Tento problém překonali v Rakousku, kde byla výslovná právní úprava o vyrozumívání i jiných osob než dědiců, kterým z pozůstalosti vyplývají majetkové nároky, zavedena teprve § 176 aktuálně platného AußStrG v roce 2005, avšak již předtím dovozovala judikatura i literatura, že nepominutelní dědicové být vyrozuměni musí. V současné době dokonce § 158 AußStrG zavádí pozůstalostnímu soudu povinnost vydat vyhlášku neznámým nepominutelným dědicům, je-li možné jejich existenci očekávat. Srov. Außerstreitgesetz, BGBl. I Nr. 111/2003. Feil, E. *Außerstreitgesetz. Kurzkommentar für die Praxis*. 3. Auflage. Wien: Linde 2016, s. 670; za účinnosti § 176 AußStrG viz Welser, R. *Bürgerliches Recht. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. 12. Auflage. Wien: Manz 2007, s. 562, Welser, R. in Rummel, P., Lukas, M. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen*. 4. Auflage. *Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*. Wien: Manz 2014, s. 188, nebo Nemeth, K. in Schwimann, M., Kodek, G. a kol., op. cit. sub 16, s. 195.

23 Viz též Svoboda, J., Klička, O., op. cit. sub 4, s. 23–24; Kohoutek, J. Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*, 2015, č. 5, s. 4.

24 Rozdílně D. Kittel, podle kterého pokud nepominutelný dědic neuplatní právo na povinný díl, tak o něm sice soud nerozhoduje dle § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS, ale nepominutelný dědic je přesto účastníkem části řízení o pozůstalosti a jeho účast končí rozhodnutím o obvyklé ceně pozůstalosti dle § 180 ZŘS. Kittel, D. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 7, s. 1597. Viz též Svoboda, J., Klička, O., op. cit. sub 4, s. 33.

25 Jedná se o odlišnou situaci od odmítnutí dědického práva dle § 1485 a násl. OZ, kterým lze zároveň odmítnout i povinný díl. V takovém případě by bylo odmítnutí neodvolatelné. Při prostém neuplatnění práva na povinný díl v řízení o pozůstalosti, třebaže to nepominutelný dědic prohlásí do protokolu nebo zašle soudu písemně, ale nemůže zaniknout jeho právo. Proto ho může před skončením řízení uplatnit, nebo se ho domáhat i po skončení řízení. Shodně Kohoutek, J., op. cit. sub 23, s. 4–5. Není přitom vyloučeno, aby si nepominutelný dědic a dědicové sjednali také zánik závazku k úhradě povinného dílu ve smyslu § 1981 OZ.

26 Shodně Svoboda, J., Klička, O., op. cit. sub 4, s. 23–24.

27 Usnesení se doručuje všem dědicům i nepominutelnému dědici.

28 Shodně Drápal, L., Šešina, M., op. cit. sub 3, s. 18.

na taxativním výčtem. Je proto otázkou, zda by se měl nepominutelný dědic dohody dědiců a pozůstalého manžela podle § 162 ZŘS účastnit. Dohodu o rozdělení smrtí zaniklého společného jmění mezi sebou uzavírají na jedné straně pozůstalý manžel a na druhé straně všichni dědicové, případně s nimi jako dědic i pozůstalý manžel, jako právní nástupci zůstavitele. Stranami dohody jsou tak osoby, které mají právo s majetkem disponovat, což však nepominutelný dědic není, když mu svědčí pouze pohledávka vůči dědicům. **Není tedy důvod, proč by měl být nepominutelný dědic účastníkem dohody o rozdělení společného jmění**,[29] a nebude mu proto ani doručováno usnesení o stanovení obvyklé ceny společného jmění a o jeho rozdělení, a tedy nepominutelný dědic nebude mít možnost podat proti takovému usnesení odvolání.[30] Dále je nepominutelný dědic pochopitelně účastníkem při vypořádání jeho povinného dílu, které se děje dle § 1654 a násl. OZ, a rozhodnutí či dohoda o vypořádání povinného dílu je součástí konečného rozhodnutí o dědictví podle § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS.

c) Spor o dědické právo

Nepominutelný dědic, který byl zůstavitelovým pořízením pro případ smrti opominut, a má proto jen právo na povinný díl, může po vyrozumění o právu na povinný díl vyvolat také spor o dědické právo podle § 168 až 170 ZŘS. Spor vznikne tehdy, jestliže nepominutelný dědic napadne pořízení pro případ smrti, kterým byl opominut, s tím, že má mít právo na dědický podíl. Napadnout pak může buď pravost, nebo platnost pořízení pro případ smrti. Námitkou (ne)pravosti pořízení pro případ smrti se bude nepominutelný dědic domáhat toho, že listina nepochází od zůstavitele, a opominutí proto není platné, jelikož není vůlí zůstavitele. V takovém případě se jedná o skutkový spor o dědické právo, který soud v řízení o pozůstalosti vyřeší odkázáním k podání žaloby podle § 170 ZŘS, přičemž k podání žaloby odkáže dědice z pořízení pro případ smrti popřeného co do pravosti podle § 1673 odst. 1 OZ (leda by se jednalo o pořízení ve formě veřejné listiny). V případě úspěšného prokázání, že pořízení pro případ smrti, na základě kterého byl nepominutelný dědic opominut, nepochází od zůstavitele, se k takovému pořízení pro případ smrti nebude přihlížet a nastane dědění podle zákonné posloupnosti (ledaže zůstavitel zanechal ještě jiné pořízení pro případ smrti, které by tím obživlo). Pokud vyděděný nepominutelný dědic uzná pravost pořízení pro případ smrti, kterým byl opominut, může ještě namítat jeho platnost. Bude-li námitka neplatnosti spočívat v tvrzení skutečností, jež je nutno prokázat (v praxi nejčastěji patrně že zůstavitel nebyl k pořízení pro případ smrti způsobilým), bude soud postupovat obdobně jako u popřené pravosti. Naopak formální platnost pořízení pro případ smrti stejně jako výklad jeho obsahu musí posoudit vždy soud sám a takto vzniklý spor bude sporem právním a soud ho vyřeší postupem podle § 169 ZŘS vlastním usnesením, ve kterém rozhodne, s kým bude jako s dědicem v řízení pokračováno. Nebude-li opominutý nepominutelný dědic s námitkami pravosti nebo platnosti pořízení pro případ smrti úspěšný, ukončí soud sice jeho účast jako dědice, ale jeho účast jako nepominutelného dědice stále trvá, jestliže uplatnil právo na povinný díl.

NEPOMINUTELNÝ DĚDIC BEZ PRÁVA NA POVINNÝ DÍL

I. HMOTNĚPRÁVNÍ POSTAVENÍ

a) Vydědění a negativní závěť

Nepominutelný dědic v důsledku opatření zůstavitele nemá ani právo na povinný díl, jestliže byl zůstavitelem vyděděn.[31] Vyděděním lze dle § 1646 OZ nepominutelného dědice *„z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu zkrátit“*. Platným vyděděním je podle převládajícího názoru nepominutelný dědic vyloučen z práva na povinný díl a zároveň i z práva na dědický podíl, který by mu jinak náležel při dědění ze zákona.[32] Právě úplné vyloučení nepominutelného dědice z majetkového prospěchu z pozůstalosti je při vydědění jasným úmyslem zůstavitele a nepochybně i smyslem a účelem zákona. Vydědění tak odnímá nepominutelnému dědici povinný díl a zároveň dědický podíl, a je proto i tzv. negativní závětí, jinak upravenou v § 1649 odst. 2 OZ, podle kterého *„… může zůstavitel prohlásit o některém z dědiců nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, že pozůstalosti nenabude“*.[33] Negativní závěť je podle doslov-

29 Také K. Hamuľáková a J. Petrov Křiváčková správně vnímají nepominutelného dědice jako věřitele dědiců a zřejmě z toho důvodu jeho účast na dohodě o vypořádání společného jmění manželů také nepředpokládají. Hamuľáková, K., Petrov Křiváčková, J. in Lavický, P. a kol., op. cit. sub 12, s. 280. Shodně k účasti nepominutelného dědice na dohodě o rozdělení společného jmění se vyjadřuje J. Kohoutek, avšak připouští účast nepominutelného dědice na určení ceny společného jmění. Nemožnost schválení dohody, která by zkracovala práva nepominutelného dědice, uvádí také Š. Tlášková, která pak zřejmě nepředpokládá účast nepominutelného dědice při vypořádání společného jmění. Opačný názor zastává L. Muzikář, s tím, že nepominutelný dědic bude při vypořádání společného jmění účastníkem podle § 6 odst. 1 ZŘS. Kohoutek, J., op. cit. sub 23, s. 6; Tlášková, Š. in Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol., op. cit. sub 13, s. 241, 326; Muzikář, L. in Macková, A., Muzikář, L. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou.* Praha: Leges, 2016, s. 226.

30 S ohledem na mnohost názorů a na složitost problematiky možností nepominutelného dědice bránit se proti tomu, že při stanovení obvyklé ceny společného jmění zůstavitele a jeho manžela nebyl uveden všechen majetek patřící do společného jmění, a proti vypořádání společného jmění, které je v neprospěch nepominutelného dědice, se autoři v tomto článku uvedenému problému nevěnují a věnují mu některý z příštích článků.

31 Nepominutelný dědic nemá právo ani na povinný díl ani tehdy, jestliže se zřekl dědického práva a práva na povinný díl, odmítl dědictví a povinný díl, vzdal se dědictví a povinného dílu nebo je dědicky nezpůsobilý. Uvedenými možnostmi se tento článek nezabývá.

32 Viz např. Kittel, D. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 7, s. 1591–1592; Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 4, s. 415 a násl.; Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., op. cit. sub 3, s. 355 a násl. Podobně též vydědění podle obecného zákoníku občanského Rouček, F. in Rouček, F., Sedláček, J. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: V. Linhart, 1936 (reprint Praha: Wolters Kluwer, 2013), s. 438–439. V současné rakouské literatuře např. Welser, R., op. cit. sub 22, s. 560.

ného znění zákona určena pro vyloučení jiných než nepominutelných dědiců z dědického práva a literatura zpravidla vylučuje užití negativní závěti pro odnětí dědického podílu nepominutelného dědice.[34] Názor o užití negativní závěti také na vyloučení nepominutelného dědice z jeho dědického podílu odmítá i Městský soud v Praze ve svém usnesení, ovšem bez bližší argumentace. Otázkou ale je, zda existuje důvod pro takové omezení možnosti vyloučit nepominutelného dědice z jeho práva na dědický podíl ze zákonné posloupnosti negativní závětí. Účelem úpravy povinného dílu a vydědění je ochrana nepominutelného dědice v podobě zaručení práva na povinný díl, který může být odejmut jen ze zákonem předpokládaných důvodů. Zůstavitel je omezen jen tím, že pokud nepominutelnému dědici nezanechá povinný díl ve formě dědického podílu nebo odkazu, má nepominutelný dědic právo žádat povinný díl v penězích. Právo zůstavitele volně určit okruh dědiců není v souladu se zásadou autonomie vůle ničím omezeno, vyjma požadavků na formu pořízení pro případ smrti. Zůstavitel tak může dědice určit jejich výslovným povoláním, určením osob, které dědit nemají, nebo i jmenováním určitých osob a opominutím jiných. Zvláštní podmínky jsou kladeny právě jen na vyloučení nepominutelného dědice z práva na povinný díl, ale z práva na dědický podíl ze zákonné posloupnosti ho může zůstavitel snadno vyřadit tím, že ho v závěti prostě neuvede, a to dokonce i tehdy, když si to zůstavitel vůbec neuvědomí. Jestliže tedy zůstavitel může odejmout právo na dědický podíl tím, že o nepominutelném dědici pomlčí, tím spíše by měl mít možnost nepominutelnému dědici odejmout jeho dědický podíl tím, že ho bude výslovně jmenovat.[35] Omezení uvedené v § 1649 odst. 2 OZ by tak bylo možno vykládat nikoli jako zákaz užití negativní závěti na odnětí dědického podílu nepominutelného dědice, ale jako odlišení negativní závěti od vydědění, které s ohledem na zvýšenou ochranu nepominutelného dědice vyžaduje přísnější požadavky pro omezení práva na povinný díl. Negativní závětí pak lze nepominutelnému dědici odejmout jen právo na dědický podíl a nelze ho omezit v jeho právu na povinný díl (v penězích). Formálně platné vydědění tedy odnímá nepominutelnému dědici jeho zákonný podíl, a jsou-li naplněny důvody vydědění, tak odnímá také povinný díl.[36]

Vyděděním lze nepominutelnému dědici odejmout právo na povinný díl pouze ze zákonných důvodů, které však podle § 1648 OZ nemusí být v prohlášení o vydědění uvedeny. Zmíněné ustanovení uvádí, že *„nevysloví-li zůstavitel důvod vydědění, má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění“*. Toto ustanovení se vykládá především z pohledu (ne)nutnosti uvádět v listině o vydědění výslovně důvod vydědění. Vyplývá z něj ale také to, že neprokáže-li se nějaký důvod vydědění, nedochází sice k odejmutí povinného dílu, ale vyloučení nepominutelného dědice z jeho práva na dědický podíl, podle zákona zahrnuté v prohlášení o vydědění, zůstává platné. To je důsledkem již výše uvedené skutečnosti, že vydědění v sobě obsahuje jednak odnětí povinného dílu, které vyžaduje naplnění zákonných důvodů vydědění, a dále také odnětí dědického podílu negativní závětí. Nepominutelný dědic vyděděný formálně správně a bez uvedení důvodu tak má v případě, že se proti němu žádný z důvodů vydědění neprokáže, jen právo na povinný díl,[37] protože odnětí dědického podílu nevyžaduje uvedení důvodů. Není přitom rozhodné, zda zůstavitel zanechal ještě pořízení pro případ smrti ve prospěch jiných osob nebo zda se dědí ze zákonné dědické posloupnosti. Nepominutelnému dědici byl odňat dědický podíl a nemůže se vrátit zpět do okruhu zákonných dědiců a dědit. Pokud by se jakýkoli důvod vydědění prokázal, neměl by vyděděný nepominutelný dědic právo ani na povinný díl.

Problematické může být také prohlášení o vydědění, při kterém jsou důvody vydědění zůstavitelem uvedeny, ale nejsou naplněny, případně se nejedná o zákonné důvody vydědění. Na tuto situaci reaguje § 1650 OZ, který stanoví, že *„nepominutelný dědic vyděděný neplatně má právo na povinný díl; byl-li zkrácen na čisté hodnotě povinného dílu, má právo na jeho doplnění“*. Převažujícím výkladem tohoto ustanovení je, že byl-li nepominutelný dědic vyděděn neplatně bez současné existence pořízení pro případ smrti ve prospěch jiných osob, a dědí-li se tedy podle zákonné dědické posloupnosti, má neplatně vyděděný právo na celý dědický podíl ze zákona.[38]

33 M. Muzikář dospívá k závěru, že se na danou situaci ustanovení o negativní závěti použije analogicky. Muzikář, M. in Chalupa, I., Reiterman, D., Muzikář, M., op. cit. sub 12, s. 134.

34 Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 4, s. 427–428; Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., op. cit. sub 3, s. 372. Možnost pořízení negativní závěti i ve vztahu k nepominutelným dědicům uvádí Kittel, D. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 7, s. 1591–1592 a 1595. Srov. též německou úpravu § 1938 BGB, podle které může zůstavitel negativní závětí vyloučit z dědění jakéhokoli zákonného dědice, tedy příbuzné (bez omezení), manžela i registrovaného partnera.

35 Stojí též za zmínku, že podle obecného zákoníku občanského bylo možno negativní závětí odejmout také dědické právo nepominutelného dědice, jestliže tím nedošlo k zásahu do jeho povinného dílu. Rouček, F. in Rouček, F., Sedláček, J., op. cit. sub 32, s. 439; Mayr, R. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*. Brno: Barvič & Novotný, 1927, s. 15.

36 Opačný názor zastává V. Bednář, který pravděpodobně vychází z premisy, že je-li vydědění neplatné z jakéhokoli důvodu (formální vady právního jednání, omyl, ale i nedostatek důvodů vydědění), jde o právní jednání neplatné dle § 574 OZ, a tedy nemůže vyvolat žádné právní následky jako celek. Bednář, V., op. cit. sub 5, s. 26 a 27.

37 Shodně Kittel, D. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 7, s. 1591–1592 a 1594. V moderní rakouské literatuře např. R. Welser s odůvodněním, že vydědění v nikoli technickém smyslu (ať už jde o vydědění výslovné, nebo mlčky) v sobě zahrnuje nejen odnětí práva na povinný díl, ale i vyloučení z dědické posloupnosti, které není na důvody vydědění nijak vázáno. Welser, R. in Rummel, P., Lukas, M., op. cit. sub 22, s. 191.

38 Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 4, s. 428–429; Šešina, M. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., op. cit. sub 3, s. 374–375; Svoboda, J., Klička, O., op. cit. sub 4, s. 24–25; srov. Eliáš, K. a kol., op. cit. sub 19, s. 677 (viz pozn. 31); Bednář, V., op. cit. sub 5, s. 26 a 27. Stejný závěr prezentoval dříve i F. Plašil (srov. Plašil, F., op. cit. sub 1, s. 17–18), který však již v současné době tento názor nezastává. Někteří autoři přitom odkazují na čl. 11 Listiny základních práv a svobod, který uvádí, že „dědění se zaručuje“. Nepřiznání dědického práva, ale jen práva na povinný díl nepominutelnému dědici v případě neplatného vydědění při absenci jiného pořízení pro případ smrti by pak podle některých autorů mohlo být v rozporu s uvedeným čl. 11

Tento výklad je založen na tom, že k neplatnému vydědění nelze vůbec přihlížet, tedy se postupuje, jako by zůstavitel svou vůli potomka vydědit vůbec neprojevil. S ohledem na výše uvedené důsledky vydědění na dědický podíl ze zákona lze ale uvažovat i nad jiným výkladem, podle kterého má neplatně vyděděný nepominutelný dědic právo toliko na povinný díl v penězích, a nikoli také na dědický podíl, bez ohledu na existenci pořízení pro případ smrti ve prospěch jiných osob.[39, 40] Tento druhý výklad je založen na tom, že zůstavitel jasně projevil svou vůli, že nepominutelný dědic nemá z pozůstalosti ničeho nabýt. Zůstavitelův projev vůle o vydědění je však zatížen vadou, že se jím uvedený důvod vydědění neprokázal nebo vůbec nebyl zákonem předpokládaným důvodem vydědění. V takovém případě je nutno v souladu s většinovým názorem trvat na tom, že vydědění je od počátku neplatné, avšak je neplatné v tom smyslu, že nemůže mít za následek odejmutí práva nepominutelného dědice na povinný díl. Bylo již uvedeno, že vydědění je nutné v souladu s vůlí zůstavitele a smyslem zákona vykládat nejen jako odnětí povinného dílu, pro které zákon stanoví zvláštní podmínky, ale také jako prosté odnětí dědického podílu v podobě negativní závěti.[41] Jestliže prohlášení o vydědění neplatné pro nedostatek důvodů splňuje formální náležitosti kladené na pořízení pro případ smrti, je třeba vztáhnout neplatnost jen na odejmutí povinného dílu, pro které nejsou důvody, a v platnosti ponechat negativní vymezení okruhu dědiců obsažené rovněž v prohlášení o vydědění. Neplatně vyděděnému nepominutelnému dědici pak zůstává v souladu s § 1650 OZ jeho právo na povinný díl. Zároveň mu byl odejmut dědický podíl ze zákona, tedy má právo na výplatu povinného dílu v penězích dle § 1654 OZ. V případě formálně platného prohlášení o vydědění, při kterém nebyly naplněny zákonné důvody vydědění, ať už zůstavitel zanechal jiné pořízení pro případ smrti, či nikoli, nemá tedy neplatně vyděděný nepominutelný dědic právo na dědický podíl.[42, 43] K tomu je navíc nutné uvést, že pokud by neplatně vyděděný nepominutelný dědic (§ 1650 OZ) měl zpět své dědické právo, byl by tento výslovně vyloučený nepominutelný dědic v lepším postavení než ten, kdo byl zůstavitelem pouze mlčky opominut (§ 1651 odst. 1 OZ) nebo vyděděn bez uvedení důvodu (§ 1648 OZ), když v takových případech také náleží nepominutelnému dědici jen právo na povinný díl.

Uvedené výklady ustanovení o vydědění a ustanovení o následcích neplatného vydědění korespondují s hlavní zásadou dědického práva, tedy se zásadou autonomie vůle zůstavitele. Nejsou však ani v rozporu s ochranou nepominutelného dědice a se zásadou, že vydědění se nemá podporovat, když nezpochybňují nutnost naplnění zákonných předpokladů pro platné odejmutí práva na povinný díl. Vždy je zároveň třeba trvat na dodržení formálních náležitostí pořízení pro případ smrti, bez kterých nemůže být pořízení pro případ smrti závazné. Zároveň však je třeba respektovat vůli zůstavitele a nepominutelnému dědici ve vymezených případech přiznat pouze jeho právo na povinný díl, který mu zákon garantuje právě pro tyto případy.

b) Vydědění a negativní závěť z komparativního pohledu

K podpoře zastávaného názoru o vztahu vydědění a negativní závěti lze uvést i zahraniční doktrínu. Rakouská literatura dlouhodobě dovozuje, že byl-li nepominutelný dědic vyděděn nikoli po právu, má právo na povinný díl, ale ne na dědický podíl; v případě pochybností platí domněnka, že vydědil-li zůstavitel nepominutelného dědice bez řádného důvodu, má se takové neplatné vydědění posoudit jako negativní závěť a nepominutelnému dědici připadne pouze povinný díl.[44] Při neplatném důvodu vydědění je pravidlem, že neplatně vyděděný má nárok jen na povinný díl, a toliko kdyby se prokázalo vydědění z mylné pohnutky, má právo na dědický podíl.[45] Ně-

LPS. Taková úvaha však nemůže obstát, když čl. 11 LPS zjevně nestanoví subjektivní práva a povinnosti, ale v reakci na snahy socialistického zákonodárství o zrušení dědického práva toto dědické právo garantuje (v Evropě se jedná o ustanovení na ústavní úrovni výjimečné). K tomu Muzikář, L. in Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1–487*. Praha: Linde, 2008, s. 1126.

39 Shodně Kittel, D. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol., op. cit. sub 7, s. 1591–1592 a 1595; Muzikář, M. in Chalupa, I., Reiterman, D., Muzikář, M., op. cit. sub 12, s. 134; srov. Eliáš, K. a kol., op. cit. sub 19, s. 674 (viz pozn. 31).

40 Srovnatelná právní úprava přitom byla v § 775 OZO a výklad také směřoval k tomu, že neplatně vyděděný nepominutelný dědic měl právo jen na povinný díl, nikoli na dědický podíl. Jiná byla pochopitelně úprava v občanských zákonících z let 1950 a 1964, kde neplatnost vydědění znamenala, že se nepominutelný dědic stal dědicem, když nebylo právo na povinný díl koncipováno jako obligační právo. Rouček, F. in Rouček, F., Sedláček, J., op. cit. sub 32, s. 440; Mayr, R., op. cit. sub 35, s. 134; Svoboda, E., op. cit. sub 2, s. 76.

41 K podobnému závěru dochází i M. Muzikář, který však předpokládá pouze analogické použití ustanovení o negativní závěti při chybějící výslovné zákonné úpravě. Muzikář, M. in Chalupa, I., Reiterman, D., Muzikář, M., op. cit. sub 12, s. 134.

42 Důvodová zpráva k § 1650 OZ uvádí, že *„při neplatném vydědění stejně jako při jiném nezákonném opominutí takového dědice je potřebné mu poskytnout ochranu. Tato ochrana spočívá v garanci jeho práva na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu…“* Poněkud zavádějící je pak důvodová zpráva k § 1654 až 1657 OZ, která uvádí, že *„je-li exheredace platná, nepominutelný dědic nedědí vůbec; domůže-li se prohlášení neplatnosti, nastupuje jako dědic podle zákonné posloupnosti“*. Eliáš, K. a kol., op. cit. sub 19, s. 674 a 677.

43 I při vydědění se pak uplatní § 1529 až 1531 OZ o účincích omylu v pořízení pro případ smrti, tedy případné vydědění (a zároveň odnětí dědického podílu) učiněné z mylné pohnutky by mohlo být při prokázání mylnosti této pohnutky zcela neplatné a takový nepominutelný dědic by měl právo i na dědický podíl při dědění ze zákona (např. vydědění potomka pro spáchání závažného trestného činu, přičemž potomek by byl v trestním řízení shledán nevinným).

44 Z moderní literatury Welser, R. in Rummel, P., Lukas, M., op. cit. sub 22, s. 191; Nemeth, K. in Schwimann, M., Kodek, G. a kol., op. cit. sub 16, s. 199; Eccher, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*. 4. Auflage. Wien, New York: Springer 2010, s. 148; Koziol, H., Welser, R., op. cit. sub 16, s. 560–561, ale už např. Krasnopolski, H., Kafka, B., op. cit. sub 16, s. 231, nebo Krainz, J., Ehrenzweig, A., op. cit. sub 16, s. 500.

45 Weiß, E. in Klang, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Zweiter Band, Erster Halbband. §§ 531 bis 858*. Wien: Österreichische Staatsdruckerei, 1935, s. 653.

mečtí autoři pak uvádějí, že podobné účinky jako negativní závěť (§ 1938 BGB) má i neplatné vydědění, jehož důsledkem je zpravidla vyloučení nepominutelného dědice z dědické posloupnosti, a nepominutelný dědic tak z pozůstalosti nic neobdrží, zůstane mu pouze povinný díl.[46]

II. PROCESNÍ POSTAVENÍ

Nepominutelný dědic, který byl zůstavitelem vyděděn, nemá právo ani na povinný díl, a tedy zásadně ani nemůže být účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, protože v řízení nemůže být vypořádáván jeho povinný díl. Je ale otázkou, zda má soud vyděděného nepominutelného dědice o vydědění vyrozumět.[47] Lze mít za to, že je v souladu s účelem právní úpravy nepominutelného dědice vyrozumět a dát mu tím možnost, aby se svého práva domáhal (viz též výše výklad o účasti opominutého nepominutelného dědice).[48] V závislosti na reakci nepominutelného dědice může nastat několik situací.

a) Nepominutelný dědic uznává vydědění

Pokud soud vyrozumí vyděděného nepominutelného dědice o vydědění, a ten takové vydědění uzná a nepožaduje povinný díl, nestává se ani účastníkem řízení o pozůstalosti podle § 113 ZŘS, protože není vypořádáváno jeho právo na povinný díl.

b) Nepominutelný dědic popírá pravost listiny o vydědění

Pokud vyděděný nepominutelný dědic neuzná vydědění a namítá pravost listiny, tj. že listina nepochází od zůstavitele, může vzniknout spor o dědické právo nebo spor o právo na povinný díl. **Spor o dědické právo** vzniká jenom tehdy, pokud by v případě úspěchu takové námitky vyděděný nepominutelný dědic měl dědické právo. Taková situace nastane např. při námitce pravosti listiny o vydědění jako jediného pořízení pro případ smrti, protože v případě úspěchu námitky by se k listině nemohlo přihlížet a nastalo by dědění podle zákonné posloupnosti. Jestliže vznikl spor o dědické právo, musí ho soud vyřešit způsobem podle § 168 až 170 ZŘS, tedy buď vyřešením právní otázky, nebo odkazem k podání žaloby ke spornému soudu. V takovém případě bude do vyřešení sporu o dědické právo vyděděný nepominutelný dědic účastníkem řízení podle § 6 odst. 1 ZŘS jako ten, o jehož právech a povinnostech se jedná. Nemůže být účastníkem podle § 110 ZŘS, když mu dědické právo prozatím nesvědčí, a nemůže být účastníkem podle § 113 ZŘS, když ani právo na povinný díl mu prozatím nesvědčí. Neprokáže-li se námitka pravosti jako důvodná, soud účast vyděděného nepominutelného dědice na řízení ukončí podle § 7 odst. 2 ZŘS.

Spor o povinný díl v případě námitky pravosti listiny o vydědění pak vzniká tehdy, pokud by nepominutelnému dědici ani v případě úspěchu námitky nesvědčilo dědické právo. Taková situace nastane např. při námitce pravosti listiny o vydědění, pokud zůstavitel zároveň pořídil ještě i závěť nepopřenou co do pravosti, ve které určil dědice veškerého majetku. V takovém případě by celý majetek zůstavitele dědil ustanovený dědic a vyděděný nepominutelný dědic by už měl právo jen na povinný díl. Nepominutelný dědic se tak může domáhat už jen práva na povinný díl, a stane se proto účastníkem řízení podle § 113 ZŘS. Jeho právo je však sporné a spor o povinný díl není příslušný řešit soud v řízení o pozůstalosti. Je proto nutno účast nepominutelného dědice ukončit podle § 7 odst. 2 ZŘS a v usnesení ho poučit, že má možnost se svého povinného dílu domáhat pořadem práva.

c) Nepominutelný dědic popírá platnost vydědění

Pokud vyděděný nepominutelný dědic uzná pravost listiny o vydědění, může **namítat její platnost**. Formální platnost listiny stejně jako výklad jejího obsahu musí posoudit vždy soud sám a nebude zpravidla mít vliv na okruh účastníků. Nepominutelný dědic pak může namítat platnost vydědění s ohledem na naplnění důvodů vydědění. Takovou námitkou se domáhá práva na povinný díl, protože se mu nemůže dostat dědického podílu (k tomu viz výše výklad o hmotném právu). V důsledku uplatnění práva na povinný díl se nepominutelný dědic stane účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, avšak jeho právo je sporné a spor o povinný díl není příslušný řešit soud v řízení o pozůstalosti. Také v tomto případě je proto nutno účast nepominutelného dědice ukončit podle § 7 odst. 2 ZŘS a v usnesení ho poučit, že má možnost se svého povinného dílu domáhat pořadem práva.

V této souvislosti je potřebné se blíže pozastavit také nad otázkou, zda má být nepominutelný dědic, který **popírá důvody vydědění**, ale zároveň nenapadá platnost pořízení pro případ smrti, pozůstalostním soudem odkázán k podání žaloby. Uvedená právní otázka se stala stěžejním tématem citovaného rozsudku Nejvyššího soudu. Vymezená právní

46 Müller-Christmann, B. in Bamberger, H. G., Roth, H. a kol., op. cit. sub 17, s. 1528; Weidlich, D. in Palandt, op. cit. sub 14, s. 2256.

47 Podle minulé úpravy obsažené v § 479 OZ 1964 a v tehdy účinném OSŘ měl nepominutelný dědic vždy postavení dědice a v případě svého opominutí v závěti se mohl dovolat relativní neplatnosti závěti. V praxi pak bylo zažité, že soud nepominutelného dědice vždy vyrozumíval o jeho právu dovolat se relativní neplatnosti závěti, přičemž tento názor v teorii i praxi mnohdy přetrval do dnešní doby i přes změnu právní úpravy. Praxi vyrozumívání nepominutelných dědiců o možnosti namítnout relativní neplatnost kritizoval už dříve V. Bednář. Současné dědické právo se přitom vrací k posílení role osob, které si činí nárok na hodnoty z pozůstalosti, aby se svého práva domáhaly samy. Prakticky však jen málo dědiců či nepominutelných dědiců aktivně uplatňuje svá práva u soudu, ale spíše čeká na výzvu soudu k dostavení se k jednání. Drápal, L. in Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl (§ 1 až 200za)*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 794; Muzikář, L. in Eliáš, K. a kol., op. cit. sub 19, s. 1288; Bednář, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 97.

48 Srov. také stejný závěr rakouské doktríny a nyní již i nové právní úpravy. Feil, E., op. cit. sub 22, s. 670; za účinnosti § 176 AußStrG Koziol, H., Welser, R., op. cit. sub 16, s. 562, Welser, R. in Rummel, P., Lukas, M., op. cit. sub 22, s. 188, nebo Nemeth, K. in Schwimann, M., Kodek, G. a kol., op. cit. sub 16, s. 195.

otázka, která dosud nebyla v judikatuře Nejvyššího soudu řešena, zněla *„zda se v případě, zpochybňují-li nepominutelní dědicové důvodnost svého vydědění, aniž by napadali i pravost a platnost závěti zůstavitele, jedná o spor o dědické právo, a lze nepominutelné dědice odkázat k podání žaloby ve smyslu § 170 ZŘS“*. Na tuto otázku odpověděl Nejvyšší soud, v souladu s novějšími publikovanými závěry literatury,[49] jednoznačně tak, že oproti OZ 1964 již v nové právní úpravě nepominutelný dědic nemá právo na dědický podíl z pozůstalosti, nýbrž jenom na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, a není-li mu tedy dědický podíl zanechán zůstavitelem, stává se pouhým věřitelem dědiců a nesvědčí mu dědické právo po zůstaviteli.[50] Nemůže se tedy jednat o spor o dědické právo, jehož řešení upravují § 1673 odst. 2 OZ a § 170 ZŘS. Je proto chybou, odkáže-li soud k podání žaloby o určení, že je dědicem, vyděděného nepominutelného dědice, který brojí proti důvodům svého vydědění, aniž napadá platnost závěti. Žaloba takového nepominutelného dědice proti dědicům by neobstála ani jako obecná určovací žaloba dle § 80 OSŘ, neboť nepominutelnému dědici chybí na určení jeho postavení v řízení o pozůstalosti naléhavý právní zájem. Nejvyšší soud dále dovodil, že nepominutelný dědic, není-li povinný díl uspokojen v pozůstalostním řízení, se má domáhat jeho uspokojení žalobou na plnění o zaplacení peněžité částky, rovnající se jeho povinnému dílu. Soud se ve sporném řízení o takové žalobě bude zabývat jako předběžnou otázkou, zda byl nepominutelný dědic vyděděn po právu či nikoli.

Nepominutelný dědic může namítat neplatnost vydědění také v případě, že byl zůstavitelem **vyděděn bez uvedení důvodu** (§ 1648 OZ). I takové vydědění v sobě obsahuje negativní závěť (viz výše výklad o hmotném právu) a v případě neprokázání důvodů vydědění by nepominutelnému dědici svědčilo jen právo na povinný díl podle § 1648 OZ. Je ale otázkou, zda je nepominutelný dědic vyděděný bez uvedení důvodů účastníkem řízení o pozůstalosti podle § 113 ZŘS, a kdo a jak má existenci důvodů vydědění prokazovat. Podle § 1648 OZ *„má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění“*, tedy než se takový důvod prokáže, musí být nepominutelný dědic účastníkem řízení o pozůstalosti podle § 113 ZŘS a soud dědice poučí o možnosti domáhat se vydědění nepominutelného dědice u sporného soudu, protože otázka vydědění bude zpravidla záviset na skutkových okolnostech, které není možno objasňovat v řízení o pozůstalosti. Zároveň se ale nejedná o spor o dědické právo, tedy není možno uplatnit postup podle § 168 až 170 ZŘS. S ohledem na znění § 1648 a 1673 odst. 2 OZ je prokázání důvodů vydědění povinností dědiců, nikoli vyděděného nepominutelného dědice. Právě dědice pak tíží důkazní břemeno a jsou aktivně legitimováni k podání žaloby k vyřešení sporu o právo nepominutelného dědice na povinný díl. Povaha žaloby bude určovací, tedy že nepominutelný dědic je vyděděn a nemá právo na povinný díl, a bude nutno prokázat existenci naléhavého právního zájmu podle § 80 OSŘ. Naléhavý právní zájem pak v této situaci vždy bude dán, protože neprokáže-li se důvod vydědění, bude nepominutelnému dědici náležet povinný díl, což by pro dědice znamenalo povinnost k plnění, a tím zmenšení majetku.[51] V případě podání žaloby by pak měl soud řízení o pozůstalosti přerušit podle § 109 odst. 1 písm. b) OSŘ a vyčkat vyřešení sporu o povinný díl. Je však možný také jiný výklad po vzoru rakouské doktríny [k tomu blíže viz dále písm. d) tohoto oddílu], podle kterého žalobcem má být stejně jako v jiných případech nepominutelný dědic a význam § 1673 odst. 2 OZ je jenom ten, že přenáší důkazní břemeno z nepominutelného dědice na dědice. Podle tohoto výkladu tedy nepominutelný dědic vyděděný bez uvedení důvodu není účastníkem řízení o pozůstalosti (aby se řízení nezdržovalo a nemuselo se přerušovat), ale jeho výhoda se projeví ve sporném řízení o jím podané žalobě, kde bude žalovat na vyplacení povinného dílu a důkazní břemeno o existenci důvodů vydědění bude tížit dědice. Pokud důkazní břemeno ohledně důvodů vydědění dědicové neunesou, bude už spor probíhat jenom o výši povinného dílu, ne o existenci nároku na něj.

Zvláštní situace nastává v případě, že nepominutelný dědic **namítá platnost vydědění z důvodu omylu zůstavitele** (§ 1529 až 1531 OZ). Omyl může mít za následek neplatnost vydědění, a proto je i zde nutno rozlišovat situace, ve kterých by nepominutelný dědic v případě neplatnosti vydědění měl dědické právo a ve kterých by měl jen právo na povinný díl. Dědické právo by v případě neplatnosti vydědění z důvodu omylu nepominutelnému dědici svědčilo např. tehdy, pokud zůstavitel pořídil jen listinu o vydědění. V takovém případě proto opět vzniká spor o dědické právo, který soud vyřeší postupem podle § 168 až 170 ZŘS. Jestliže totiž byl zůstavitel při pořízení listiny o vydědění ovlivněn omylem, nemůže se uplatnit nejen odejmutí povinného dílu, ale ani negativní závěť, kterou zůstavitel nepominutelnému dědici odňal také dědický podíl (k tomu viz výše výklad o hmotném právu), protože taková vůle v důsledku omylu nemůže nastat.[52] Právo jen na povinný díl i v případě neplatnosti vydědění z důvodu omylu bude mít nepominutelný dědic, pokud mu nemůže ani tak svědčit dědické právo, např. pokud zůstavitel vedle vydědění pořídí také závěť o celém svém majetku ve prospěch jiných osob. Pokud by i v případě neplatnosti závěti měl nepominutelný dědic jen právo na povinný díl, může uplatňovat jen své právo na povinný díl, a stane se proto účastníkem řízení podle § 113 ZŘS. Protože ale spor není možno vyřešit v řízení o pozůstalosti, musí být jeho účast ukončena usnesením podle § 7 odst. 2 ZŘS,

49 Plašil, F., op. cit. sub 1, s. 14–19, Drápal, L., Šešina, M., op. cit. sub 3, s. 15–20.

50 Podobně L. Drápal a M. Šešina, kteří nepominutelnému dědici přiznávají coby věřiteli právo dovolat se relativní neúčinnosti dohody dědiců a pozůstalého manžela o vypořádání společného jmění manželů, která by nepominutelného dědice znevýhodňovala, a na různých místech svého příspěvku aplikují na práva nepominutelného dědice ustanovení obecné části závazkového práva. Drápal, L., Šešina, M., op. cit. sub 3, s. 16–17.

51 K naléhavému právnímu zájmu viz Dvořák, B. in Lavický, P. a kol., op. cit. sub 21, s. 325–333.

52 Stejný názor v Rakousku Koziol, H., Welser, R., op. cit. sub 16, s. 561, nebo Nemeth, K. in Schwimann, M., Kodek, G. a kol., op. cit. sub 16, s. 199.

ve kterém bude poučen o možnosti se povinného dílu domáhat pořadem práva.

d) Procesní postavení z komparativního pohledu

Pro posouzení problému účastenství vyděděného nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti je zajímavé srovnání se **stavem judikatury a názory právní teorie v Rakousku**. Dle § 113 ZŘS je nepominutelný dědic účastníkem řízení o pozůstalosti pouze v jeho určitých výsecích, a to jde-li o určení ceny pozůstalosti, vypořádání povinného dílu a odloučení pozůstalosti. Srovnatelná úprava rakouská podobně přiznává nepominutelnému dědici účastenství, pokud jsou v řízení o pozůstalosti řešeny tytéž otázky (§ 784 – nyní § 778, a 804 ABGB, oba týkající se inventáře pozůstalosti a jejího ocenění, a § 812 ABGB, upravující odloučení pozůstalosti). Tamější jednotná judikatura dlouhodobě setrvává na názoru, že nepominutelný dědic má být v tomto rozsahu účastníkem řízení o pozůstalosti, avšak zároveň je v řízení omezen pouze na práva vyplývající z citovaných ustanovení. Spory o právo na povinný díl nemají být nikdy řešeny v pozůstalostním řízení, ale v řízení sporném, kde nepominutelný dědic bude vystupovat v roli žalobce a domáhat se zaplacení částky odpovídající jeho povinnému dílu; probíhající spor o povinný díl ani nebrání pozůstalostnímu soudu odevzdat pozůstalost, uplatnění práva na povinný díl v pozůstalostním řízení dokonce ani nestaví promlčecí lhůtu.[53]

I přesto, že ocenění pozůstalosti v rámci pozůstalostního řízení v Rakousku není pro nepominutelného dědice vůbec závazné,[54] přiznává judikatura a literatura[55] setrvale možnost uplatnit práva dle § 784 (nyní § 778), 804 a 812 ABGB i nepominutelnému dědici, kterého zůstavitel vydědil, ať už uvedl důvod vydědění, čili nic. Literatura a judikatura se shodují, že dědic může v případech § 784 (nyní § 778) a 804 prokázat nebo osvědčit, že důvod vydědění je skutečně dán, a tím účasti nepominutelného dědice zabránit (sporné je, zda postačí pouze osvědčení důvodů, nebo je nutné jejich prokázání), v případě odloučení pozůstalosti dle § 812, jehož důsledky přesahují rámec řízení o pozůstalosti, panuje jednotný názor, že k zabránění účasti vyděděného nepominutelného dědice postačí důvod vydědění pouze osvědčit.[56] Tyto závěry však Nejvyšší soudní dvůr i literatura shodně odvozují z § 771 ABGB, který stanoví, že dědic musí vždy prokázat důvody vydědění, ať už je zůstavitel uvedl, nebo ne, a odůvodnit je slovy a účelem zákona. Úprava důkazního břemene vydědění je tedy v Rakousku jiná než v České republice, kde dědic nemusí důvody vydědění prokazovat, ledaže by je zůstavitel neuvedl (§ 1648 OZ). Pod optikou české právní úpravy by tedy byl logickým závěr, že účast vyděděného nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti je zbytečná, když důkazní břemeno ohledně neexistence důvodů vydědění leží na něm a tuto neexistenci může ve sporném řízení prokázat stejně dobře, jako by mohl v řízení pozůstalostním; naopak účast nepominutelného dědice by se snad zdála odůvodněnou v případě, že zůstavitel důvod jeho vydědění neuvedl, a tedy by leželo důkazní břemeno o důvodech vydědění na dědici.

Ve shodě s rakouskou judikaturou lze proto mít za to, že i podle české úpravy by účast vyděděného nepominutelného dědice neměla ztěžovat průběh řízení o pozůstalosti. Vyděděný nepominutelný dědic, který nenapadá platnost pořízení pro případ smrti, nemá být účastníkem řízení vůbec; výjimkou je účast nepominutelného dědice vyděděného bez uvedení důvodu, který má právo na povinný díl a je účastníkem řízení o pozůstalosti, ledaže se proti němu ve sporném řízení prokáže existence důvodu vydědění. Podle rakouské judikatury však i pro nepominutelného dědice vyděděného bez uvedení důvodu platí striktnější výklad, který se v českém právu zatím neprosadil, že k zamezení účasti nepominutelného dědice vyděděného bez uvedení důvodu v řízení o pozůstalosti by dědicům stačilo důvod vydědění pouze osvědčit, neboť spory o důvody vydědění nemají být řešeny v nesporném pozůstalostním řízení, ale jsou úkolem sporného soudu (srov. závěr rozsudku Nejvyššího soudu), a důkazní břemeno by v souladu s § 1673 odst. 2 OZ tížilo dědice popírající nárok nepominutelného dědice na povinný díl.

e) Shrnutí procesního postavení

Bylo již uvedeno, že pokud se vyděděný nepominutelný dědic domáhá neplatnosti vydědění, je nutno rozeznávat, zda mu bude v případě úspěchu podle hmotného práva svědčit jen právo na povinný díl nebo také právo na dědický podíl. Jen v případě, že by mu mohlo svědčit právo na dědický podíl, se takto vzniklý spor týká dědického práva a řeší se podle § 168 až 170 ZŘS. Pokud ale nepominutelnému dědici může svědčit jen právo na povinný díl, není možné analogicky postupovat podle § 168 až 170 ZŘS, ale nepominutelný dědic se práva na povinný díl může domoci jen ve sporném řízení. Nelze proto souhlasit s názorem vysloveným v usnesení Městského soudu v Praze, podle kterého: *„… na řešení sporů nepominutelných dědiců, kteří popírají platnost vydědění (aniž by zpochybňovali platnost závěti), je nutno aplikovat § 1673 odst. 2 OZ přímo a § 168,*

53 Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora z 9. 5. 1985, sp. zn. 7 Ob 547/84, Nemeth, K. in Schwimann, M., Kodek, G. a kol., op. cit. sub 16, s. 203, Apathy, P. in Koziol, H. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB*. Wien, New York: Springer 2005, s. 565.

54 Grün, A. in Rechberger, W. H. a kol. *Kommentar zum Außerstreitgesetz*. 2. Auflage. Wien: Verlag Österreich 2013, s. 591, Welser, R. Rummel, P., Lukas, M., op. cit. sub 22, s. 188, Spruzina, C. in Gitschthaller, E., Höllwerth, J. *AußStrG. Kommentar zum Außerstreitgesetz. Band 1*. Wien: Manz 2013, s. 1995–1996 aj.

55 Která se, přirozeně, týká právního stavu před novelizací dědického práva ErbrÄG s účinností od 1. 1. 2017, avšak s novelizací se obsahově příliš nezměnilo; Feil zastává názor, že judikaturní závěry o právech nepominutelných dědiců lze použít i za nové právní úpravy. Srov. E. Feil, op. cit. sub 22, s. 671, dále rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze 17. 12. 2010, sp. zn. 6 Ob 153/10h, pokud se týká přijetí nového zákona o nesporných řízeních s účinností od 1. 1. 2005.

56 Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora z 8. 11. 1950, sp. zn. 2 Ob 559/50, z 11. 7. 1995, sp. zn. 4 Ob 539/95, z nejnovějších pak z 29. 9. 2016, sp. zn. 2 Ob183/15y, ze 4. 9. 2018, sp. zn. 2Ob166/17a, aj. Nemeth, K. in Schwimann, M., Kodek, G. a kol., op. cit. sub 16, s. 204, Welser, R. in Rummel, P., Lukas, M., op. cit. sub 22, s. 194.

169 a 170 ZŘS analogicky". Zmíněný § 1673 odst. 2 OZ stanoví, kdy se má k podání žaloby odkázat ten, kdo tvrdí neplatnost vydědění, a kdy ten, kdo má dědit na jeho místě. Ve shodě s rozsudkem Nejvyššího soudu lze však mít za to, že se § 1673 odst. 2 OZ vztahuje na případy sporu o dědické právo a užije se společně s § 170 ZŘS, nikoli na případy sporu o povinný díl. Ve věci analogického použití § 168 až 170 ZŘS i na spory o povinný díl se proti názoru Městského soudu v Praze postavil Nejvyšší soud ve výše uvedeném rozsudku, podle kterého: *„Domáhají-li se žalobci jako nepominutelní dědici zůstavitele toliko svého povinného dílu tím, že zpochybňují důvodnost jejich vydědění (…), avšak současně uznávají platnost zůstavitelem téhož dne sepsané závěti, ve které ustanovil jediným dědicem žalovaného 1), je nutné dovodit, že zde nevzniká spor o dědické právo, nýbrž pouze spor o nárok nepominutelných dědiců (…) na povinný díl. Z uvedeného důvodu se dovolací soud ztotožňuje s názorem soudu odvolacího, že je-li na podání žaloby ve smyslu § 170 ZŘS odkázán nepominutelný dědic, který napadá pouze důvody vydědění zůstavitelem, nemůže takové usnesení ‚založit žádné právní účinky', neboť výsledkem takového sporného řízení není vyřešení otázky dědického práva. (…) V projednávané věci proto na žalobu na určení, že žalobci jsou jako dědici ze zákona účastníky pozůstalostního řízení po zůstaviteli, nemůže být pohlíženo jako na žalobu podanou ve smyslu § 170 ZŘS, ale jako na žalobu, jíž se žalobci domáhají určení jejich postavení jako nepominutelných dědiců, a je tudíž nezbytné, aby na požadovaném určení prokázali ve smyslu § 80 OSŘ svůj naléhavý právní zájem."* S názorem Nejvyššího soudu se lze ztotožnit a k poslední větě lze jen dodat, že jestliže se může nepominutelný dědic domáhat žalobou ve sporném řízení vyplacení svého povinného dílu, nemůže se domáhat toliko určení, že je nepominutelným dědicem s právem na povinný díl,[57] protože by pak musel prokázat naléhavý právní zájem na takovém určení. V předmětné otázce znamená citovaný judikát Nejvyššího soudu v hlavních bodech příklon k již publikovaným názorům některých českých autorů, přičemž ale se nejedná o žádnou novinku, protože tytéž závěry se objevily v komentáři k ABGB už v roce 1935.[58] Vyděděný nepominutelný dědic, který napadá platnost vydědění, avšak zároveň nenapadá platnost závěti, tedy nemá být pozůstalostním soudem odkazován k podání žaloby.

Ve všech uvedených situacích, ve kterých podle hmotného práva může nepominutelnému dědici svědčit jen právo na povinný díl, a nikoli na dědický podíl, posoudí soud v řízení o pozůstalosti námitky nepominutelného dědice tak, že směřují právě k uplatnění práva na povinný díl. Pokud by ale nepominutelný dědic trval na tom, že uplatňuje i právo na dědický podíl, přestože by mu podle hmotného práva nemohlo svědčit, nastane i zde spor o dědické právo. Takový spor však bude vyřešen velmi rychle právním posouzením soudu a postupem podle § 169 ZŘS. Tento postup je nutno uplatnit i přesto, že podle uvedeného § 169 ZŘS se jedná o právní posouzení *„pouze takových skutečností, které jsou mezi dědici nesporné"*, protože nelze uplatňovat dědické právo, které podle hmotného práva neexistuje, což je právě jen otázkou právního posouzení. Spornost skutkových okolností zde sice existuje, ale vztahuje se k právu na povinný díl.

Lze tedy shrnout, že **nepominutelný dědic, kterému na základě listiny o vydědění nesvědčí ani právo na povinný díl, nemá být účastníkem řízení o pozůstalosti ani podle § 113 ZŘS**, protože jeho právo v řízení není a nemůže být vypořádáno; výjimkou je případ vydědění nepominutelného dědice bez uvedení důvodu vydědění, který má právo na povinný díl a má být účastníkem řízení o pozůstalosti, ledaže se proti němu důvod vydědění prokáže ve sporném řízení (nebo ho sám uzná v řízení o pozůstalosti), přičemž důkazní břemeno leží na dědicích.[59] Odlišný názor ve svém rozsudku zaujímá Nejvyšší soud, podle kterého se nepominutelný dědic sice také má domáhat svého práva na povinný díl ve sporném řízení, ale dále pokračuje: *„K výpočtu povinného dílu, jehož výše je určována na základě ceny pozůstalosti zjištěné v pozůstalostním řízení podle § 180 odst. 1 ZŘS, je přitom nutno zdůraznit, že nepominutelní dědicové ve smyslu výše zmíněného § 113 ZŘS musí být účastníky pozůstalostního řízení a usnesení o obvyklé ceně majetku zůstavitele jim musí být doručeno, již z toho důvodu, aby pro ně byla určená cena pozůstalosti závazná."* Nejvyšší soud tak vyzdvihuje, že nepominutelný dědic má být účastníkem řízení o pozůstalosti, i když v řízení není vypořádáván jeho povinný díl, aby pro něj bylo závazné určení ceny pozůstalosti. V případě akceptace názoru vyjádřeného v odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ohledně vázanosti usnesením o ceně pozůstalosti by tedy sporný soud při určení výše povinného dílu musel ve smyslu § 135 odst. 2 OSŘ vždy vycházet z již jednou určené výše hodnoty pozůstalosti.[60] Nad uvedeným závěrem Nejvyššího soudu o závaznosti usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti je vhodné se pozastavit blíže.

ZÁVAZNOST USNESENÍ O URČENÍ OBVYKLÉ CENY POZŮSTALOSTI PRO (VYDĚDĚNÉHO) NEPOMINUTELNÉHO DĚDICE?

Nejvyšší soud do odůvodnění svého rozsudku poněkud *obiter dictum* připojil shora citovanou větu o nutnosti účastenství nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti, aby pro něho byla závaznou cena pozůstalosti určená pozůstalostním soudem. Tato věta ve spojení s myšlenkou proklamovanou Nejvyšším soudem, že práva nepominutelného dědice v pozůstalostním řízení jsou dostatečně zajištěna § 113 ZŘS, činí odůvodnění rozsudku v podstatné části diskutabilní a autoři tohoto článku se s takovým závěrem nemohou ztotožnit.

Jelikož v odůvodnění rozsudku nejsou uvedeny žádné důvody ani odkazy na literaturu ve vztahu k tomuto právnímu názoru, není jasné, jaká úvaha Nejvyšší soud k předmětné-

57 Nemá pak smysl se domáhat toliko toho, že dítě zůstavitele je nepominutelným dědicem, protože každé dítě zůstavitele jím je, pouze se mohou lišit v tom, zda mají nebo nemají právo na povinný díl.

58 Plašil, F., op. cit. sub 1, s. 17, Drápal, L., Šešina, M., op. cit. sub 3, s. 19, Talanda, A., Talandová, I., op. cit. sub 1, s. 235, Weiß, E. in Klang, H. a kol., op. cit. sub 45, s. 669.

59 Srov. též jiný názor výše pod písm. c) a d) tohoto oddílu.

60 Lavický, P. in Lavický, P. a kol., op. cit. sub 21, s. 665–666.

mu závěru vedla. Snad šlo o inspiraci příspěvkem autorů L. Drápala a M. Šešiny,[61] spatřujících problém v tom, aby pro nepominutelného dědice nebylo závazné usnesení o ceně pozůstalosti, a považujících za nelogické, aby o téže otázce mohl rozhodovat ještě soud ve sporném řízení. L. Drápal a M. Šešina v tomto ohledu odkazují na prvorepublikovou judikaturu československého Nejvyššího soudu vztahující se k ABGB, která dovozovala, že pořadem práva nelze přezkoumat pravomocné rozhodnutí pozůstalostního soudu o ceně aktiv pozůstalosti (Vážný 8528, Vážný 1279).[62] S tímto názorem se však ztotožnit nelze, už proto, že citovaná prvorepubliková judikatura k ABGB byla dávno překonána novější judikaturou rakouskou, která je i s tamější doktrínou v současně době jednotná a činí závěr, že ani ve sporu nepominutelného dědice o povinný díl není ocenění provedené v inventáři pozůstalosti závazné (podrobně viz níže v textu o závěrech moderní rakouské judikatury a literatury). Je možné se obávat, že naopak více problémů a nejasností by mohlo vyvstat, pokud usnesení o ceně pozůstalosti pro nepominutelného dědice závazné bude i v případě, že nepominutelný dědic jinak nebude účastníkem řízení o pozůstalosti, protože je jeho právo na povinný díl sporné; zdá se vhodné šířeji diskutovat, k jakým výsledkům by nejnovější závěr českého Nejvyššího soudu o závaznosti usnesení o ceně pro nepominutelného dědice vlastně mohl vést. Při úvahách nad položenou otázkou se objevuje řada momentů, které se jeví ne zcela jasné:

a) Práva nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti

Přirozeným důsledkem závěru Nejvyššího soudu o závaznosti ceny pozůstalosti, určené rozhodnutím soudu (soudního komisaře) v řízení o pozůstalosti, i pro nepominutelného dědice, by byla nutnost provádět v rámci pozůstalostního řízení dokazování o ceně pozůstalosti, nedojde-li k jejímu určení dohodou dědiců (a zřejmě i nepominutelného dědice). Má-li být nepominutelný dědic rozhodnutím o ceně vázán, nemůže být již cena přezkoumávána v následném sporném řízení, nebo snad jen omezeně ve specifických případech. Pokud by nespokojený nepominutelný dědic i přes pravomocné rozhodnutí pozůstalostního soudu o vypořádání povinného dílu stejně podal k soudu žalobu o doplnění povinného dílu s tím, že jeho povinný díl je vyšší, mělo by být řízení o žalobě patrně zastaveno dle § 103 a 104 OSŘ pro překážku věci rozsouzené ve smyslu § 159a odst. 4 ve spojení s § 167 odst. 2 OSŘ, a tedy chybějící podmínky řízení.[63]

Nepominutelnému dědici by v rámci řízení o pozůstalosti měla zřejmě svědčit veškerá práva ohledně určování ceny jako dědicům, nemá-li být proti nim procesně znevýhodněn, jestliže pro něj bude rozhodnutí o ceně závazné. Podle § 181 odst. 1 ZŘS při oceňování majetku a dluhů patřících do pozůstalosti vychází soud ze společného prohlášení dědiců nebo z ocenění správce pozůstalosti, v odůvodněných případech lze cenu zjistit znaleckým posudkem – ocitne-li se tedy nepominutelný dědic v neshodě s dědici nebo správcem o ceně pozůstalosti, nastává patrně odůvodněný případ, kdy by měl soud zadat zpracování znaleckého posudku. Další možnosti dokazování nejsou příliš jasné, když podle § 178 odst. 1 ZŘS může nepominutelný dědic, tak jako ostatní osoby účastnící se soupisu, pouze činit námitky a připomínky a podle § 1655 odst. 2 OZ má nepominutelný dědic pouze právo být při odhadu, vznášet dotazy a uplatňovat připomínky; přesto evidentně nelze účastníkům řízení zabránit, aby soudu v řízení o pozůstalosti předkládali návrhy na provedení důkazu, a to zejména z vlastní iniciativy pořízenými znaleckými posudky nebo odbornými vyjádřeními, eventuálně jinými listinami dokládajícími stav majetku tvořícího aktiva pozůstalosti, a soudu nic nebrání, aby tyto navržené důkazy provedl. Takový následek však v rozebíraném případě vyděděného nepominutelného dědice jde celkem zřetelně proti zásadě ekonomie řízení, když dle (jistě správného) závěru Nejvyššího soudu nemá soudní komisař vyděděného nepominutelného dědice odkázat k podání žaloby, povede se tak v řízení o pozůstalosti dokazování o ceně majetku kvůli někomu, o kom v tu dobu není jasné, zda vůbec má na povinný díl nárok. Je tedy docela dobře možné, že dokazování bude prováděno zbytečně. Nepominutelný dědic nepochybně bude mít i právo na opravné prostředky proti rozhodnutí o ceně. Tím se řízení (v případě uplatnění opravných prostředků i podstatně) prodlouží a oddálí se rozdělení pozůstalosti. Nepominutelnému dědici může tento stav i vyhovovat, neboť pomocí protahování řízení možná snáze docílí, aby dědicové raději vydědění uznali za neplatné a dohodli se s nepominutelným dědicem na odbytném (pokud ovšem soudní komisař vůbec může takovou dohodu o odbytném schválit, s ohledem na respekt k vůli zůstavitele vyjádřené v listině o vydědění), i když by jinak byli přesvědčeni o danosti důvodů vydědění.

b) Určení hodnoty pozůstalosti a povinného dílu

Protože výše povinného dílu se zjišťuje dle § 1655 odst. 1 OZ sepsáním a odhadnutím majetku v pozůstalosti a odečtením dluhů zůstavitele a jiných závad váznoucích na majetku v době zůstavitelovy smrti (s eventuálním provedením zápočtů na povinný díl dle § 1660 a 1661), je pro nepominutelného dědice důležité i zařazení jednotlivých položek majetku a dluhů do seznamu aktiv a pasiv pozůstalosti. Má-li totiž být pro nepominutelného dědice usnesení o ceně pozůstalosti závazné, pak musí být pro výpočet povinného dílu závazná i výše aktiv a pasiv. Čím více pasiv, tím nižší bude povinný díl, čím více aktiv, tím bude vyšší. Co tedy v nikoli vzácných případech, kdy dědicové uměle vytvoří s pomocí svých známých a příbuzných fiktivní dluh zůstavitele a ve smyslu § 173 ZŘS všichni shodně prohlásí takový dluh za nesporný (eventuálně např. prohlásí za nesporně existující dluh, který je již promlčen nebo zanikl splněním) za účelem zmenšení povinného dílu? Bude se nepominutelný dědic muset domáhat už v pozůstalostním řízení zjištění, že dluh neexistuje, eventuálně je promlčený, a tedy se bude muset vést dokazování běžnými důkazními prostředky? Z nesnází nepomůže

61 Drápal, L., Šešina, M., op. cit. sub 3, s. 19.

62 Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 5. 12. 1928, sp. zn. R II 383/28, a z 8. 11. 1921, sp. zn. Rv I 429/21.

63 Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 680.

ani jiný výklad § 173 ZŘS – měla-li by jeho interpretace být taková, že pro zařazení dluhu do seznamu pasiv pozůstalosti se vyžaduje nespornost dluhu nejen mezi dědici, ale mezi dědici i nepominutelným dědicem, jak potom naopak zabránit záměrnému prohlášení dluhu za sporný ze strany nepominutelného dědice s cílem navýšit svůj povinný díl? Pozůstalostní soud by snad v takovém případě dluh záměrně sporovaný nepominutelným dědicem nemohl zařadit a výsledné usnesení o ceně pozůstalosti by bylo pro dědice jako účastníky řízení závazné (tedy ve výsledku by se povinný díl musel vypočíst bez zohlednění sporného dluhu)? Použití § 173 ZŘS v souvislosti s povinným dílem by v praxi nejspíše naráželo na různorodé obtíže.

c) Nepominutelný dědic jako věřitel

Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozsudku v souladu se starší i moderní literaturou výslovně uvedl, že nepominutelného dědice nepovažuje za dědice, ale za věřitele, s čímž lze souhlasit.[64] Není však jasné, proč by pro nepominutelného dědice měla být závazná cena pozůstalosti, zatímco pro jiné věřitele nikoli. V konečném důsledku by se postavení nepominutelného dědice mohlo stát ještě horší než pozice jiných věřitelů, kteří mohou v rámci řízení o zaplacení své pohledávky vést jakékoli dokazování o její výši, zatímco nepominutelný dědic v řízení o pozůstalosti může toliko vznášet dotazy, činit námitky a uplatňovat připomínky podle § 1655 odst. 2 OZ a § 178 odst. 1 ZŘS, přesto by pro něho bylo rozhodnutí o určení ceny závazné. V této souvislosti vysvítá i otázka, kdy by pro nepominutelného dědice nastala *actio nata* na plnění povinného dílu – teprve po právní moci usnesení o obvyklé ceně, má-li být usnesení pro nepominutelného dědice závazné? Eventuálně bylo by možné žalovat o plnění povinného dílu i v průběhu řízení o pozůstalosti, na základě čehož by bylo řízení o žalobě přerušeno a soud by s dalším průběhem sporného řízení vyčkal právní moci usnesení o ceně pozůstalosti?[65] V obou případech však by právní postavení nepominutelného dědice bylo pravděpodobně horší než jiných věřitelů, protože ti by zřejmě mohli žalovat na splnění své pohledávky už dřív (byť za omezení § 1703 OZ), bez nutnosti čekat na skončení řízení o pozůstalosti. Zde se navíc otevírá prostor pro různé obstrukce dědiců, kteří by mohli úspěšně oddalovat možnost nepominutelného dědice domoci se plnění svého povinného dílu, neboť ten by musel čekat na nabytí právní moci o stanovení ceny pozůstalosti, a důsledkem toho by bylo opět prodlužování pozůstalostního řízení.

d) Uplatnění práva na povinný díl mimo řízení o pozůstalosti?

Závěr o závaznosti usnesení o ceně pozůstalosti pro nepominutelného dědice se ukazuje diskutabilní v případech, kdy nepominutelný dědic právo na povinný díl hned v pozůstalostním řízení neuplatní, tj. nechá řízení o pozůstalosti proběhnout a teprve následně po právní moci konečného usnesení o pozůstalosti by chtěl svůj nárok na povinný díl uplatnit (netýká se případů vyděděných, ale nepominutelných dědiců obecně).[66] Další podobnou skupinou jsou případy, kdy nepominutelný dědic v pozůstalostním řízení nárok uplatnit nemohl, protože nebyl v době řízení o pozůstalosti znám (chyby v evidenci obyvatel, zamlčení nepominutelného dědice ostatními účastníky, nasciturus, pozůstalosti cizinců dlouhodobě usazených v České republice a majících děti v zahraničí, jejichž pozůstalost se bude dle nařízení řešit českým právem, nebo nakonec i případy, kdy dědicové o nepominutelném dědici zkrátka nevědí, protože jde např. o dítě ze zůstavitelova prvního manželství a zůstavitel se s ním od narození nestýkal, eventuálně o něm ani nevěděl). Objeví-li se po skončení pozůstalostního řízení takový nepominutelný dědic, jaká má vlastně práva? Bude pro něho závazné pravomocné rozhodnutí o ceně pozůstalosti, i když se řízení z různých důvodů neúčastnil? Nebo bude moci využít žaloby pro zmatečnost (§ 229 odst. 3 OSŘ) a domáhat se nového řízení o ceně? Po jaké době, uplatní se zde omezení desetiletou promlčecí lhůtou dle § 629 odst. 2 OZ jako u práva na povinný díl?[67] Zdá se, že obě řešení nejsou pro nepominutelného dědice příznivá a mnohem jednodušší by pro něho bylo zažalovat rovnou o plnění povinného dílu v určité částce (eventuálně v částce, která bude v rámci sporného řízení určena znaleckým posudkem), aniž by pro něho bylo závazné rozhodnutí o ceně pozůstalosti vydané v řízení, kterého se neúčastnil.

Nabízí se úvaha, zda by nebylo pro nepominutelného dědice výhodnější, aby v rámci pozůstalostního řízení nárok na povinný díl vůbec neuplatnil a ponechal si svůj nárok až na sporné řízení.[68] Jak by se postupovalo v takovém případě? Měl by nepominutelný dědic, který se pozůstalostního řízení neúčastnil, rovnou žalovat o zaplacení svého povinného dílu, přičemž by ve sporném řízení prokazoval jeho výši (protože rozhodnutí o ceně pozůstalosti by pro něho snad nemohlo být závazné), anebo by snad mělo být nějakým způsobem znovu zahájeno řízení o pozůstalosti a v jeho průběhu např. vydat nové rozhodnutí o ceně pozůstalosti, pokud by se prokázala její odlišná výše, a teprve pak by nepominutelný dědic mohl žalovat o zaplacení povinného dílu? Zdá se nevhodné činit rozdíl v procesním postavení aktivního nepominutelného dědice, který svůj nárok uplatnil v řízení o pozůstalosti, a pasivního nepominutelného dědice, který si z vlastní vůle počká na sporné řízení, aniž by vyvíjel jakoukoli činnost; na druhou stranu se nejeví akceptovatelným ani

64 Svoboda, J., Klička, O., op. cit. sub 4, s. 21, Svoboda, J. in Fiala, R., Drápal, L. a kol., op. cit. sub 4, s. 404, Horák, O., op. cit. sub 2, s. 383 – jako zákonný odkazovník, a další.

65 Ze starší literatury stojí za pozornost řešení H. Krasnopolského a B. Kafky, podle kterých pokud chce nepominutelný dědic žalovat na plnění povinného dílu před pravomocným stanovením ceny pozůstalosti, nemůže žádat zaplacení konkrétní částky, ale žalobní petit by měl znít o přiznání práva na povinný díl v částce, kterou má soud svým rozhodnutím stanovit. Jinak má žalovat na plnění částky odpovídající jeho povinnému dílu, eventuálně požadovanému doplnění povinného dílu. Srov. Krasnopolski, H., Kafka, B., op. cit. sub 17, s. 234.

66 Např. Svoboda, J., Klička, O., op. cit. sub 4, s. 33.

67 Tamtéž, s. 33–34.

68 Uvedený postup uveden v Drápal, L., Šešina, M., op. cit. sub 3, s. 17.

řešení, že by usnesení o ceně pozůstalosti bylo závazné i pro pasivního nepominutelného dědice, který nebyl účastníkem řízení, protože své právo na povinný díl neuplatnil.

e) Závaznost usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti z komparativního pohledu

Není od věci provést srovnání se závěry moderní rakouské literatury a judikatury, zabývající se stejným problémem, neboť v rakouském právu je regulace uplatňování práv nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti podobná jako v moderním českém právu a lze uvažovat o inspiraci českého zákonodárce právě Rakouskem.[69] I zde je nepominutelný dědic omezen na vyjmenovaná práva (§ 784, 804 a 812 ABGB – může navrhnout pořízení inventáře pozůstalosti, účastnit se jejího ocenění a má možnost navrhnout odloučení pozůstalosti).[70]

Základem moderního přístupu k vyděděnému nepominutelnému dědici, popírajícímu důvod svého vydědění, je usnesení Nejvyššího soudního dvora z 9. 5. 1985, sp. zn. 7 Ob 547/84 (SZ 58/77). Nejvyšší soud zde odmítl starší judikaturu,[71] podle které spor nepominutelného dědice a dědice, který popírá jeho nárok na povinný díl, znemožňuje odevzdat pozůstalost. Svůj závěr Nejvyšší soudní dvůr odůvodnil s odkazy na další judikaturu a literaturu velmi zřetelným způsobem – není důvod, proč by svéprávný nepominutelný dědic měl mít lepší postavení než běžný věřitel, na výkaz o výši povinného dílu se má čekat s odevzdáním pozůstalosti pouze v případech nesvéprávných nepominutelných dědiců *(i to však po přijetí nového zákona o nesporných řízeních odpadlo a řeší se dle § 176 odst. 2 AußStrG ve spojení s § 56 ZPO složením jistoty, pozn. autorů)*, a pokud je nepominutelný dědic svéprávný, může pozůstalostní soud vydat odevzdací listinu i ze souběžně vedeného sporu o plnění povinného dílu, a konečně Nejvyšší soudní dvůr vyjádřil údiv, proč by spor vyděděného nepominutelného dědice o povinný díl měl zatěžovat a zdržovat pozůstalostní řízení, zejména když inventář a ocenění pozůstalosti v rámci pozůstalostního řízení nejsou závazné pro spor o povinný díl. Uvedený rozsudek je citován dodnes komentářovou literaturou.[72]

Uvedené zřejmě navazuje na celkem jednoduchý, a přitom rozsáhle uplatnitelný závěr rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora z 5. 9. 1968, sp. zn. 6 Ob 194/68,[73] že inventář pozůstalosti se pořizuje toliko pro účely pozůstalostního řízení, a rozhodnutí učiněná pozůstalostním soudem mají účinky právě jen pro toto řízení, ne však navenek. Stranám je na vůli, aby sporné otázky definitivně vyřešily pořadem práva, aniž by k tomu směly být zvlášť odkazovány.

Tyto základní závěry jsou respektovány a dále konkretizovány i moderní rakouskou doktrínou. Účelem inventáře pozůstalosti a jeho vlivem na nepominutelného dědice se v rakouské literatuře dosud zřejmě nejpodrobněji zaobíral Ch. Rabl, který dospěl k závěru, že inventář pozůstalosti neprejudikuje pozdější rozhodnutí ve sporném řízení, zařazení věci do inventáře je pouze předběžné, a inventář není tedy závazný; ostatně též podotkl, že současná literatura i judikatura se shodují, že inventář pořízený v rámci nesporného řízení nemá konstitutivní účinky pro sporné řízení mezi nepominutelným dědicem a dědicem o plnění povinného dílu, ale ani pro jiná sporná řízení či pro vztah dědiců a věřitelů.[74] Inventář pozůstalosti slouží nepominutelnému dědici pouze jako základ a orientační pomoc pro určení výše povinného dílu[75] a nemá na spory o výši povinného dílu vliv.[76] Nárok na povinný díl je třeba uplatňovat žalobou na plnění ve sporném řízení, a to i před skončením řízení o pozůstalosti a nezávisle na něm. Nároky nesvéprávných nepominutelných dědiců mají být před odevzdáním pozůstalosti zajištěny složením jistoty dle § 56 ZPO a taktéž není nutné čekat s odevzdáním pozůstalosti.[77] Na základě rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 1 Ob 8/74 (SZ 47/12)[78] dospívá literatura k závěru, že rozhodnutí v pozůstalostním řízení se nemohou dotknout práv nepominutelného dědice a inventář pozůstalosti sporný soud nijak nezavazuje, a to ani v případě, když inventář požadoval právě nepominutelný dědic a zúčastnil se oceňování pozůstalosti.[79] Nejvyšší soudní dvůr v posledně citovaném rozhodnutí doslova uvedl, že *„pokud zákon uvádí, že nepominutelný dědic se může domáhat pořízení inventáře pozůstalosti (§ 804 ABGB) a účastnit se ocenění pozůstalosti (§ 784 ABGB), nemá z toho vyplývat, že by snad v rámci pozůstalostního řízení byla vydávána rozhodnutí závazná pro veškerá další řízení o nároku na povinný díl. Nepominutelný dědic může požadovat pořízení inventáře jen proto, aby získal podklad pro výpočet svého povinného dílu – jedná se pouze o opatření zvláštní péče, aby nedošlo ke zkrácení nepominutelného dědice. Podle možnosti by tím měly být odvráceny spory mezi dědici a nepominutelným dědicem. Veškerá rozhodnutí, která jsou vydávána v řízení o pozůstalosti, tedy nemohou nijak ovlivnit práva nepominutelného dědice ve sporu o jeho žalobě proti dědici na zaplacení povinného dílu.“* Inventář se

69 V Německu jsou procesní možnosti nepominutelného dědice širší – může žalovat jak o zaplacení povinného dílu v konkrétní částce, tak o zjištění rozsahu a ceny pozůstalosti (*Auskunftsklage* ve třech variantách – srov. § 2314 BGB), své nároky může kumulovat i pomocí tzv. stupňovité žaloby (*Stufenklage*). Tanck, M. in Bonefeld, M., Kroiß, L., Tanck, M. *Erbprozess mit Erbscheinsverfahren und Teilungsversteigerung*. 2. Auflage. Baden-Baden: Zerb Verlag 2005, s. 447 a násl.

70 Tento závěr už v rozhodnutí z 3. 11. 1954, sp. zn. 2 Ob 817/54.

71 Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora z 30. 6. 1915, sp. zn. R VI 71/15, ve sbírce Glaser-Unger nová řada č. 7508, a z 21. 5. 1969, sp. zn. 5 Ob 75/69.

72 Apathy, P. in Koziol, H. a kol., op. cit. sub 53, s. 565, Nemeth, K. in Schwimann, M., Kodek, G. a kol., op. cit. sub 16, s. 195, 203.

73 V podstatě doslovně jej cituje též nové rozhodnutí z 13. 11. 2013, sp. zn. 7 Ob 158/13f.

74 Rabl, Ch. Das Nachlaßinventar – Inhalt und Zweck. *Österreichische Notariats-zeitung*, 1999, č. 5, s. 131–132.

75 Tak i rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora z 23. 11. 2010, sp. zn. 1 Ob 190/10p.

76 Grün, A. in Rechberger, W. H. a kol., op. cit. sub 54, s. 591.

77 Nemeth, K. in Schwimann, M., Kodek, G. a kol., op. cit. sub 16, s. 195–196.

78 Tentýž závěr také rozhodnutí z 29. 9. 2004, sp. zn. 7 Ob 282/03a, nebo z 27. 2. 2008, sp. zn. 3 Ob 272/07g.

79 Welser, R. in Rummel, P., Lukas, M., op. cit. sub 22, s. 188.

pořizuje jen pro účely pozůstalostního řízení a jeho význam se také na pozůstalostní řízení omezuje. Inventář představuje toliko předběžnou představu o rozsahu pozůstalosti a účastníkům je na vůli vyřešit si sporné otázky související se soupisem ve sporném řízení, aniž by k tomu měli být pozůstalostním soudem odkazováni (tento závěr obsahují i rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 6 Ob 16/89, 2 Ob 26/98g a 5 Ob 108/07d). Inventář pozůstalosti nemá žádný vliv na povinný díl nebo nárok na jeho doplnění a v řízení o žalobě na plnění povinného dílu může být správnost inventáře rozporována a požadováno zaplacení povinného dílu podle skutečné hodnoty pozůstalostních aktiv, neboť nepominutelný dědic má v řízení o žalobě na plnění povinného dílu coby předběžnou otázku prokázat rozsah a cenu pozůstalosti; inventář mu dává jenom předběžnou informaci.[80]

Z uvedeného plyne poměrně zřetelně, že ve stejné otázce dospěly nejvyšší soudy České republiky a Rakouska ke zcela opačnému závěru, aniž vyplývá proč, zejména když zákonná regulace uplatňování práv nepominutelných dědiců v České republice i Rakousku se zdá podobná, a to i v procesním právu.

V mnoha případech by snad autory tohoto článku zastávané řešení o nevázanosti nepominutelného dědice usnesením o ceně pozůstalosti bylo pro nepominutelného dědice příznivější a neznevýhodňovalo by jej ve srovnání s jinými věřiteli, v neposlední řadě se autoři snaží bránit zneužívání procesních práv účastníky a vzniku cílených obstrukcí řízení, a tím eliminovat předpokladatelné prodlužování řízení o pozůstalosti, aniž by tím byla práva nepominutelných dědiců nějak poškozována.

ZÁVĚR

S ohledem na provedený výklad postavení nepominutelného dědice, který nemá právo na dědický podíl, i s přihlédnutím k aktuální judikatuře vyšších soudů a zahraniční nauce, lze závěrem stručně shrnout:

a) Opominutý nepominutelný dědic má právo na povinný díl v penězích a je účastníkem řízení o pozůstalosti, jestliže právo na povinný díl uplatňuje. Usnesení doručovaná nepominutelnému dědici jako účastníkovi řízení o pozůstalosti jsou pro něj závazná.

b) Vyděděný nepominutelný dědic zásadně nemá právo na povinný díl a není účastníkem řízení o pozůstalosti, protože jeho sporné právo na povinný díl nemůže být bez dalšího vypořádáno. Pokud vyděděný nepominutelný dědic namítá pravost nebo platnost vydědění, odvíjí se jeho postavení od toho, zda v případě úspěchu námitky může mít právo na dědický podíl, nebo jen na povinný díl. Pokud může mít právo na dědický podíl, vzniká spor o dědické právo, který je nutno v řízení o pozůstalosti vyřešit. Pokud může mít právo jen na povinný díl, vzniká spor o povinný díl, který není možno v řízení o pozůstalosti řešit, proto nepominutelný dědic není účastníkem řízení o pozůstalosti a může se práva na povinný díl domáhat pořadem práva. Zvláštní je ale situace v případě vydědění bez uvedení důvodu, kdy je takto vyděděný nepominutelný dědic účastníkem řízení, dokud proti němu nejsou prokázány důvody vydědění, které prokazují dědicové žalobou ve sporném řízení.[81]

c) Pro nepominutelného dědice, který není účastníkem řízení o pozůstalosti, nejsou závazná žádná usnesení z řízení o pozůstalosti ani usnesení o obvyklé ceně pozůstalosti podle § 180 ZŘS, stejně jako pro jiné věřitele. ■

80 Spruzina, C. in Gitschthaller, E., Höllwerth, J., op. cit. sub 54, s. 1995–1996. Podobné závěry o uplatňování práv nepominutelného dědice mimo řízení o pozůstalosti a žádné závaznosti inventáře pozůstalosti pro nepominutelného dědice zastávají i Schilchegger, J., Gruber, K. *Österreichisches Verlassenschaftsverfahren. Leitfaden für die Praxis*. Wien: LexisNexis 2010, s. 106–107, Feil, E., op. cit. sub 22, s. 647.

81 Srov. též jiný názor výše.

Nejvyšší soud České republiky

Z JUDIKATURY NEJVYŠŠÍHO SOUDU ČR

Odmítnutí dědictví

DĚDICTVÍ NEMŮŽE PODLE § 1485 ODST. 1 O. Z. ODMÍTNOUT DĚDIC, KTERÝ PO SMRTI ZŮSTAVITELE SVÝM CHOVÁNÍM DÁVÁ NAJEVO, ŽE HODLÁ JAKO DĚDIC VSTOUPIT DO ZŮSTAVITELOVÝCH PRÁV A POVINNOSTÍ, MIMO JINÉ TÍM, ŽE VZNESE VŮČI DRUHÉMU DĚDICI NÁVRH NA VZDÁNÍ SE DĚDICKÉHO PRÁVA V JEHO PROSPĚCH.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2018, sp. zn. 24 Cdo 2832/2018

Z ODŮVODNĚNÍ:

Řízení o pozůstalosti po A. B., zemřelé dne 19. 5. 2016 (dále též jen „zůstavitelka“), bylo zahájeno usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 7. 7. 2016, č. j. 34 D 1560/2016-2. Provedením úkonů v řízení o pozůstalosti po zůstavitelce byla pověřena Mgr. Šárka Matějčková, notářka v Praze 1 (§ 101 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních, dále také „z. ř. s.“).

Obvodní soud pro Prahu 4 usnesením ze dne 22. 8. 2017, č. j. 34 D 1560/2016-207, rozhodl, že „v pozůstalostním řízení bude jako s účastníky dále jednáno s pozůstalým synem P. B.“ a „pozůstalým synem P. B.“. Uvedl, že „poz. syn P. B., zastoupený Mgr. Jakubem Zahradníkem, zaslal po smrti zůstavitelky druhému do úvahy přicházejícímu dědici návrh na vypořádání dědictví, resp. dokonce návrh, aby se tento druhý dědic vzdal dědictví v jeho prospěch, a tím dal najevo, že má o dědictví zájem, chce jej přijmout a chce se spravedlivě vypořádat i s přihlédnutím k proběhlému darování poz. synovi P. B., tedy dal najevo, že hodlá nastoupit jako dědic zůstavitelky do jejích práv a povinností, projevil se jako osoba, jež chce majetek po zůstavitelce skutečně nabýt“. Dospěl proto k závěru, že „je nutno postupovat tak, že se k odmítnutí dědictví učiněnému poz. synem P. B. nepřihlíží“.

K odvolání P. B. Městský soud v Praze usnesením ze dne 12. 3. 2018, č. j. 24 Co 207/2017-251, potvrdil usnesení soudu prvního stupně. Konstatoval, že „jak bylo prokázáno, v listinách z 9. 6. 2016, 21. 7. 2016 a 21. 11. 2016 poz. syn P. B. žádá poz. syna P. B. o stanovisko, jak si představuje, že bude vypořádán majetek náležející do dědictví, jak bude

oceněn dar pro účely započtení na dědický podíl P. B., a zejména je tam obsažena výzva, aby se poz. syn P. B. zřekl dědického práva ve prospěch poz. syna P. B.", že „kromě toho bylo zjištěno, že „poz. synové spolu jednali o rozdělení majetku, který je předmětem pozůstalosti", a že „poz. syn. P. B. se tedy rozhodně nedistancoval se zřetelem k zanechanému majetku od všeho, co by mohlo být projevem učiněným o tom, že chce dědictví přijmout". Ztotožnil se s názorem soudu prvního stupně, že P. B. „svým jednáním po úmrtí zůstavitelky dal najevo, že chce dědictví přijmout, tj. vystupoval jako osoba, jíž svědčí dědické právo po zůstavitelce", neboť „o dědictví projevoval neobvyklý zájem, vyslovil obavu, aby nebyl jako dědic znevýhodněn, řešil otázku zápočtu daru na dědický podíl spoludědice, zajímal se o způsob vypořádání dědictví, zejména vyzval spoludědice, aby se vzdal dědictví v jeho prospěch", a že „jde o překážku pro platné odmítnutí dědictví, jak správně dovodil soud prvního stupně".

Proti usnesení odvolacího soudu podal P. B. dovolání. Namítá, že „odvolací soud se v napadeném rozhodnutí odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu ve smyslu § 237 o. s. ř., a to konkrétně od usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 5. 2012, sp. zn. 21 Cdo 4391/2009", a „zásadně" nesouhlasí s právním posouzením odvolacího soudu, že lze jeho jednání v průběhu pozůstalostního řízení podřadit pod termín „počínání dědice, kterým dává najevo, že chce dědictví přijmout", jak předvídá § 1489 odst. 2 o. z. Argumentuje tím, že odvolací soud „nezohlednil novější a ustálenou rozhodovací praxi Nejvyššího soudu" a že opřel napadené rozhodnutí pouze o usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1351/2000. Je přesvědčen, že „neučinil žádné jednání, které by mohlo být považováno za jednání, kterým by uplatnil nárok neopominutelného dědice a kterým by požádal o povolení prodeje věci patřící do dědictví, popř. ze kterého by bylo nepochybné, že chce dědictví přijmout", neboť „chování dědice musí být takové, z něhož je *nepochybné*, že hodlá vstoupit do zůstavitelových práv a povinností". K listinám ze dne 9. 6. 2016, 21. 7. 2016 a 21. 11. 2016 uvádí, že „důvodem jejich vypracování a zaslání druhému pozůstalému synovi je skutečnost, že druhý pozůstalý syn byl velice zadlužen a neměl dostatek finančních prostředků na to, aby mu splatil dluh plynoucí ze smlouvy o poskytnutí hypotečního úvěru ze dne 27. 2. 2006, reg. č. 8900/124273--01/06/01-001/00R, kterou uzavřel jako dlužník s Hypoteční bankou, a. s., jako věřitelem a na základě které poskytla banka úvěr ve výši 910 000 Kč, přičemž čerpání úvěru bylo na jeho žádost poskytnuto ve formě peněžních prostředků na účet příjemce, který byl a je bankovním účtem druhého pozůstalého, bratra dovolatele P. B.", že „úvěr tak byl v plné výši poskytnut bankou namísto jemu na účet druhého pozůstalého syna, bratra dovolatele P. B., a ten se mu úvěr zavázal uhradit jako peněžitou půjčku mezi osobami blízkými ve výši úvěru a dle stejných podmínek, jako jsou stanoveny ve smlouvě mezi bankou a jím jako přímým dlužníkem", že „důvodem sepsání dopisů byla obava z toho, že druhý pozůstalý syn, bratr dovolatele P. B., mu přestane úvěr splácet a vyhlásí na svou osobu osobní bankrot z důvodu předlužení", že „důvodem sepsání dopisů tak nebyla touha dědit po zůstavitelce ani jakkoli vyjadřovat svou vůli stát se dědicem, ale potenciální možnost úhrady úvěru ze strany druhého pozůstalého, bratra dovolatele P. B.", a že „v případě, že by jeho bratr P. B. vůči němu neměl dluh, podobné dopisy by nebyly z jeho strany nikdy napsány a odmítnutí dědictví by bylo jednoznačné", neboť „o dědictví po matce, kdyby neexistoval onen dluh z úvěru, by zcela jasně neměl zájem". Poukazuje na to, že „sama notářka, resp. notářská koncipientka, jej instruovala, aby zjišťoval stav pozůstalosti, tedy aktiv a pasiv, a byl jí v tomto směru nápomocen", že „jej vyzvala k zahájení jednání o uzavření dědické dohody, případně jiné dohody ohledně vypořádání" a že „mu nemůže být kladeno k tíži jeho jednání, které v něm navíc vyvolala sama notářka, tedy soud prvního stupně". Dospívá k závěru, že všechny příklady chování „spadajícího pod termín ‚dal svým počínáním najevo, že chce dědictví přijmout', uváděné v judikatuře, mají jednoho společného jmenovatele, a sice aktivní jednání dědice k zůstavitelově majetku, nikoli jednání ani součinnost dědice s notářem v rámci předběžného šetření ani jednání s dalšími potenciálními dědici o zůstavitelově majetku", a že „princip svobody dědictví přijmout nebo odmítnout je jedním ze základních principů dědického práva a nikdo nemůže být nucen, aby nemohl dědictví odmítnout". Navrhl, aby Nejvyšší soud usnesení odvolacího soudu změnil tak, že „v pozůstalostním řízení bude jako s účastníkem řízení dále jednáno s pozůstalým synem P. B. a namísto dovolatele s dalšími zákonnými dědici", a aby (zároveň) zrušil rozhodnutí vydané v řízení v prvním stupni, případně aby (nebudou-li shledány podmínky pro změnu) zrušil napadené rozhodnutí a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu, dále také „o. s. ř.") projednal dovolání podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak (§ 237 o. s. ř.).

V projednávané věci bylo pro rozhodnutí odvolacího soudu významné (mimo jiné) vyřešení právní otázky, zda dědictví může odmítnout podle § 1485 odst. 1 o. z. dědic, který po smrti zůstavitele (mimo jiné) vznesl vůči druhému dědici návrh na vzdání se dědického práva v jeho prospěch. Protože tato otázka hmotného práva dosud nebyla v rozhodovací činnosti dovolacího soudu v uvedených souvislostech vyřešena, dospěl Nejvyšší soud ČR k závěru, že dovolání P. B. je podle § 237 o. s. ř. přípustné.

Po přezkoumání usnesení odvolacího soudu ve smyslu § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), Nejvyšší soud ČR dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

Vzhledem k tomu, že zůstavitelka zemřela dne 19. 5. 2016, je třeba v řízení o pozůstalosti postupovat podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále také „o. z."), a podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále také „z. ř. s.").

Z hlediska skutkového stavu bylo v projednávané věci zjištěno (správnost skutkových zjištění soudů přezkumu dovolacího soudu – jak vyplývá z § 241a odst. 1 a § 242 odst. 3 věty první o. s. ř. – nepodléhá), že v průběhu řízení o pozůstalosti po zůstavitelce A. B. dopisem ze dne 9. 6. 2016 požádal P. B. mimo jiné o „zaslání stanoviska, jak si představuje vypořádání majetku, který bude a měl být předmětem dědického řízení po zesnulé A. B.", a o „spravedlivé finanční vypořádání tak, aby oba jako přímí potomci zůstavitelky a zákonní nepominutelní dědicové dostali stejný povinný díl v takové výši, jako by byl předmětem dědictví také byt", a rovněž navrhl „zřeknutí se dědického práva v jeho prospěch ve smyslu § 1484 odst. 2 o. z." (pozn.: z hlediska formy právního jednání se jedná o návrh na „vzdání se" dědického práva ve prospěch druhého dědice ve smyslu § 1490 o. z., neboť zřeknutí se dědického práva je možné pouze za života zůstavitele). Opakovanou žádost (s totožným obsahem) vznesl P. B. dopisem ze dne 21. 7. 2016. Dále se dopisem ze dne 21. 11. 2016 vyjádřil k dosavadnímu průběhu pozůstalostního řízení tak, že „bude v případě, že jako dědic přijme dědictví, navrhovat, aby pozůstalostní soud provedl započtení daru na celý dědický podíl P. B.", že „s ohledem na § 1659 o. z. si dovoluje požádat pozůstalostní soud o sdělení, jakým způsobem požaduje stanovit hodnotu nemovité věci pro účely započtení (zda bude stačit posudek realitní kanceláře, expertní posudek, znalecký posudek atd.), aby k započtení mohlo dojít při jednání a před rozhodnutím ve věci, a zda toto ocenění má zajistit nebo jej zajistí pozůstalostní soud", a že „si dovoluje dále požádat o sdělení informace, zda zůstavitelka nemá další dluhy nad rámec těch, které jsou uvedeny v protokolu o předběžném šetření, a zda pozůstalost není předlužena, popř. zda není dán potenciální důvod pro výhradu soupisu dle § 1675 a 1706 o. z. nebo pro odmítnutí dědictví z jeho strany". Jak vyplývá z protokolu ve věci řízení o pozůstalosti, sepsaného dne 21. 2. 2017 soudní komisařkou Mgr. Š. M., účastníci řízení byli vyrozuměni o dědickém právu „ze zákona" a zároveň byli poučeni nejen o možnosti dědictví odmítnout a o náležitostech a následcích odmítnutí dědictví „ve smyslu § 164 a 165 z. ř. s.", ale (výslovně) i o tom, že „k odmítnutí dědictví se nepřihlíží, dal-li dědic již svým počínáním najevo, že chce dědictví přijmout". P. B. následně dopisem ze dne 17. 3. 2017 sdělil soudní komisařce, že dědictví po zůstavitelce odmítá „ve smyslu § 1485 a násl. o. z. ve spojení s § 164 z. ř. s." s tím, že „si nepřeje být v rámci dědického řízení dědicem po zůstavitelce" a že „toto výslovné prohlášení činí vůči soudu v zákonné lhůtě".

Podle § 1485 odst. 1 o. z. má dědic právo po smrti zůstavitele dědictví odmítnout.

Podle § 1486 o. z. odmítne-li dědic dědictví, hledí se na něho, jako by dědictví nikdy nenabyl.

Podle § 1487 o. z. odmítnutí dědictví vyžaduje výslovné prohlášení vůči soudu. Dědictví lze odmítnout do jednoho měsíce ode dne, kdy soud dědice vyrozuměl o jeho právu odmítnout dědictví a o následcích odmítnutí (odstavec 1). Uplynutím lhůty k odmítnutí dědictví právo odmítnout dědictví zaniká (odstavec 2).

Podle § 1489 odst. 2 o. z. se k odmítnutí dědictví nepřihlíží, dal-li dědic již svým počínáním najevo, že chce dědictví přijmout. Nepřihlíží se ani k projevu vůle, kterým dědic odvolá své prohlášení, že dědictví odmítá nebo neodmítá, anebo že dědictví přijímá.

Podle § 164 odst. 1 z. ř. s. nebylo-li řízení zastaveno podle § 153 nebo 154, soud usnesením vyrozumí každého, o němž lze mít podle dosavadních výsledků řízení za to, že je zůstavitelovým dědicem, o jeho dědickém právu a poučí ho o tom, že může dědictví odmítnout, a jaké jsou náležitosti a následky odmítnutí dědictví. K odmítnutí dědictví soud v usnesení stanoví lhůtu 1 měsíce nebo, má-li vyrozumívaný jediné bydliště v zahraničí, 3 měsíce od doručení usnesení; z důležitých důvodů může být lhůta k odmítnutí dědictví přiměřeně prodloužena.

Podle § 165 odst. 1 z. ř. s. soud vyhlásí usnesení podle § 164 přítomným osobám; usnesení jim není třeba doručovat. Ostatním vyrozumívaným osobám soud usnesení podle § 164 doručí.

Právní úkon dědice dědictví odmítnout (§ 1485 odst. 1 o. z.) nebo neodmítnout (tj. dědictví přijmout) lze platně učinit až po smrti zůstavitele. Odmítnutí, popř. výslovné přijetí dědictví, musí být učiněno výslovným prohlášením vůči soudu (soudnímu komisaři), a to písemným prohlášením zaslaným na adresu soudu (soudního komisaře) nebo ústně do protokolu před soudem (soudním komisařem), který pozůstalost projednává. Obsahem prohlášení musí být nepochybný projev vůle dědice být vyloučen z dědické posloupnosti po zůstaviteli. Není nezbytné užít slov „odmítám dědictví", neboť projev vůle vedoucí k odmítnutí může být vyjádřen i jinými slovy, např. „ne-

přeji si dědit po zůstaviteli", přičemž není třeba uvádět důvody, které dědice k odmítnutí dědictví vedly. Pro platnost prohlášení o odmítnutí nebo neodmítnutí dědictví je bez významu, zda ten, kdo toto prohlášení učinil, měl v době, kdy prohlášení učinil, správnou představu o stavu zůstavitelova majetku a jeho obvyklé ceně, popř. o výši zůstavitelových dluhů. Odmítne-li dědic dědictví, je lhostejné, z jakého titulu měl dědit, vyjma dědické smlouvy, kterou je vyloučena možnost smluvního dědice odmítnout dědictví (§ 1485 odst. 1 část věty první za středníkem o. z.). Další změnou, kterou nová právní úprava přinesla, je možnost nepominutelného dědice odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu (§ 1485 odst. 1 věta druhá o. z.). Ani podle platné právní úpravy však není možné odmítnout dědictví ve prospěch konkrétní osoby, neboť by šlo o odmítnutí s výhradou, které je neplatné. Za dědice může dědictví odmítnout, neodmítnout nebo přijmout jím zmocněný zástupce, a to na základě plné moci, která ho k tomu výslovně opravňuje (§ 1485 odst. 2 o. z.). Prohlášení o odmítnutí, neodmítnutí nebo přijetí dědictví nelze odvolat (odvolání je neúčinné), a to ani v případě dodatečně objeveného majetku.

Nebylo-li řízení o dědictví zastaveno podle § 153 nebo 154 z. ř. s. (tj. v případě, že zůstavitel nezanechal majetek žádný nebo zanechal majetek jen nepatrné hodnoty), je soudní komisař podle § 164 odst. 1 z. ř. s. povinen vyrozumět každého, o němž lze mít podle dosavadního řízení za to, že je zůstavitelovým dědicem, o jeho dědickém právu a poučí ho o tom, že může dědictví odmítnout, a jaké jsou náležitosti a následky odmítnutí dědictví. K odmítnutí dědictví soud v usnesení stanoví lhůtu 1 měsíce, nebo, má-li vyrozumívaný jediné bydliště v zahraničí, 3 měsíce od doručení usnesení; z důležitých důvodů může být lhůta k odmítnutí dědictví přiměřeně prodloužena. Nově se uvedené vyrozumění a poučení činí formou usnesení, které se doručuje do vlastních rukou, popř. se vyhlašuje při jednání nařízeném v pozůstalostním řízení (§ 165 z. ř. s.).

Jednoměsíční (i tříměsíční) lhůta k odmítnutí dědictví (§ 1487 odst. 1 věta druhá o. z.) je lhůtou hmotněprávní; to platí i o lhůtě prodloužené soudem podle věty třetí. Zmeškání lhůty k odmítnutí dědictví (stanovené zákonem nebo prodloužené soudem) proto nelze postupem podle § 58 o. s. ř. prominout. Lhůta k odmítnutí dědictví běží každému dědici samostatně. Zmeškání lhůty k odmítnutí dědictví má obdobné právní účinky, jako kdyby dědic prohlásil, že dědictví neodmítá.

Ustanovení § 1487 o. z. a s tímto ustanovením korespondující § 164 z. ř. s. pouze ukládá soudu (soudnímu komisaři) poskytnout v úvahu přicházejícím dědicům (§ 110 z. ř. s.) poučení o dědickém právu a o možnosti odmítnout dědictví a stanovuje lhůtu, ve které mohou dědici dědictví odmítnout. Smysl lhůty dané § 1487 o. z. spočívá jen ve vymezení hranice, dokdy může v úvahu přicházející dědic dědictví odmítnout, tedy hranice, po níž nastává fikce neodmítnutí (přijetí) dědictví. Ani § 1487 o. z., ani § 164 z. ř. s., ani žádné jiné zákonné ustanovení v úvahu přicházejícím dědicům (logicky) nezakazuje, aby úkon odmítnutí, popř. přijetí dědictví, učinili kdykoli po smrti zůstavitele, nejpozději však do konce lhůty dle § 1487 o. z.

Uvedený závěr koresponduje i s konstrukcí § 1489 odst. 2 o. z., podle kterého se k odmítnutí dědictví nepřihlíží, dal-li dědic již svým počínáním najevo, že chce dědictví přijmout.

Podle ustálené judikatury soudů – od níž ani za existence nové právní úpravy (o. z.), navazující obsahově na předchozí úpravu, nemá dovolací soud důvod se odchýlit (posoudit rozhodnou právní otázku jinak) – počínáním, kterým dal dědic najevo, že dědictví nechce odmítnout (nyní že „chce dědictví přijmout"), se rozumí takové chování dědice, kterým se k zůstavitelovu majetku nebo k jeho části (např. k jednotlivé věci) projevuje jako jeho vlastník (k zůstavitelovu majetku nebo jeho části se tedy chová jako k vlastnímu majetku) nebo z něhož je jinak nepochybné, že hodlá jako dědic vstoupit do zůstavitelových práv a povinností (tedy se stát jako dědic zůstavitelovým právním nástupcem), popř. že vystupuje jako osoba, jíž svědčí dědické právo po zůstaviteli (např. se jako dědic ze zákona vyjadřuje v řízení o dědictví k platnosti závěti apod.). Rovněž je za počínání vylučující odmítnutí dědictví zpravidla považován úkon, kterým dědic zpochybnil dědické právo jiných osob, kterým uplatnil nárok neopominutelného dědice nebo kterým požádal soud o povolení prodeje věci patřící do dědictví (k tomu srov. právní názor vyjádřený v rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1351/2000, publikovaném v časopise Soudní judikatura pod č. 99, ročník 2001, nebo usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 5. 2012, sp. zn. 21 Cdo 4391/2009).

Soudní praxe i právní teorie dosud přitom shodně uváděly, že jde především o nakládání s majetkem náležejícím do dědictví, jako by šlo o majetek vlastní (např. vybírání finančních prostředků z účtu zůstavitele, rušení těchto účtů a převádění prostředků z nich na jiné účty, zpeněžování majetku zůstavitele, převádění majetku zůstavitele na jiné osoby, likvidace věcí z majetku zůstavitele, užívání věcí z dědictví jako věcí vlastních, provádění podstatných změn na věcech, které patří do dědictví, přijetí plnění ze zůstavitelových pohledávek, či dokonce vymáhání takových pohledávek). Za chování, kterým dědic dává nepochybně najevo, že hodlá vstoupit do zůstavitelových práv a povinností, se naopak nepovažovalo např. vypravení pohřbu zůstaviteli nebo převzetí nepatrného majetku vypravitelem pohřbu, péče o majetek zůstavitele nutná k zabránění vzniku škody, splnění veřejnoprávní povinnosti podání daňového přiznání za zůstavitele (k tomu srov. Fiala, R., Drápal, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 69).

Kdy se jedná o počínání dědice ve smyslu § 1489 odst. 2 o. z., závisí na posouzení individuálních okolností konkrétního případu.

V posuzovaném případě lze konstatovat, že P. B. nedal najevo, že dědictví po zůstavitelce chce přijmout, jen tím, že v dědickém řízení – jak sám uvádí – spolupracoval se soudní komisařkou (při zjišťování majetku), potažmo že by (pouze) vznesl dotaz, zda znalecký posudek o ceně zůstavitelčina majetku má být vypracován na základě jeho objednávky; v uvedeném jednání (jímž by se dědic skutečně jen informoval o stavu majetku zůstavitelky a napomáhal by k jeho zjištění) by i podle názoru dovolacího soudu nebylo možné spatřovat počínání, kterým by dal najevo, že dědictví chce přijmout, neboť samo o sobě nic nevypovídá o jeho vztahu k zůstavitelčině majetku, o uplatňování jeho dědického práva k tomuto majetku ani o jeho vystupování jako dědice zůstavitelky. Odlišně je však třeba hodnotit chování P. B. spočívající v podnikání kroků iniciujících uzavření dohody dědiců o vypořádání dědictví, zejména vznesení návrhu na „spravedlivé" finanční vypořádání tak, aby nebyl jako dědic znevýhodněn, řešení otázky započtení daru na dědický podíl druhého dědice (včetně stanovení hodnoty daru pro účely započtení), a dokonce návrhu druhému z dědiců na vzdání se dědického práva v jeho prospěch. Nakonec i prostřednictvím žádosti „o sdělení informace", zda je z jeho strany dán důvod pro uplatnění výhrady soupisu dle § 1674 a násl. o. z., P. B. dává soudu na vědomí záměr dědictví nabýt (a neinformuje se tedy pouze o stavu zůstavitelčiných dluhů); prostřednictvím svého (následného) rozhodnutí o uplatnění výhrady soupisu by totiž nesdělil soudu nic jiného, než že nehodlá po skončení řízení o pozůstalosti hradit všechny zůstavitelčiny dluhy v plném rozsahu, ale jen do výše ceny jím nabytého dědictví. Výše uvedené jednání je proto ve svém souhrnu zcela namístě považovat – jak vyplývá z výše uvedeného – za počínání, kterým dědic P. B. dává najevo, že dědictví chce přijmout.

Dovolací soud podotýká, že přitom nelze zohlednit pohnutky, které byly pro chování P. B. po smrti zůstavitelky rozhodující a které ho (dle jeho tvrzení) k takovému počínání vedly, neboť v posuzované věci je nesporné, že po smrti zůstavitelky přistoupil k jednání, k němuž je oprávněn pouze dědic, který hodlá nabýt dědictví (jakkoli se mylně domnívá, že takové chování může spočívat pouze v „aktivním jednání dědice k zůstavitelově majetku").

Nelze přisvědčit ani dovolací námitce, že P. B. „neměl možnost dědictví odmítnout již na začátku dědického řízení", neboť „k odmítnutí dědictví může dojít pouze a jen ve lhůtě k tomu určené". Jak již bylo řečeno výše, úkon odmítnutí lze učinit kdykoli po smrti zůstavitele, nejpozději však do konce lhůty stanovené v § 1487 o. z. V případě, že je z projevu vůle dědice zřejmé, že si je vědom všech právních důsledků odmítnutí dědictví, je třeba i toto jeho „předčasné" prohlášení považovat za závazné a neodvolatelné. V případě pochybností však bude nezbytné – zejména vzhledem k tomu, že důsledky odmítnutí dědictví jsou velmi závažné a nezvratné –, aby i takovýto dědic byl následně o svém dědickém právu vyrozuměn (k tomu srov. Fiala, R., Drápal, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 65).

Pro úplnost k dovolací námitce, podle níž odvolací soud „nezohlednil novější a ustálenou rozhodovací praxi Nejvyššího soudu", je žádoucí uvést, že ustálená rozhodovací praxe dovolacího soudu k otázce odmítnutí dědictví není nijak rozporná, naopak usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 5. 2012, sp. zn. 21 Cdo 4391/2009, odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1351/2000, a argumentačně z něj vychází.

Z výše uvedeného je zřejmé, že v daném případě odvolací soud při posouzení otázky, zda P. B. je dědicem zůstavitelky, resp. zda platně odmítl dědictví, jejíž nesprávné posouzení dovolatel namítá, postupoval v souladu s ustálenou judikaturou soudů.

Z uvedeného vyplývá, že usnesení odvolacího soudu je – z hlediska uplatněných dovolacích důvodů – správné. Protože nebylo zjištěno, že by usnesení odvolacího soudu bylo postiženo vadou uvedenou v § 229 odst. 1, odst. 2 písm. a) a b) a odst. 3 o. s. ř. nebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud České republiky dovolání P. B. podle § 243d písm. a) o. s. ř. zamítl. ■

JUDr. Roman Fiala,
místopředseda Nejvyššího soudu
České republiky, člen redakční rady Ad Notam

„Spolupráce s notářským stavem si velice vážím,“

říká v rozhovoru pro Ad Notam JUDr. Jan Kotous

Pan **JUDr. Jan Kotous**, uznávaný právník a historik poskytl rozhovor paní JUDr. Věře Sáblíkové, prezidentce Notářské komory pro hl. m. Prahu.

Pane doktore, když jste mi na konci minulého roku oznámil, že jste obdržel od papeže Františka vysoké ocenění Řád sv. Řehoře Velikého, nedokázala jsem význam tohoto ocenění správně vyhodnotit, protože mé znalosti byly v této oblasti a v tuto dobu zcela minimální.

Zvídavost je však člověku druhou matkou, a tak jsem začala zjišťovat, o jaký řád se jedná. Zjistila jsem, že papežských řádů je celkem pět, a to Nejvyšší řád Kristův, Řád zlaté ostruhy, Řád svatého Pia IX., Řád svatého Řehoře Velikého a Řád svatého Silvestra.

Vy jste pak, pokud se nemýlím, obdržel stupeň rytíř – komandér Řádu svatého Řehoře Velikého. Prosím, mohl byste o tomto řádu, jeho významu, stupních a o jeho udílení povědět něco více? Jaký je mechanismus vyhledání, doporučení a výběr osoby, která má být tímto řádem oceněna a za jaké skutky či zásluhy? Jedná se o řád, který lze udělit výhradně mužům nebo může být takto oceněna i žena? Kdy před Vámi naposledy tento řád obdržel český právník? Jsou spojeny s tímto řádem nějaké zvláštní práva či pravomoci, a pokud ano, hodláte je využívat?

Tak to je poněkud obšírná otázka, ale pokusím se jí zhostit. Je bohužel smutnou zkušeností, že papežské řády a vyznamenání, které jsou respektovány prakticky všemi státy světa, jsou u nás tak trochu odsunuty do pozadí zájmu veřejnosti. A přitom jsou to ocenění, která jsou svým založením nejen úctyhodná, ale především co do historie udělování si troufám říci, že je lze jen obtížně s něčím jiným porovnat. Z pohledu délky a významu udělování snesou s papežskými řády srovnání pouze řády udělované královnou Alžbětou II.

JUDr. Jan Kotous (*1948 v Českých Budějovicích)

- Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, řadu let působil ve státní správě jako zástupce ředitele legislativního odboru Ministerstva práce a sociálních věcí, ředitel personálního odboru Ministerstva kultury a ředitel kanceláře Královské kolegiátní kapituly vyšehradské.
- Vykonává funkci předsedy spolku Společnost Vyšehrad, z. s.
- Je autorem mnoha odborných publikací a článků,* členem katedry pracovního práva a práva sociálního zabezpečení PF UK v Praze, kde je také externím pedagogem. Přednáší rovněž na soukromé vysoké škole CEVRO Institut.
- Má kladný vztah k notářskému stavu, jeho historickému postavení a vývoji věnoval i některé ze svých prací.
- Inicioval vznik a ideový návrh vyšehradské pamětní desky Magistra Jindřicha z Isernie, vyšehradského kanovníka a protonotáře českého krále Přemysla Otakara II., který zde v letech 1270–1275 vedl první notářskou školu v Čechách. Při jejím odhalení dne 6. října 2014 pak měl o významu M. Jindřicha z Isernie a Vyšehradské notářské škole i slavnostní proslov. Jeho zásluhou byla založena tradice a na Vyšehradě se tak každoročně konají setkání Notářské komory ČR a Pražského sdružení Jednoty českých právníků.
- Za svoji práci pro právnický stav byl oceněn bronzovou a posléze i stříbrnou Randovou medailí. V roce 2018, ke svému životnímu jubileu, obdržel vysoké papežské ocenění, a sice Řád svatého Řehoře Velikého, stupeň rytíř – komandér.

Ale k těm papežským řádům. Jsme právníci, a tak začneme tím, že Státní sekretariát Svatého stolce, tedy úřadu papeže jako hlavy církve a suveréna státu Vatikán vydal 16. října 2012 prohlášení ohledně rytířských řádů a vyznamenání udělovaných Svatým otcem, tedy papežem. Na základě dotazů týkajících se vztahu Svatého stolce k mnoha řádům nesoucím jména různých světců či posvátných titulů považoval Svatý stolec za nutné oznámit, že Svatý otec jako hlava římskokatolické církve a suverén Městského státu Vatikán uděluje tyto následující řády: Nejvyšší řád Kristův, Řád zlaté ostruhy, Řád Pia IX., Řád sv. Řehoře Velikého, Řád svatého Silvestra. Pokusím se popsat v kostce jednotlivé řády a současně uvést jejich historii a také za co jsou udělovány. Začnu od toho nejvyššího…

Ordine Supremo de Cristo – Nejvyšší řád Kristův je v současné době možné považovat za nejcennější a také podle tradice nejstarší ocenění, které může být uděleno. Řád byl založen v roce 1319 avignonským papežem Janem XXII. (Jacques Duése, papežem 1316–1334). Ačkoli se tento dominikán stal papežem ve svých 72 letech, patří dodnes mezi nejpolitičtější papeže všech dob. Jeho výrazná orientace na Francii vedla ke konfrontaci s římským králem Ludvíkem Bavorským. Ve vnitřní správě církve se však uplatnil jako vynikající organizátor a také znalec práva. V roce 1317 vydal tzv. Clementinae, soubor dekretů, předpisů církevního práva. Roku 1323 svatořečil Tomáše Akvinského, přičemž měl pronést ve své promluvě ke svatořečení jeho výstižné hodnocení: „Způsobil tolik zázraků, kolik kapitol napsal."

Řád byl založen papežem jako pokračování zrušeného řádu templářů v Portugalsku, avšak počínaje přelomem 15. a 16. století začínají papežové tento řád udělovat jako ocenění Svatého stolce. Při reformě papežských řádů a vyznamenání realizované papežem Piem X. v roce 1905 se stal Nejvyšší řád Kristův nejvyšším řádem, který papež uděluje. Řád může být udělen pouze katolickým hlavám států a podle rozhodnutí Pavla VI. z roku 1966 může být předáván pouze osobně papežem. Posledním oceněným tímto řádem byl velmistr Suverénního řádu maltézských rytířů Frá Angelo de Mojana di Colona (1905–1988), který byl papežem vyznamenán 4. 6. 1987 u příležitosti 25. výročí zvolení velmistrem řádu. Posledním žijícím rytířem tohoto řádu byl belgický král Baudoin I., který zemřel v roce 1993.

Odznakem řádu je na koncích rozšířený červeně smaltovaný latinský kříž, v jehož středu je položen subtilní bílý latinský kříž, převýšený zlatou korunou a zlatou zbrojí. Bílá barva reprezentuje neposkvrněného Beránka Božího, který prolitou krví (červená barva) vítězí nad hříchem, nad smrtí. Řád je udělován v jedné třídě na řetězu – kolaně, s červenou velkostuhou a osmicípou náprsní briliantující hvězdou.

Ordine dello Speron d'Oro – Řád Zlaté ostruhy. Původ řádu je možné hledat někdy v průběhu 14. století, kdy se objevuje společenství rytířů latinsky nazývané Militia Aurata (Zlatí rytíři), pojmenované snad podle zlatých ostruh, které používali jako symbol svého ozbrojeného bratrstva. Řád, který prošel poměrně značným počtem reforem, a mezi jeho nositeli se objevila některá význačná jména, jako např. Rafael, Tizian nebo v roce 1770 Wolfgang Amadeus Mozart, byl v roce 1831 změněn na Řád sv. Silvestra a zlaté ostruhy. Jeho udělení znamenalo automatické povýšení do šlechtického stavu. V roce 1905, při reformě papežských řádů a vyznamenání provedené papežem Piem X., byl řád rozdělen opět na Řád zlaté ostruhy a současně byl vytvořen nový Řád sv. Silvestra. Řád zlaté ostruhy je udělován pouze výjimečně

* Role Vyšehradu v Českém korunovačním řádu. *Právněhistorické studie 39*. Praha: UK, nakl. Karolinum, 2007.
„Čelední ďábel" – rukověť námezdně pracujících ze XVI. století. *Právněhistorické studie 40*. Praha: UK, nakl. Karolinum, 2009.
Vyšehradské kořeny notářského stavu v Čechách. *Právněhistorické studie 43*. Praha: UK, nakl. Karolinum, 2013.
Zločin a trest Johánka z Pomuku. *Právněhistorické studie 44/1*. Praha: UK, nakl. Karolinum, 2014.
Kapitoly z dějin českého právnického rodu Mokrých. Praha: Pasparta Publishing, s. r. o., 2017.
Ke kořenům josefinské jurisdikční normy. In: *Pocta Aleně Winterové k 80. narozeninám*. Praha: Všehrd, 2018.
Některé pracovněprávní otázky období stavovské monarchie v Čechách. In: *Pocta Věře Štangové k 70. narozeninám*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018.
Soudce Antonín Mokrý vzpomíná. Praha: ES PF UK, 2018.
Vyšehradská miscelanea. Praha: Svatobor, 2018.

jako papežské nejvyšší ocenění mimořádných zásluh o zvýšení slávy církve. Je udělován v jedné třídě a členství v řádu je omezeno počtem 100 rytířů. V současné době je ovšem jeho jediným rytířem velkovévoda Jean Lucemburský.

Odznak řádu tvoří osmihrotý, tzv. šípový kříž proložený mezi jednotlivými rameny zlatými paprsky, pod spodní rameno kříže je zavěšen symbol zlaté ostruhy. V okrouhlém středu je zlatý monogram Panny Marie uvedený zde na počest dogmatu Neposkvrněného početí. Na zadní straně kříže je datum provedené v římských číslicích MCMV (1905) a okolo nápis *Pius X. restituit* (Pius X. obnovil). Celý kříž je zavěšen na zlaté zbroji. Ke kříži patří ještě červená velkostuha a náprsní osmicípá, stříbrná hvězda se stříbrným křížem uprostřed.

Ordine Piano – Řád Pia IX. Řád založil v roce 1847 poslední papež – král Pius IX. (Giovanni Maria Mastai-Ferretti, papežem 1846–1878), údajně na památku papežské urozené družiny, kterou ustanovil roku 1560 papež Pius IV., svolavatel Tridentského koncilu. Družina zanikla smrtí svého zakladatele 9. prosince 1565. Pius IX. byl zpočátku oblíben pro své liberální myšlení, a v roce 1847 bylo dokonce vysloveno přání, aby se postavil do čela národního hnutí za sjednocení Itálie. V přelomovém roce 1848 se jasně vyslovil pro nadnárodní poslání církve a odmítl zapojit Církevní stát do války. Dne 20. září 1870 byl Církevní stát vymazán z mapy a v červnu 1871 se stal Řím hlavním městem Itálie. Garančním zákonem přiznalo tentýž rok nové Italské království papeži nedotknutelnost, zavázalo se vyplácet mu roční rentu a Vatikán a další římské paláce byly prohlášeny suverénním územím. Toto řešení však papež odmítl a za známých okolností se prohlásil „vatikánským vězněm". Nejdůležitější událostí v jeho životě bylo svolání I. vatikánského koncilu 29. června 1868 a jeho závěry.

Řád Pia IX. je záslužným řádem. Až do roku 1939 bylo jeho udělení spojeno s povýšením do šlechtického stavu. Po reformě Pia X. má řád v současné podobě 5 tříd. Nejvyšší třídou je velkokříž – hvězda s řetězem, který je udělován pouze hlavám států. Následuje velkokříž – hvězda se stuhou na krku a hvězdou na prsou, třetím stupněm je rytíř – komandér na krku s hvězdou na prsou, čtvrtým rytíř – komandér dekorace na krku a konečně pátým posledním je na prsou nošená dekorace. Odznakem řádu není jako u ostatních papežských řádů kříž, ale zlatá osmicípá hvězda, tmavomodře smaltovaná se zlatými paprsky mezi cípy. Na přední straně je ve středovém okrouhlém poli nápis *Pius IX.* obklopený heslem *Virtuti et Merito* (Ctnosti a zásluze), na zadní straně vyznačení roku založení MDCCCCXLVII (1847). Hvězda u prvních tří stupňů je stříbrná, osmicípá s řádovým odznakem ve středu. Řádová stuha je modrá se dvěma červenými postranními proužky.

Řád Pia IX. je v současné době vnímán, až na některé výjimky, převážně jako ocenění udělované diplomatickým zástupcům akreditovaným u Svatého stolce. Mezi jeho nositeli tak můžeme najít bývalé české diplomaty – velvyslance u Svatého stolce, jako např. dr. Eduarda Jelena, prof. Kamila Kroftu, prof. Františka X. Halase, Mgr. Martina Stropnického, Ing. Pavla Jajtnera nebo JUDr. Pavla Vošalíka.

Ordine di San Gregorio Magno – Řád sv. Řehoře Velikého. Tento všeobecný záslužný řád založil papež Řehoř XVI. v roce 1831 (Bartolomeo Alberto Cappellari, papežem 1831–1846) na památku velkého papeže sv. Řehoře I. Velikého. Ten se narodil někdy kolem roku 540 v Římě do staré římské senátorské rodiny a v letech 572–573 vy-

konával vysoký úřad městského prefekta. Tradice říká, že byl zvolen papežem v roce 590 proti své vůli. Během svého pontifikátu dosáhl takového věhlasu, že byl údajně nazýván „tajným západořímským císařem". Díky vynikajícím organizačním schopnostem se mu záhy podařilo uspořádat území tehdejšího papežského státu nazývaného Patrimonium Sancti Petri, který se v době jeho pontifikátu velice rozrostl. Měl značné zásluhy na pokřesťanštění Anglie a na mírovém uspořádání mezi Langobardským královstvím a byzantským exarchátem v Ravenně. Řehoř I. Veliký byl i významným církevním spisovatelem. Byl to on, kdo sestavil *Sacramentarium Gregorianum*, základní kámen pozdějšího římského misálu. Jeho komentář ke knize „Job" sloužil po celý středověk jako učebnice a pomůcka morální teologie (tzv. *„Moralia"*). Zajímavou perličkou z jeho života je událost spojená s konstantinopolským patriarchátem. Když si totiž konstantinopolský patriarcha rozšířil svůj oficiální titul na „ekumenický patriarcha", začal se Řehoř I. nazývat pokorným titulem „servus servorum Dei" – sluha služebníků Božích – titulem, který používají papežové až do dnešních dnů.

Řád má čtyři stupně. Velkokříž s velkostuhou a hvězdou, rytíř – komandér s hvězdou, rytíř – komandér a konečně rytíř. Zatímco první tři stupně se nosí na krku, čtvrtý stupeň se nosí na prsou. Řád je udělován osobám, které se zasloužily o dobro společnosti, církve a Svatého stolce. Od roku 1994 mohou řád obdržet také ženy, které se tak stávají dámami řádu. Rytíři řádu mají různá privilegia, z nichž zajímavé historické právo je vjet „v sedle" do chrámu sv. Petra. Rytířům je vyhrazeno rovněž privilegované místo při papežských procesích a při jejich vstupu do Vatikánu jim musí Švýcarská garda vzdávat čest.

Odznakem řádu je osmihrotý, červeně smaltovaný šípový kříž. Hroty jsou zakončeny kuličkami. V modrém okrouhlém středu je zlaté poprsí svatého papeže, které je lemováno nápisem *S. Gregorius Magnus*. Na zadní straně je vyznačeno řádové heslo *Pro Deo et Principe* (Pro Boha a Vladaře) a v opisu *Gregorius XVI. P. M. Anno I.* (Řehoř XVI. papež v 1. roce pontifikátu). Řád je udělován ve dvou skupinách, civilní a vojenské. U civilní skupiny je kříž převýšen zeleným věncem, u vojenské zlatou zbrojí. Hvězda udělovaná u prvních dvou stupňů je osmicípá, stříbrná s křížem řádu ve svém středu. Stuha je červená se zlatými okraji. Řádoví rytíři civilní skupiny mohou nosit řádovou uniformu s kordem.

Mezi českými nositeli Řádu sv. Řehoře je celá řada osobností známých jmen. Tak v minulosti byl např. řád udělen architektům Josefu Mockerovi nebo Kamilu Hilbertovi. Z právníků dlužno vzpomenout JUDr. Jana Jiřího Rückla, považovaného za jednoho z autorů tzv. Modu vivendi mezi prvorepublikovým Československem a Svatým stolcem. Mezi jeho současnými nositeli ve stupni rytíř – komandér je např. bývalý rektor UK prof. Wilhelm a v základním, rytířském stupni, např. současní historici umění profesoři Royt a Kuthan. Od roku 1994 mohou být tímto řádem dekorovány i ženy. U nás obdržela jako první toto ocenění redaktorka Svobodné Evropy Olga Kopecká – Waleská nebo v roce 2011 významná historička, dlouholetá ředitelka Českého historického ústavu v Římě, žel nedávno zesnulá profesorka Zdeňka Hledíková. Paní profesorku je třeba zdůraznit, protože od ní pocházejí základní informace týkající se Vyšehradské notářské školy. Posledními právníky, pokud se nepletu, kterým byl tento řád udělen, byli JUDr. Jan Jiří Rückl v roce 1937 a příbramský JUDr: Artur Meixner v roce 1938. Jsem tedy po 80 letech první…

Ordine di S. Silvestro Papa – Řád sv. Silvestra papeže. Tento poslední papežský rytířský všeobecně záslužný řád vznikl v roce 1905 z rozhodnutí papeže Pia X. oddělením od bývalého Řádu sv. Silvestra a zlaté ostruhy. Uděluje se za zásluhy o Svatý stolec a je určen laikům, a to nejen katolíkům, ale i věřícím dalších vyznání, včetně vyznání nekřesťanských. V hierarchii papežských řádů zaujímá svým významem nejnižší místo. Řád nese své označení na památku velkého papeže sv. Silvestra, který vykonával svůj pontifikát v letech 314–335. Jeho životní osudy jsou provázeny nejrůznějšími legendami, včetně Konstantinova obrácení na víru, jeho křtu nebo zázračného vyléčení ze slepoty. Další ze známých legend je tzv. Konstantinova donace, na jejímž základě měl císař Konstantin věnovat před svým odchodem do Konstantinopole papeži Silvestrovi Řím. Skutečností zůstává, že v Silvestrově době došlo k výraznému zlepšení materiálního zabezpečení římských biskupů, včetně ukončení pronásledování křesťanů a bylo započato se stavbou baziliky sv. Petra na Vatikánském pahorku.

Řád se dělí na čtyři třídy. Dekorace v první třídě je tvořena velkokřížem s velkostuhou, hvězdou a dekorací na kolaně. Ve druhé třídě – rytíř komandér s hvězdou se řádová dekorace nosí na stuze u krku s řádovou hvězdou na prsou. U třetí třídy – rytíř komandér je dekorace rovněž zavěšena u krku a konečně čtvrtá – rytíř se nosí na prsou. Odznakem řádu je zlatý osmihrotý, šípový kříž, s krátkými zlatými paprsky mezi rameny. V okrouhlém středu je vyobrazena zlatá postava světce, kolem které je nápis *Sanc. Silvestr P. M.* (Sv. Silvestr papež). Na zadní straně jsou zkřížené klíče převýšené papežskou tiárou, okolo letopočet MDC*CCXLI* – *MCMV* (1841–1905, data založení a oddělení řádu). Hvězda je stříbrná, osmicípá, s řádovým křížem ve středu. Řádová stuha je černá s červenými okraji a středovým červeným proužkem.

Mezi četnými nositeli Řádu sv. Silvestra u nás je dlužno jmenovat Zdirada K. Čecha, erudovaného českého heraldika, nebo významného právního historika, doc. JUDr. Jiřího Kejře, CSc., který obdržel komandérský stupeň tohoto řádu za svoji práci v tzv. husovské komisi v letech 1993–2005.

A jak je to s vlastním udělováním řádů. Kdo takový návrh podává?

Pokud se týká návrhu na udělení papežských řádů, tak základní návrh podává diecézní biskup, té diecéze, kde je kandidát přítomen nebo kde je jeho práce známa. Pak se prostřednictvím zastupitelského úřadu Vatikánu, u nás Apoštolské nunciatury v Praze, předává návrh do Říma. Dekret je vydáván jménem papeže a podepisuje ho vatikánský státní sekretář. V mém případě Pietro kardinál Parolin. Pro moji osobu byl příslušný dekret vystaven již 29. září 2018, ale muselo se čekat, až nový nuncius v Praze Mons. Charles Daniel Balvo předá prezidentu republiky pověřovací listiny. To se stalo 6. prosince 2018 a hned 10. prosince jsem na nunciatuře z rukou pana nuncia řád obdržel.

Vaše odpovědi byly naprosto vyčerpávající, zajímavé, precizní a vlídně podané.

Velice Vám, paní doktorko, děkuji a doufám, že jsem čtenáře Ad Notam uvedeným výčtem moc neunavil. Podle mého názoru by právníci a notáři především měli být informováni i o takových věcech, neboť se s nimi mohou klidně během své praxe potkat.

Vážený pane doktore, velice děkuji za rozhovor, který jste se našemu časopisu uvolil poskytnout. Nyní již chápu váhu, význam a vzácnost Vašeho ocenění. Ještě jednou Vám, a myslím, že se mnou i všichni naši čtenáři, gratuluji k získání tohoto významného řádu.

Vážená paní doktorko, to já Vám děkuji. Jste vlastně jediným časopisem, kterému jsem takový rozhovor a v této souvislosti poskytl. Ad Notam, do kterého se snažím občas psát, považuji tak trochu za „svůj" časopis a mohu Vás ujistit, že si opravdu spolupráce s ním a s notářským stavem velice vážím. ■

JUDr. Věra Sáblíková, prezidentka Notářské komory pro hl. m. Prahu, notářka v Praze

Peter Brezina, Helena Jermanová (eds.):

Metamorfózy práva ve střední Evropě VI. Hledá se Prométheus?

Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni – Ústav státu a práva AV ČR, 2018. 396 s. ISBN 978-80-261-0826-9

Anotovaná publikace je sborníkem příspěvků, které byly předneseny na stejnojmenné mezinárodní konferenci, jež má svoji tradici již od roku 2008, a je pořádána střídavě Fakultou právnickou ZČU ve spolupráci s Ústavem státu a práva AV ČR v České republice a Ústavem štátu a práva SAV na Slovensku. Lze říci, že tato setkání mají své kmenové účastníky, vítáni jsou však vždy i nově příchozí referenti. Tematicky obvykle převažují příspěvky z dějin a teorie práva, z ústavního a správního práva, i když prostor je dán i ostatním oborům platného práva.

Metamorfózy práva ve střední Evropě reflektují skutečnosti, které v úvodu publikace charakterizoval František Cvrček slovy, že *„celkově shrnuto, stav právního řádu v zemích V4 nebudí nějaké optimistické vize. Důvody jsou poněkud rozdílné, na jedné straně v ČR a SR a na druhé straně v Maďarsku a Polsku, ale ani v jednom případě nelze hovořit o nějakých pozitivních perspektivách v oblasti práva. V ČR a SR, jak je prokázáno na tvrdých datech, se technické a legislativní přístupy k právu nijak výrazně nemění ani se změnou vládnoucích politických stran… V takové situaci se lze důvodně ptát: ‚To čekáme, že přijde Prométheus a konečně za nás problémy vyřeší?' Obáváme se, že Prométheus nepřijde, ale spíše přijde někdo, kdo se za něj převleče a slíbí cokoliv. Demokracie, kterou jsme před 30 lety získali, není jednoduchý systém, a jak se ukazuje, ani z hlediska ekonomického nemusí být nejefektivnější. Je to ale první předpoklad respektování důstojnosti člověka a vytváří možnosti, jak lidé mohou skutečně ovlivnit svůj osud. Podle našeho názoru proto potřebujeme spíše demokratické procesy rozvíjet včetně nových forem samosprávy a demokracie hospodářské. K tomu je ovšem třeba začít brát právo skutečně vážně. Dobří lidé nejsou zárukou dobrých zákonů, ale dobré zákony vytvářejí dobré lidi. Nečekejme na zázrak, ale ptejme se, kde jsou ty dobré zákony a jak k jejich tvorbě můžeme přispět."*

Kniha je rozdělena podle konferenčních sekcí do pěti dílů, věnovaných právním dějinám (1918–2018: Sto let posthabsburského práva ve střední Evropě), ústavnímu právu a ústavnímu soudnictví, legislativě, veřejnému právu a pracovnímu právu.

První díl přináší mimo jiné tři zajímavé příspěvky z dějin československého prvorepublikového právnictví. Jozef Vozár přiblížil činnost významných slovenských právníků před vznikem a po vzniku Československé republiky zprvu při zakládání bank, pěstování slovenské právní vědy, zakládání novin, při účasti ve volbách, při založení prvního slovenského právnického časopisu – Právneho obzoru, po vzniku republiky na prvním sjezdu slovenských právníků, při založení Právnické fakulty Univerzity Komenského, při unifikaci občanského práva, při založení Právnické jednoty na Slovensku a reformě slovenského soudnictví. Historička slovenské advokacie Martina Gajdošová se zabývala advokátskou samosprávou a spolkovou činností v prvorepublikové slovenské advokacii. Tato rozprava podává ucelený systematický výklad o životě slovenské advokacie v československém kontextu, např. i právnických a advokátských sjezdů. Životu českého prvorepublikového právníka, působícího na Slovensku, se na příkladu Emila Svobody věnoval Jan Kober.

V díle o ústavním právu a ústavním soudnictví zaujme úvaha Ludvíka Davida *Má být (nejen) ústavní soudce předvídatelný?* Autor mimo jiné konstatuje, že se jedná o *„takřka mučivé téma"*, které soudce provází po celou dobu trvání jeho mandátu. Dovozuje rovněž, že *„nastolení individuální spravedlnosti rovná se zabránění extrémní nespravedlnosti"*. S Ludvíkem Davidem lze souhlasit, že *„věří-li však čeští soudci i soudkyně, že český právní řád se svou těžce zkoušenou stabilitou může být vnímán jako celkově korektní a obsahově morální, měl by si ponechat otevřenou mysl třeba i pro taková řešení případů, která vybočí z obvyklých rozhodovacích pramenů včetně právních vět"*, což *„přináší mimo jiné též dobrý pocit nalezení spravedlnosti"*, k čemuž je možné jen dodat, že předvídatelnost soudce by měla spočívat právě v tom, že při konstantním hodnotovém ukotvení od něj lze zároveň očekávat, že před šablonou judikatury dá přednost smyslu a citu pro spravedlnost. V tomto díle jsou pak dále zařazeny pro českého čtenáře zajímavé příspěvky věnované slovenským peripetiím spojeným s Mečiarovou amnestií či se jmenováním soudců slovenského Ústavního soudu.

V daném rozsahu anotace nelze dále představit všech jedenatřicet zajímavých textů, mezi jejichž autory jsou například Eduard Bárány, František Novák, Daniela Lengyelová, Jarmila Pavlátová, Helena Barancová, Jan Lego, Jan Pauly ml. a další. Plasticita témat je přitom natolik široká, že ve sborníku najde zajímavou četbu jak právní teoretik, tak praktik. Pozornosti by ostatně neměly uniknout ani starší sborníky z předchozích ročníků této již tradiční konference. ■

JUDr. PhDr. Stanislav Balík

Seminář ENN „Praktické zkušenosti s použitím nařízení o dědictví“[1] Vídeň, 22. 11. 2018

DNE 17. 8. 2018 UPLYNULY TŘI ROKY OD VSTUPU NAŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ V ÚČINNOST. U PŘÍLEŽITOSTI TOHOTO VÝROČÍ SE VE VÍDNI 22. 11. 2018 KONAL SEMINÁŘ EVROPSKÉ NOTÁŘSKÉ SÍTĚ K TÉMATU PRAKTICKÝCH ZKUŠENOSTÍ S POUŽITÍM NAŘÍZENÍ V PRAXI.

V úvodu prezentoval **Mag. Stephan Matyk-d'Anjony** za Rakouskou notářskou komoru výsledky průzkumu mezi rakouskými notáři zaměřeného na komplikace při použití nařízení v praxi a jejich četnost. Z výzkumu vyplynulo, že jako problematické je vnímáno zejména zjišťování majetku v zahraničí a jeho řádné označení podle příslušných národních předpisů, kompetenční konflikty v oblasti mezinárodní příslušnosti, přístup některých členských států, které opakovaně nerespektují existenci nařízení a řízení i nadále vedou jen podle národních předpisů bez zřetele k unijní úpravě.

Dále vystoupil **Michael Wilderspin**, člen právní služby Evropské komise, který ve svém příspěvku shrnul závěry dosavadních rozhodnutí Soudního dvora EU (SDEU) týkajících se nařízení o dědictví. Prozatím se jedná o tato tři rozhodnutí:

a) C-218/16 (Kubicka): *Čl. 1 odst. 2 písm. k) a l) a čl. 31 nařízení o dědictví musí být vykládány v tom smyslu, že brání odmítnutí ze strany orgánu členského státu uznání věcněprávních účinků odkazu „per vindicationem“, které uznává právo rozhodné pro dědění, jež si zůstavitel zvolil podle čl. 22 odst. 1 téhož nařízení, pokud je důvodem tohoto odmítnutí skutečnost, že se tento odkaz týká vlastnického práva k nemovitosti nacházející se v tomto členském státě, jehož právní řád nezná institut odkazu s přímým věcněprávním účinkem k okamžiku zahájení dědického řízení.*

Odkazovník má na základě vindikačního odkazu právo na nabytí odkazu přímo z pozůstalosti, zatímco v případě damnačního odkazu nabývá „pouze“ pohledávku proti dědici na vydání předmětu odkazu. Předmětem otázky položené SDEU bylo, jak má členský stát naložit s vindikačním odkazem zřízeným podle rozhodného práva,

1 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. 7. 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

pokud ho právní řád tohoto státu nezná (zde se jednalo i vindikační odkaz zřízený podle polského práva k nemovitostem na území Německa). Závěr SDEU je, že odkaz nepředstavuje zvláštní druh věcného práva (v obou modalitách se jedná o vlastnické právo), ale jen způsob, jakým je nabýváno (zda přímo z pozůstalosti nebo odvozeně až od dědice).

b) C-558/16 (Mahnkopf): *Čl. 1 odst. 1 nařízení o dědictví musí být vykládán v tom smyslu, že do oblasti působnosti tohoto nařízení spadá takové vnitrostátní ustanovení […], podle kterého se v případě smrti jednoho z manželů majetek nabytý během manželství paušálně vyrovná tím, že se zvýší zákonný dědický podíl pozůstalého manžela.*

Předmětem otázky položené SDEU bylo posouzení, zda institut německého práva, podle něhož pozůstalému manželu kromě zákonného podílu o velikosti ¼ náleží nadto ještě další podíl ¼ jako vypořádání zaniklého majetkového manželského režimu (tzv. *Zugewinngemeinschaft*[2]), je institutem dědického práva spadajícím pod úpravu nařízení o dědictví nebo institutem manželského majetkového práva nacházející se naopak mimo jeho rozsah.

c) C-20/17 (Oberle): *Čl. 4 nařízení o dědictví musí být vykládán v tom smyslu, že brání takové právní úpravě členského státu, která stanoví, že ačkoli zůstavitel neměl v době smrti obvyklý pobyt v uvedeném státě, jeho soudy zůstávají příslušné pro vydání vnitrostátního dědického osvědčení v rámci dědictví s přeshraničním dopadem, pokud se pozůstalost nachází na území daného členského státu nebo pokud zůstavitel měl jeho státní příslušnost.*

Předmětem otázky položené SDEU bylo, zda je německá právní úprava, která svěřuje pravomoc pro vydání EDO ohledně německých nemovitostí výlučně německým soudům, přestože jim nesvědčí mezinárodní pravomoc podle nařízení o dědictví, s nařízením v souladu. Závěr je, že tato úprava s nařízením o dědictví v souladu není.

Hlavní část semináře tvořila panelová diskuze rozdělená do tří okruhů: (i) mezinárodní pravomoc a zjišťování rozhodného práva, (ii) zjišťování a oceňování majetku v zahraničí a (iii) evropské dědické osvědčení. Za NK ČR se diskuze zúčastnil autor příspěvku. Závěry diskuze lze shrnout do těchto bodů:

- hlavním přínosem nařízení je výrazné snížení počtu pozůstalostních řízení, v nichž soud aplikuje cizí právo;
- nařízení nedostatečně upravuje kompetenční konflikty (pozitivní i negativní) a nedává žádné řešení např. v situaci, kdy se orgány obou či všech dotčených států považují za nepříslušné;
- není dostatečně řešena situace, kde ve věci rozhodne nepříslušný soud, a jak za takové situace naložit s rozhodnutím nebo EDO, které byly vydány nepříslušným soudem;
- při zjišťování a oceňování majetku v zahraničí je nutné postupovat podle nařízení o provádění důkazů,[3] jehož aplikace v praxi je víceméně neproblematická; z dalších unijních předpisů, které se pravidelně použijí při projednání pozůstalosti, je např. nařízení o doručování;[4]
- popis (zejména nemovitého) majetku v zahraničí představuje značný praktický problém, pro jehož řešení lze využít např. informace dostupné na portálu E-justice[5] nebo věc konzultovat prostřednictvím Evropské notářské sítě;[6]
- doba 6 měsíců stanovená pro platnost ověřeného opisu EDO je z hlediska praxe vysoce problematická a smysl a účel tohoto časového omezení není zřejmý;
- neshody stále přetrvávají v otázce, zda je povinnou náležitostí EDO popis cizozemského majetku, pro jehož registraci se podle národního práva vyžaduje jeho detailnější popis, když rozhodnutí SDEU v této věci dosud k dispozici není. Nicméně bylo poukázáno, že při výkladu nařízení by mělo být zejména přihlédnuto ke smyslu a účelu, kterým je mimo jiné naplnění primární svobody volného pohybu majetku.

Seminář hodnotím jako mimořádně zdařilý a pro praxi přínosný. Velkým pozitivem bylo zajištění přítomnosti člena právní služby Evropské komise, neboť určitá část diskutovaných problémů bude zřejmě řešitelná jen legislativní úpravou nařízení. Lze si jen přát, aby se Evropská notářská síť úspěchem tohoto semináře inspirovala, a vzdělávací akce toho typu pořádala v budoucnu pravidelně. A to i s ohledem na blížící se účinnost tří dalších unijních nařízení, která se významně dotknou notářské praxe.[7, 8, 9] ■

Mgr. Martin Říha, předseda Mezinárodní komise, notář v Praze

2 Společenství přírůstku. Tomuto majetkovému režimu je v českém právu nebližší odklad vzniku společného jmění ke dni zániku manželství. Během manželství mají manželé oddělené majetky. Ke dni zániku manželství se stanoví rozsah majetku, který byl oběma (společně nebo samostatně) manželi nabyt za trvání manželství, a z hodnoty tohoto přírůstku se provede vypořádání.

3 Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28. 5. 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech.

4 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007 ze dne 13. 11. 2007 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech (doručování písemností) a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1348/2000.

5 https://e-justice.europa.eu/home.do.

6 https://www.enn-rne.eu/.

7 Nařízení Rady (EU) č. 2016/1103 ze dne 24. 6. 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství.

8 Nařízení Rady (EU) č. 2016/1104 ze dne 24. 6. 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství.

9 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/1191 ze dne 6. 7. 2016 o podpoře volného pohybu občanů zjednodušením požadavků na předkládání některých veřejných listin v Evropské unii a o změně nařízení (EU) č. 1024/2012.

Nařízení o veřejných listinách nabylo účinnosti

1. ÚVOD

Dne 16. 2. 2019 nabylo účinnosti nařízení o veřejných listinách[1] (dále jen „**nařízení**“). Tento sekundární akt unijního práva je závazný pro všechny členské státy EU. Nařízení má dopad i na činnost notářů a cílem tohoto článku je shrnout v základních bodech předmět úpravy a označit hlavní změny, které s sebou nařízení přináší zejména pro činnost notářů.

2. ZJEDNODUŠENÍ OBĚHU VEŘEJNÝCH LISTIN

Hlavní cílem nařízení je odstranit formality a zjednodušit oběh **některých** (!!!) veřejných listin v rámci EU. Tohoto cíle má být dosaženo následujícími způsoby:

a) Odstraněním požadavku vyššího ověření: V současné době jsou všechny členské státy EU smluvními

1 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/1191 ze dne 6. července 2016 o podpoře volného pohybu občanů zjednodušením požadavků na předkládání některých veřejných listin v Evropské unii a o změně nařízení (EU) č. 1024/2012.

stranami Haagské úmluvy o apostile,[2] přičemž vyšší ověření se mezi některými členskými státy EU (částečně nebo zcela) nevyžaduje jen na základě dvoustranných mezinárodních smluv.[3] Nařízením se požadavek vyššího ověření (ale jen u některých veřejných listin) odstraňuje zcela. Orgány členského státu jsou tedy povinny akceptovat tyto veřejné listiny a jejich úředně ověřené kopie i bez apostily.

b) Zavedením vícejazyčných formulářů: Dalším opatřením, které má přispět ke zjednodušení oběhu veřejných listin, je možnost na žádost příjemce k veřejné listině připojit vícejazyčný formulář. Jediným účelem a smyslem formuláře je usnadnění jejího překladu a v ideálním případě odstranění nutnosti jejího překladu vůbec. Je třeba zdůraznit, že formulář sám o sobě nemůže existovat jako samostatný doklad a nemá žádné právní účinky; vždy musí být připojen k příslušné veřejné listině.

c) Pokud orgán členského státu vyžaduje předložení originálu veřejné listiny, **nesmí již dále vyžadovat předložení její úředně ověřené kopie**.

3. NA KTERÉ VEŘEJNÉ LISTINY SE NAŘÍZENÍ POUŽIJE?

Hlavním cílem nařízení je zjednodušit oběh některých veřejných listin mezi členskými státy EU. Toto zjednodušení se netýká všech veřejných listin, ale jen těch, které jsou v nařízení taxativně uvedené. Tyto listiny lze pro přehlednost rozdělit do následujících skupin, podle toho, jakou skutečnost osvědčují:

a) osobní status osoby: narození, úmrtí, jméno, žití, bydliště nebo místo pobytu, státní příslušnost;

b) manželství: existence manželství (včetně způsobilosti k uzavření manželství a rodinného stavu), rozvod, rozluka, prohlášení manželství za neplatné, rodinný stav;

c) registrované partnerství: existence registrovaného partnerství (včetně způsobilosti k uzavření registrovaného partnerství a statusu registrovaného partnerství), zrušení registrovaného partnerství, rozluka, prohlášení registrovaného partnerství za neplatné;

d) rodičovství: existence rodičovství, osvojení;

e) rejstřík trestů: odsouzení, neexistence záznamu v rejstříku trestů.

Nařízení se dále použije **jen pro účely oběhu mezi orgány členských států EU**. Vždy tedy musí být splněna podmínka, že příslušnou veřejnou listinu vydal orgán jednoho členského státu EU, a zároveň jí má být použito před orgánem jiného členského státu EU. Nařízení se tedy nikdy nepoužije na listiny vydané třetími státy k použití na území EU, nebo sice vydané v členském státě EU, ale pro použití před orgánem státu třetího.

Nařízení dále neobsahuje žádné omezení, které by se týkalo doby vydání veřejné listiny. Jsem tedy toho názoru, že nařízení se použije i pro listiny vydané před účinností nařízení.

4. JAKÝ DOPAD MÁ NAŘÍZENÍ PRO ČINNOST NOTÁŘE?

- Nařízení (s ohledem na typy veřejných listin, na něž se vztahuje) bude mít zcela jistě dopad do pozůstalostního řízení. Po jeho účinnosti již není možné při projednání pozůstalosti požadovat apostilu u veřejných listin osvědčujících např. příbuzenský vztah dědice k zůstaviteli, existenci manželství se zůstavitelem, u úmrtního listu vydaného orgánem jiného státu EU apod.

- V agendě zápisů do veřejných rejstříků již nadále nelze požadovat apostilu např. k výpisu z rejstříku trestů z jiného členského státu EU. Nicméně toto zjednodušení má svá omezení, neboť dopadá jen na (i) výpis, který vydá členský stát EU, (ii) a to pro osobu, která je státním příslušníkem vydávajícího státu. To znamená, že např. výpis z českého rejstříku trestů vydaný pro státního příslušníka ČR může být použit kdekoli na území EU bez apostily, ale výpis z českého rejstříku trestů pro občana třetího státu (např. Ukrajina) nebo jiného státu EU (např. Polsko) musí být pro potřeby použití mimo ČR opatřen apostilou (samozřejmě s výhradou existence mezinárodní smlouvy, která by požadavek vyššího ověření mezi dotčenými státy odstraňovala).

- Nařízení se použije jen pro výpisy z rejstříku trestů pro fyzické osoby. V případě výpisů pro právnické osoby zůstává dle mého názoru zachován původní režim, což může mít relevanci z hlediska poučovací povinnosti notáře a jeho případné odpovědnosti za škodu, např. pokud by se žadatel dotazoval na další požadavky ověření pro použití takového výpisu v jiném státě EU.

- Vícejazyčný formulář vydaný k veřejné listině nelze samostatně vidimovat. Nejsou s ním spojené žádné právní následky a nejedná se o listinu ve smyslu notářského řádu. ■

Mgr. Martin Říha, předseda Mezinárodní komise, notář v Praze

2 Haagská úmluva ze dne 5. října 1961 o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin.

3 V případě ČR je tomu tak ve vztahu např. ke **Slovenské republice** (Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o právní pomoci poskytované justičními orgány a o úpravě některých právních vztahů v občanských a trestních věcech ze dne 29. 10. 1992, č. 209/1993 Sb.), k **Rakouské republice** (Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o vzájemném právním styku ve věcech občanskoprávních, o listinách a o právních informacích se Závěrečným protokolem ze dne 10. 11. 1961, č. 9/1963 Sb.).

PRÁVNÍ ROZHLEDY 22/2018:

ČLÁNKY

Započtení pohledávky „nejisté nebo neurčité“
doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D., Brno

JUDIKATURA

Nejvyšší soud České republiky: Důsledky pochybení pošty při doručování pozvánky na valnou hromadu
§ 184 odst. 2 ZOK
Není-li (společností řádně a včas odeslaná) pozvánka na valnou hromadu společníků doručena z příčin ležících nikoliv na straně společnosti (svolavatelů), ale na straně (společností zvoleného) provozovatele poštovních služeb (který zásilku obsahující pozvánku např. vůbec nedoručí), je zásadně nutné pochybení provozovatele poštovních služeb přičíst k tíži společnosti, která jej pro doručení zásilky obsahující pozvánku vybrala a jejímž je smluvním partnerem. Jinak řečeno, nespočívají-li důvody vadného či pozdního doručení pozvánky (či jejího nedoručení) na straně společníka, je zásadně nutné pochybení při doručování pozvánky přičíst na vrub společnosti (byť by šlo o pochybení nikoliv její, ale jí vybraného provozovatele poštovních služeb).
Ne každé pochybení společnosti či jí zvoleného provozovatele poštovních služeb při odesílání, resp. doručování zásilky obsahující pozvánku na valnou hromadu však má skutečný dopad do práv společníka (jakožto adresáta zásilky). Drobná pochybení, která reálně nebrání společníku, aby se s obsahem pozvánky řádně a včas seznámil, zpravidla nelze považovat za vadu svolání valné hromady.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky z 26. 6. 2018, sp. zn. 27 Cdo 1725/2017

PRÁVNÍ ROZHLEDY 3/2019:

ČLÁNKY

Ten dluh Ti zaplatím, až mně zaplatí třetí osoba
JUDr. Ing. Pavel Horák, Ph.D., Brno
V praxi jsou běžná ujednání, kdy strany chtějí vázat plnění dlužníka věřiteli na určitou budoucí nejistou událost. Typicky jde např. o ujednání o tom, že dlužník bude plnit věřiteli až tehdy, kdy bude dlužníku plnit jeho jiný dlužník z jejich vzájemného závazku. Soudní praxe dosud takové ujednání posuzovala jako absolutně neplatné pro rozpor s dobrými mravy.

PRÁVNÍ ROZHLEDY 4/2019:

JUDIKATURA

Nejvyšší soud České republiky: Zaměnitelnost názvu příspěvkové organizace s obchodní firmou
§ 132 odst. 2, § 424 ObčZ
Při posuzování (ne)zaměnitelnosti názvu (firmy) je nutné

hodnotit míru shody se jmény (firmami) jiných osob (podnikatelů), přičemž je nezbytné vycházet z dojmu, který (navrhovaný) název (firma) vyvolává u průměrné osoby, jež přichází (může přicházet) s právnickou osobou do styku, resp. – jde-li o podnikatele – u (jeho) průměrného zákazníka.

Má-li kmen názvu právnické osoby více prvků, pak zpravidla (nikoli však bezvýjimečně) platí, že průměrné osobě (průměrnému zákazníkovi) utkví z delšího znění názvu jako příznačná jen jeho určitá – výrazná a (oproti všem ostatním názvům) rozlišující – část. Jinými slovy, pro posouzení nezaměnitelnosti názvu mají nejdůležitější význam ty jeho prvky, které jsou pro celkový dojem určující (tzn. silné prvky). Sama skutečnost, že posuzovaný název právnické osoby obsahuje kromě prvku, jenž se shoduje s kmenem názvu jiné právnické osoby, ještě další prvky (slova), nepostačuje pro závěr o nezaměnitelnosti posuzovaného názvu. Dostatečný v tomto směru nemusí být ani (v názvu obsažený) údaj o místu, kde právnická osoba vyvíjí svoji činnost či kde sídlí. Vždy však záleží na konkrétních okolnostech.

Vliv na závěr o (ne)zaměnitelnosti názvu právnické osoby (obchodní firmy podnikatele) má (může mít) i předmět činnosti (podnikání), jakož i teritorium, na němž je tato činnost (podnikání) vyvíjena. Není-li totiž okruh osob (zákazníků), přicházejících s posuzovanými právnickými osobami do styku, alespoň částečně shodný, snižuje se pravděpodobnost záměny jejich názvů.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky z 24. 10. 2018, sp. zn. 29 Cdo 5758/2016

BULLETIN ADVOKACIE 1-2/2019:

ČLÁNKY:

Geometrický plán jako neoddělitelná součást listiny a katastr nemovitostí
Ing. Bc. Jaroslav Holý
JUDr. Daniela Šustrová, LL.M.

SOUDNÍ ROZHLEDY 11-12/2018:

VÝBĚR ROZHODNUTÍ

Přímo vykonatelný exekutorský zápis se svolením téhož zástupce věřitele i dlužníka
Usnesení NS z 1. 2. 2017, sp. zn. 20 Cdo 90/2017 (SJ 69/2018)
Exekutorský (notářský) zápis, k jehož přímé vykonatelnosti svolil prostřednictvím jednoho a téhož zástupce údajný dlužník (povinný) a údajný věřitel (oprávněný), není v souladu s § 32 odst. 2 OSŘ, a to pro kolizi zájmů mezi zástupcem účastníků zápisu (kterým je jedna a tatáž osoba) se zájmem údajného dlužníka (povinného). Jestliže exekuce byla na základě takového exekutorského (notářského) zápisu nařízena, musí být k návrhu povinného podle § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ zastavena.

SOUDNÍ ROZHLEDY 1/2019:

VÝBĚR ROZHODNUTÍ

Plnění ze smlouvy o životním pojištění jako odúmrť
Rozsudek NS z 30. 3. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1144/2016 (Rc 105/2018)
Za dědice pojištěného ve smyslu § 51 odst. 3 PojSml (ve znění do 31. 12. 2013) se nepovažuje stát, kterému dědictví po pojištěném připadlo jako odúmrť podle § 462 ObčZ 1964. Pojistné plnění ze smlouvy o životním pojištění uzavřené pojištěným (zůstavitelem) není předmětem dědického řízení a stát na ně z titulu odúmrti nemá právo, nebyl-li určen jako obmyšlený.

Přirůstání uvolněného dědického podílu
Usnesení NS z 30. 3. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1843/2016 (Rc 106/2018)
Za situace, kdy zůstavitel povolal rovným dílem více závěťních dědiců k určitému podílu z pozůstalosti (určenému konkrétní věcí nebo procentem či zlomkem), nastává přirůstání uvolněného dědického podílu dědice, který nedědí (§ 1504 ObčZ), k podílům ostatních spoludědiců; uvolněný podíl tudíž nepřipadne zákonným dědicům.

PRÁVNÍ RÁDCE 12/2018:

Jak úspěšně zrealizovat převod podnikatelské činnosti z OSVČ na právnickou osobu? A jaké to má výhody a nevýhody?
Jiří Hlaváč

Jeden dlužník – jeden exekutor: Řešení, či slepá ulička?
Lukáš Jícha, soudní exekutor

PRÁVNÍ RÁDCE 1/2019:

Piráti žádají zakládání firem on-line bez notáře

Narazili jsme ...
Robert Pelikán a Petr Čech patřili před pěti lety k největším kritikům nového soukromého práva. Občanský zákoník jim vadí dodnes. Přesto nenašli sílu k jeho novelizaci. ■

Rubriku zpracoval Mgr. Erik Mrzena, notář v Praze, člen redakční rady Ad Notam.

Zahájení a ukončení činnosti notářů

Ministr spravedlnosti JUDr. Jan Kněžínek, Ph.D., s účinností od 1. 1. 2019, na základě výsledku konkurzu, jmenoval notářského kandidáta **Mgr. Karla Uhlíře** notářem do notářského úřadu v obvodu Obvodního soudu pro Prahu 7, se sídlem v Praze a notářského kandidáta **Mgr. Petra Oulíka** do funkce notáře v obvodu Obvodního soudu pro Prahu 4, se sídlem v Praze.

K témuž dni, na základě výsledku konkurzu, byla jmenována notářská kandidátka **JUDr. Kateřina Brejlová** notářkou do notářského úřadu v obvodu Okresního soudu ve Vsetíně, se sídlem ve Valašském Meziříčí a notářská kandidátka **Mgr. Jana Ghazaliová** notářkou do notářského úřadu v obvodu Okresního soudu ve Strakonicích, se sídlem ve Strakonicích.

Dnem 1. 1. 2019 byla jmenována ministrem spravedlnosti, na základě výsledku konkurzu, **Mgr. Markéta Káninská** do funkce notářky v obvodu Obvodního soudu pro Prahu 4, se sídlem v Praze za současného odvolání z funkce notářky v obvodu Obvodního soudu Praha-východ.

Ministr spravedlnosti jmenoval ke dni 15. 1. 2019 notářskou kandidátku **JUDr. Terezu Ouzkou** do funkce notářky notářského úřadu v obvodu Obvodního soudu pro Prahu 5, se sídlem v Praze.

Dnem 1. 3. 2019 byla jmenována ministrem spravedlnosti, na základě výsledku konkurzu, **JUDr. Jana Kurková** do funkce notářky v obvodu Okresního soudu Praha-západ, se sídlem v Praze a současně byla odvolána z funkce notářky v obvodu Okresního soudu v Kladně.

K témuž dni ministr spravedlnosti jmenoval, na základě výsledku konkurzu, do funkce notáře advokáta **Mgr. Pavla Mlíkovského**. Funkci notáře bude vykonávat v úřadu v obvodu Okresního soudu v Mělníku, se sídlem v Neratovicích.

Dnem 1. 3. 2019 byla rovněž jmenována ministrem spravedlnosti, na základě výsledku konkurzu, notářská kandidátka **Mgr. Pavla Bučková** notářkou v obvodu Okresního soudu v Rokycanech, se sídlem v Rokycanech.

Novým notářkám a novým notářům přejeme hodně úspěchů v jejich pracovní činnosti.

Mgr. Karel Uhlíř

Mgr. Petr Oulík

JUDr. Kateřina Brejlová

Mgr. Markéta Káninská

JUDr. Tereza Ouzká

JUDr. Jana Kurková

Mgr. Pavel Mlíkovský

Mgr. Pavla Bučková

Ministr spravedlnosti JUDr. Jan Kněžínek, Ph.D., odvolal dnem 31. 12. 2018, na vlastní žádost, **JUDr. Jiřího Strnada** z funkce notáře v Třebíči.

Ke dni 31. 3. 2019 ministr spravedlnosti odvolal na vlastní žádost také **JUDr. Janu Tomanovou** z funkce notářky v Českých Budějovicích.

Ke dni 30. 6. 2019 byla, na vlastní žádost, ministrem spravedlnosti odvolána **JUDr. Libuše Zelenková** z funkce notářky v obvodu Okresního soudu Praha-západ.

Ministr spravedlnosti JUDr. Jan Kněžínek, Ph.D., odvolal dnem 30. 11. 2019, na vlastní žádost, **JUDr. Jitku Krejčíkovou**, z funkce notářky v Nymburce.

Za dlouholetou činnost ve prospěch notářství děkujeme a do dalšího života přejeme pevné zdraví a osobní spokojenost. Redakce Ad Notam. ■

Redakce Ad Notam

NOTÁŘSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY

vyhlašuje podle § 8 odst. 6 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „notářský řád“), a podle § 2 odst. 1 předpisu Notářské komory České republiky o postupu při vyhlašování a organizaci konkurzu na obsazení notářského úřadu (konkurzní řád),

KONKURZ

na obsazení notářského úřadu

pro obvod Okresního soudu Liberci se sídlem **v Liberci**.

Jde o uvolněný notářský úřad po notářce JUDr. Václavě Švarcové, která ukončí činnost notářky ke dni 30. 6. 2019. Notářská komora České republiky přijímá přihlášky do konkurzu ve svém sídle v Praze 2, Apolinářská 12, nejpozději do 25. března 2019.
Jednání před konkurzní komisí se bude konat v úterý 23. dubna 2019 v době od 9:00 hodin v sídle Notářské komory České republiky v Praze 2, Apolinářská 12.

Přehled předpokladů pro zařazení uchazeče do konkurzu ve smyslu § 7 odst. 1 notářského řádu:
1) státní občanství České republiky,
2) plná svéprávnost,
3) vysokoškolské vzdělání v oboru právo, získané
   a) v magisterském studijním programu právo a právní věda studiem na vysoké škole v České republice, nebo
   b) studiem na vysoké škole v zahraničí, pokud je takové vzdělání v České republice uznáváno za rovnocenné vzdělání uvedenému v bodě a) na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, anebo pokud takové vzdělání bylo uznáno podle zvláštního právního předpisu, a současně takové vzdělání odpovídá obsahem a rozsahem obecnému vzdělání, které lze získat v magisterském studijním programu právo a právní věda v oboru právo na vysoké škole v České republice; za vzdělání podle bodu a) se považuje také vysokoškolské vzdělání získané před 1. lednem 1999 na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v České republice nebo jejích právních předchůdců,
4) bezúhonnost,
5) vykonání alespoň pětileté notářské praxe,
6) složení notářské zkoušky.

Přehled praxí považovaných ve smyslu § 7 odst. 2 notářského řádu za praxi notářskou:
Notářskou praxí se rozumí praxe notáře, notářského kandidáta a notářského koncipienta podle notářského řádu a praxe státního notáře a notářského čekatele podle dřívějších předpisů. Do notářské praxe Notářská komora České republiky započte zcela praxi soudce, prokurátora, státního zástupce, advokáta, komerčního právníka, soudního exekutora, soudce Ústavního soudu, asistenta soudce Ústavního soudu nebo Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, exekutorského kandidáta, justičního čekatele, asistenta soudce, asistenta veřejného ochránce práv, asistenta státního zástupce, právního čekatele prokuratury, právního čekatele státního zastupitelství, advokátního koncipienta, exekutorského koncipienta nebo právního čekatele u komerčního právníka, činnost zaměstnance Ministerstva spravedlnosti, který získal vysokoškolské vzdělání v rámci magisterského studijního programu v oblasti práva na vysoké škole a který se samostatně podílí na tvorbě návrhů obecně závazných právních předpisů; do notářské praxe ministr spravedlnosti na návrh Notářské komory České republiky z jiné právní praxe může započítat nejvýše 2 roky.

Přehled zkoušek považovaných ve smyslu § 7 odst. 3 notářského řádu za zkoušku notářskou:
Notářskou zkouškou se rozumí notářská zkouška podle notářského řádu a notářská zkouška podle dřívějších předpisů. Za osobu, která složila notářskou zkoušku, se považuje i ten, kdo složil odbornou justiční zkoušku, soudcovskou zkoušku, jednotnou soudcovskou zkoušku, jednotnou soudcovskou a advokátní zkoušku, prokurátorskou zkoušku, odbornou závěrečnou zkoušku právních čekatelů, advokátní zkoušku, exekutorskou zkoušku a profesní zkoušku na komerčního právníka.

Podmínkou zařazení **uchazeče** do konkurzu je podání přihlášky a předložení těchto dokladů:
1) doklad o státním občanství,
2) prohlášení o plné svéprávnosti,
3) výpis z evidence Rejstříku trestů s datem vydání ne starším tří měsíců,
4) doklad o vzdělání ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) notářského řádu,
5) doklad o složení notářské zkoušky nebo jiné zkoušky (§ 7 odst. 3 notářského řádu),
6) doklad o alespoň pětiletém trvání notářské praxe nebo jiné praxe (§ 7 odst. 2 notářského řádu),
7) osvědčení podle zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů, jde-li o uchazeče narozeného před 1. 12. 1971,
8) doklad o zaplacení účastnického poplatku (kopie výpisu z účtu, kopie ústřižku poštovní poukázky, kopie příjmového dokladu Notářské komory České republiky).

Podmínkou zařazení **uchazeče – notáře** se sídlem v České republice do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladu uvedeného shora pod bodem 8).
Podmínkou zařazení **uchazeče – notářského kandidáta** do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladů uvedených shora pod body 6), 7), 8) a dokladu o tom, že je zapsán v seznamu kandidátů příslušné notářské komory.
Notářskou praxi dokládá potvrzením notářské komory o době zápisu v seznamu notářských koncipientů a seznamu notářských kandidátů a potvrzením notáře o době trvání pracovního poměru nebo jiným dokladem, z něhož je zjistitelná délka praxe.

Výše účastnického poplatku za podání přihlášky do konkurzu činí 12 000 Kč a je
třeba jej zaplatit nejpozději při podání přihlášky do konkurzu. Poplatek se platí převodem nebo složením na účet Notářské komory České republiky u UniCredit Bank Czech Republik and Slovakia, a.s., č. ú. 45818009/2700, variabilní symbol rodné číslo uchazeče, převodem poštovní poukázkou nebo v hotovosti v sídle Notářské komory ČR v Praze 2, Apolinářská 12.
Na základě písemné žádosti uchazeče sdělí Notářská komora České republiky statistické údaje o výkonnosti uvolněného notářského úřadu za poslední ukončený kalendářní rok.
Notářská komora České republiky odešle účastníkům zařazeným do konkurzu nejpozději desátý den před jednáním konkurzní komise pozvánku k jednání na adresu uvedenou v přihlášce ke konkurzu.
Notářská komora České republiky předloží na základě výsledku konkurzu ministru spravedlnosti návrh na jmenování notáře do notářského úřadu.

NOTÁŘSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY

vyhlašuje podle § 8 odst. 6 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „notářský řád“), a podle § 2 odst. 1 předpisu Notářské komory České republiky o postupu při vyhlašování a organizaci konkurzu na obsazení notářského úřadu (konkurzní řád),

KONKURZ

na obsazení notářského úřadu

pro obvod Okresního soudu v Kladně se sídlem **ve Slaném**.

Jde o uvolněný notářský úřad po notářce JUDr. Janě Kurkové, která ukončila činnost notářky v tomto notářském úřadě ke dni 28. 2. 2019. Notářská komora České republiky přijímá přihlášky do konkurzu ve svém sídle v Praze 2, Apolinářská 12, nejpozději do 1. dubna 2019.
Jednání před konkurzní komisí se bude konat v úterý 30. dubna 2019 v době od 9:00 hodin v sídle Notářské komory České republiky v Praze 2, Apolinářská 12.

Přehled předpokladů pro zařazení uchazeče do konkurzu ve smyslu § 7 odst. 1 notářského řádu:
1) státní občanství České republiky,
2) plná svéprávnost,
3) vysokoškolské vzdělání v oboru právo, získané
   a) v magisterském studijním programu právo a právní věda studiem na vysoké škole v České republice, nebo
   b) studiem na vysoké škole v zahraničí, pokud je takové vzdělání v České republice uznáváno za rovnocenné vzdělání uvedenému v bodě a) na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, anebo pokud takové vzdělání bylo uznáno podle zvláštního právního předpisu, a současně takové vzdělání odpovídá obsahem a rozsahem obecnému vzdělání, které lze získat v magisterském studijním programu právo a právní věda v oboru právo na vysoké škole v České republice; za vzdělání podle bodu a) se považuje také vysokoškolské vzdělání získané před 1. lednem 1999 na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v České republice nebo jejích právních předchůdců,
4) bezúhonnost,
5) vykonání alespoň pětileté notářské praxe,
6) složení notářské zkoušky.

Přehled praxí považovaných ve smyslu § 7 odst. 2 notářského řádu za praxi notářskou:
Notářskou praxí se rozumí praxe notáře, notářského kandidáta a notářského koncipienta podle notářského řádu a praxe státního notáře a notářského čekatele podle dřívějších předpisů. Do notářské praxe Notářská komora České republiky započte zcela praxi soudce, prokurátora, státního zástupce, advokáta, komerčního právníka, soudního exekutora, soudce Ústavního soudu, asistenta soudce Ústavního soudu nebo Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, exekutorského kandidáta, justičního čekatele, asistenta soudce, asistenta veřejného ochránce práv, asistenta státního zástupce, právního čekatele prokuratury, právního čekatele státního zastupitelství, advokátního koncipienta, exekutorského koncipienta nebo právního čekatele u komerčního právníka, činnost zaměstnance Ministerstva spravedlnosti, který získal vysokoškolské vzdělání v rámci magisterského studijního programu v oblasti práva na vysoké škole a který se samostatně podílí na tvorbě návrhů obecně závazných právních předpisů; do notářské praxe ministr spravedlnosti na návrh Notářské komory České republiky z jiné právní praxe může započítat nejvýše 2 roky.

Přehled zkoušek považovaných ve smyslu § 7 odst. 3 notářského řádu za zkoušku notářskou:
Notářskou zkouškou se rozumí notářská zkouška podle notářského řádu a notářská zkouška podle dřívějších předpisů. Za osobu, která složila notářskou zkoušku, se považuje i ten, kdo složil odbornou justiční zkoušku, soudcovskou zkoušku, jednotnou soudcovskou zkoušku, jednotnou soudcovskou a advokátní zkoušku, prokurátorskou zkoušku, odbornou závěrečnou zkoušku právních čekatelů, advokátní zkoušku, exekutorskou zkoušku a profesní zkoušku na komerčního právníka.

Podmínkou zařazení **uchazeče** do konkurzu je podání přihlášky a předložení těchto dokladů:
1) doklad o státním občanství,
2) prohlášení o plné svéprávnosti,
3) výpis z evidence Rejstříku trestů s datem vydání ne starším tří měsíců,
4) doklad o vzdělání ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) notářského řádu,
5) doklad o složení notářské zkoušky nebo jiné zkoušky (§ 7 odst. 3 notářského řádu),
6) doklad o alespoň pětiletém trvání notářské praxe nebo jiné praxe (§ 7 odst. 2 notářského řádu),
7) osvědčení podle zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů, jde-li o uchazeče narozeného před 1. 12. 1971,
8) doklad o zaplacení účastnického poplatku (kopie výpisu z účtu, kopie ústřižku poštovní poukázky, kopie příjmového dokladu Notářské komory České republiky).

Podmínkou zařazení **uchazeče – notáře** se sídlem v České republice do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladu uvedeného shora pod bodem 8).
Podmínkou zařazení **uchazeče – notářského kandidáta** do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladů uvedených shora pod body 6), 7), 8) a dokladu o tom, že je zapsán v seznamu kandidátů příslušné notářské komory.
Notářskou praxi dokládá potvrzením notářské komory o době zápisu v seznamu notářských koncipientů a seznamu notářských kandidátů a potvrzením notáře o době trvání pracovního poměru nebo jiným dokladem, z něhož je zjistitelná délka praxe.

Výše účastnického poplatku za podání přihlášky do konkurzu činí 12 000 Kč a je
třeba jej zaplatit nejpozději při podání přihlášky do konkurzu. Poplatek se platí převodem nebo složením na účet Notářské komory České republiky u UniCredit Bank Czech Republik and Slovakia, a.s., č. ú. 45818009/2700, variabilní symbol rodné číslo uchazeče, převodem poštovní poukázkou nebo v hotovosti v sídle Notářské komory ČR v Praze 2, Apolinářská 12.
Na základě písemné žádosti uchazeče sdělí Notářská komora České republiky statistické údaje o výkonnosti uvolněného notářského úřadu za poslední ukončený kalendářní rok.
Notářská komora České republiky odešle účastníkům zařazeným do konkurzu nejpozději desátý den před jednáním konkurzní komise pozvánku k jednání na adresu uvedenou v přihlášce ke konkurzu.
Notářská komora České republiky předloží na základě výsledku konkurzu ministru spravedlnosti návrh na jmenování notáře do notářského úřadu.

NOTÁŘSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY

vyhlašuje podle § 8 odst. 6 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „notářský řád"), a podle § 2 odst. 1 předpisu Notářské komory České republiky o postupu při vyhlašování a organizaci konkurzu na obsazení notářského úřadu (konkurzní řád),

KONKURZ

na obsazení notářského úřadu

pro obvod Okresního soudu v Českých Budějovicích se sídlem **v Českých Budějovicích**.

Jde o uvolněný notářský úřad po notářce JUDr. Janě Tomanové, která ukončí činnost notářky ke dni 31. 3. 2019. Notářská komora České republiky přijímá přihlášky do konkurzu ve svém sídle v Praze 2, Apolinářská 12, nejpozději do 8. dubna 2019.
Jednání před konkurzní komisí se bude konat v úterý 7. května 2019 v době od 9:00 hodin v sídle Notářské komory České republiky v Praze 2, Apolinářská 12.

Přehled předpokladů pro zařazení uchazeče do konkurzu ve smyslu § 7 odst. 1 notářského řádu:
1) státní občanství České republiky,
2) plná svéprávnost,
3) vysokoškolské vzdělání v oboru právo, získané
   a) v magisterském studijním programu právo a právní věda studiem na vysoké škole v České republice, nebo
   b) studiem na vysoké škole v zahraničí, pokud je takové vzdělání v České republice uznáváno za rovnocenné vzdělání uvedenému v bodě a) na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, anebo pokud takové vzdělání bylo uznáno podle zvláštního právního předpisu, a současně takové vzdělání odpovídá obsahem a rozsahem obecnému vzdělání, které lze získat v magisterském studijním programu právo a právní věda v oboru právo na vysoké škole v České republice; za vzdělání podle bodu a) se považuje také vysokoškolské vzdělání získané před 1. lednem 1999 na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v České republice nebo jejích právních předchůdců,
4) bezúhonnost,
5) vykonání alespoň pětileté notářské praxe,
6) složení notářské zkoušky.

Přehled praxí považovaných ve smyslu § 7 odst. 2 notářského řádu za praxi notářskou:
Notářskou praxí se rozumí praxe notáře, notářského kandidáta a notářského koncipienta podle notářského řádu a praxe státního notáře a notářského čekatele podle dřívějších předpisů. Do notářské praxe Notářská komora České republiky započte zcela praxi soudce, prokurátora, státního zástupce, advokáta, komerčního právníka, soudního exekutora, soudce Ústavního soudu, asistenta soudce Ústavního soudu nebo Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, exekutorského kandidáta, justičního čekatele, asistenta soudce, asistenta veřejného ochránce práv, asistenta státního zástupce, právního čekatele prokuratury, právního čekatele státního zastupitelství, advokátního koncipienta, exekutorského koncipienta nebo právního čekatele u komerčního právníka, činnost zaměstnance Ministerstva spravedlnosti, který získal vysokoškolské vzdělání v rámci magisterského studijního programu v oblasti práva na vysoké škole a který se samostatně podílí na tvorbě návrhů obecně závazných právních předpisů; do notářské praxe ministr spravedlnosti na návrh Notářské komory České republiky z jiné právní praxe může započítat nejvýše 2 roky.

Přehled zkoušek považovaných ve smyslu § 7 odst. 3 notářského řádu za zkoušku notářskou:
Notářskou zkouškou se rozumí notářská zkouška podle notářského řádu a notářská zkouška podle dřívějších předpisů. Za osobu, která složila notářskou zkoušku, se považuje i ten, kdo složil odbornou justiční zkoušku, soudcovskou zkoušku, jednotnou soudcovskou zkoušku, jednotnou soudcovskou a advokátní zkoušku, prokurátorskou zkoušku, odbornou závěrečnou zkoušku právních čekatelů, advokátní zkoušku, exekutorskou zkoušku a profesní zkoušku na komerčního právníka.

Podmínkou zařazení **uchazeče** do konkurzu je podání přihlášky a předložení těchto dokladů:
1) doklad o státním občanství,
2) prohlášení o plné svéprávnosti,
3) výpis z evidence Rejstříku trestů s datem vydání ne starším tří měsíců,
4) doklad o vzdělání ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) notářského řádu,
5) doklad o složení notářské zkoušky nebo jiné zkoušky (§ 7 odst. 3 notářského řádu),
6) doklad o alespoň pětiletém trvání notářské praxe nebo jiné praxe (§ 7 odst. 2 notářského řádu),
7) osvědčení podle zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů, jde-li o uchazeče narozeného před 1. 12. 1971,
8) doklad o zaplacení účastnického poplatku (kopie výpisu z účtu, kopie ústřižku poštovní poukázky, kopie příjmového dokladu Notářské komory České republiky).

Podmínkou zařazení **uchazeče – notáře** se sídlem v České republice do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladu uvedeného shora pod bodem 8).
Podmínkou zařazení **uchazeče – notářského kandidáta** do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladů uvedených shora pod body 6), 7), 8) a dokladu o tom, že je zapsán v seznamu kandidátů příslušné notářské komory.
Notářskou praxi dokládá potvrzením notářské komory o době zápisu v seznamu notářských koncipientů a seznamu notářských kandidátů a potvrzením notáře o době trvání pracovního poměru nebo jiným dokladem, z něhož je zjistitelná délka praxe.

Výše účastnického poplatku za podání přihlášky do konkurzu činí 12 000 Kč a je
třeba jej zaplatit nejpozději při podání přihlášky do konkurzu. Poplatek se platí převodem nebo složením na účet Notářské komory České republiky u UniCredit Bank Czech Republik and Slovakia, a.s., č. ú. 45818009/2700, variabilní symbol rodné číslo uchazeče, převodem poštovní poukázkou nebo v hotovosti v sídle Notářské komory ČR v Praze 2, Apolinářská 12.
Na základě písemné žádosti uchazeče sdělí Notářská komora České republiky statistické údaje o výkonnosti uvolněného notářského úřadu za poslední ukončený kalendářní rok.
Notářská komora České republiky odešle účastníkům zařazeným do konkurzu nejpozději desátý den před jednáním konkurzní komise pozvánku k jednání na adresu uvedenou v přihlášce ke konkurzu.
Notářská komora České republiky předloží na základě výsledku konkurzu ministru spravedlnosti návrh na jmenování notáře do notářského úřadu.

NOTÁŘSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY

vyhlašuje podle § 8 odst. 6 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „notářský řád“), a podle § 2 odst. 1 předpisu Notářské komory České republiky o postupu při vyhlašování a organizaci konkurzu na obsazení notářského úřadu (konkurzní řád),

KONKURZ

na obsazení notářského úřadu

pro obvod Okresního soudu v Nymburce se sídlem **v Lysé nad Labem**.

Jde o uvolněný notářský úřad po notářce JUDr. Jitce Krejčíkové, která ukončí činnost notářky ke dni 30. 11. 2019. Notářská komora České republiky přijímá přihlášky do konkurzu ve svém sídle v Praze 2, Apolinářská 12, nejpozději do 15. dubna 2019.
Jednání před konkurzní komisí se bude konat v úterý 14. května 2019 v době od 9:00 hodin v sídle Notářské komory České republiky v Praze 2, Apolinářská 12.

Přehled předpokladů pro zařazení uchazeče do konkurzu ve smyslu § 7 odst. 1 notářského řádu:
1) státní občanství České republiky,
2) plná svéprávnost,
3) vysokoškolské vzdělání v oboru právo, získané
   a) v magisterském studijním programu právo a právní věda studiem na vysoké škole v České republice, nebo
   b) studiem na vysoké škole v zahraničí, pokud je takové vzdělání v České republice uznáváno za rovnocenné vzdělání uvedenému v bodě a) na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, anebo pokud takové vzdělání bylo uznáno podle zvláštního právního předpisu, a současně takové vzdělání odpovídá obsahem a rozsahem obecnému vzdělání, které lze získat v magisterském studijním programu právo a právní věda v oboru právo na vysoké škole v České republice; za vzdělání podle bodu a) se považuje také vysokoškolské vzdělání získané před 1. lednem 1999 na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v České republice nebo jejích právních předchůdců,
4) bezúhonnost,
5) vykonání alespoň pětileté notářské praxe,
6) složení notářské zkoušky.

Přehled praxí považovaných ve smyslu § 7 odst. 2 notářského řádu za praxi notářskou:
Notářskou praxí se rozumí praxe notáře, notářského kandidáta a notářského koncipienta podle notářského řádu a praxe státního notáře a notářského čekatele podle dřívějších předpisů. Do notářské praxe Notářská komora České republiky započte zcela praxi soudce, prokurátora, státního zástupce, advokáta, komerčního právníka, soudního exekutora, soudce Ústavního soudu, asistenta soudce Ústavního soudu nebo Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, exekutorského kandidáta, justičního čekatele, asistenta soudce, asistenta veřejného ochránce práv, asistenta státního zástupce, právního čekatele prokuratury, právního čekatele státního zastupitelství, advokátního koncipienta, exekutorského koncipienta nebo právního čekatele u komerčního právníka, činnost zaměstnance Ministerstva spravedlnosti, který získal vysokoškolské vzdělání v rámci magisterského studijního programu v oblasti práva na vysoké škole a který se samostatně podílí na tvorbě návrhů obecně závazných právních předpisů; do notářské praxe ministr spravedlnosti na návrh Notářské komory České republiky z jiné právní praxe může započítat nejvýše 2 roky.

Přehled zkoušek považovaných ve smyslu § 7 odst. 3 notářského řádu za zkoušku notářskou:
Notářskou zkouškou se rozumí notářská zkouška podle notářského řádu a notářská zkouška podle dřívějších předpisů. Za osobu, která složila notářskou zkoušku, se považuje i ten, kdo složil odbornou justiční zkoušku, soudcovskou zkoušku, jednotnou soudcovskou zkoušku, jednotnou soudcovskou a advokátní zkoušku, prokurátorskou zkoušku, odbornou závěrečnou zkoušku právních čekatelů, advokátní zkoušku, exekutorskou zkoušku a profesní zkoušku na komerčního právníka.

Podmínkou zařazení **uchazeče** do konkurzu je podání přihlášky a předložení těchto dokladů:
1) doklad o státním občanství,
2) prohlášení o plné svéprávnosti,
3) výpis z evidence Rejstříku trestů s datem vydání ne starším tří měsíců,
4) doklad o vzdělání ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) notářského řádu,
5) doklad o složení notářské zkoušky nebo jiné zkoušky (§ 7 odst. 3 notářského řádu),
6) doklad o alespoň pětiletém trvání notářské praxe nebo jiné praxe (§ 7 odst. 2 notářského řádu),
7) osvědčení podle zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů, jde-li o uchazeče narozeného před 1. 12. 1971,
8) doklad o zaplacení účastnického poplatku (kopie výpisu z účtu, kopie ústřižku poštovní poukázky, kopie příjmového dokladu Notářské komory České republiky).

Podmínkou zařazení **uchazeče – notáře** se sídlem v České republice do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladu uvedeného shora pod bodem 8).
Podmínkou zařazení **uchazeče – notářského kandidáta** do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladů uvedených shora pod body 6), 7), 8) a dokladu o tom, že je zapsán v seznamu kandidátů příslušné notářské komory.
Notářskou praxi dokládá potvrzením notářské komory o době zápisu v seznamu notářských koncipientů a seznamu notářských kandidátů a potvrzením notáře o době trvání pracovního poměru nebo jiným dokladem, z něhož je zjistitelná délka praxe.

Výše účastnického poplatku za podání přihlášky do konkurzu činí 12 000 Kč a je
třeba jej zaplatit nejpozději při podání přihlášky do konkurzu. Poplatek se platí převodem nebo složením na účet Notářské komory České republiky u UniCredit Bank Czech Republik and Slovakia, a.s., č. ú. 45818009/2700, variabilní symbol rodné číslo uchazeče, převodem poštovní poukázkou nebo v hotovosti v sídle Notářské komory ČR v Praze 2, Apolinářská 12.
Na základě písemné žádosti uchazeče sdělí Notářská komora České republiky statistické údaje o výkonnosti uvolněného notářského úřadu za poslední ukončený kalendářní rok.
Notářská komora České republiky odešle účastníkům zařazeným do konkurzu nejpozději desátý den před jednáním konkurzní komise pozvánku k jednání na adresu uvedenou v přihlášce ke konkurzu.
Notářská komora České republiky předloží na základě výsledku konkurzu ministru spravedlnosti návrh na jmenování notáře do notářského úřadu.

NOTÁŘSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY

vyhlašuje podle § 8 odst. 6 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „notářský řád"), a podle § 2 odst. 1 předpisu Notářské komory České republiky o postupu při vyhlašování a organizaci konkurzu na obsazení notářského úřadu (konkurzní řád),

KONKURZ

na obsazení notářského úřadu

pro obvod Okresního soudu Praha-západ se sídlem **v Praze**.

Jde o uvolněný notářský úřad po notářce JUDr. Libuši Zelenkové, která ukončí činnost notářky ke dni 30. 6. 2019. Notářská komora České republiky přijímá přihlášky do konkurzu ve svém sídle v Praze 2, Apolinářská 12, nejpozději do 23. dubna 2019.
Jednání před konkurzní komisí se bude konat v úterý 21. května 2019 v době od 9:00 hodin v sídle Notářské komory České republiky v Praze 2, Apolinářská 12.

Přehled předpokladů pro zařazení uchazeče do konkurzu ve smyslu § 7 odst. 1 notářského řádu:
1) státní občanství České republiky,
2) plná svéprávnost,
3) vysokoškolské vzdělání v oboru právo, získané
   a) v magisterském studijním programu právo a právní věda studiem na vysoké škole v České republice, nebo
   b) studiem na vysoké škole v zahraničí, pokud je takové vzdělání v České republice uznáváno za rovnocenné vzdělání uvedenému v bodě a) na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, anebo pokud takové vzdělání bylo uznáno podle zvláštního právního předpisu, a současně takové vzdělání odpovídá obsahem a rozsahem obecnému vzdělání, které lze získat v magisterském studijním programu právo a právní věda v oboru právo na vysoké škole v České republice; za vzdělání podle bodu a) se považuje také vysokoškolské vzdělání získané před 1. lednem 1999 na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v České republice nebo jejích právních předchůdců,
4) bezúhonnost,
5) vykonání alespoň pětileté notářské praxe,
6) složení notářské zkoušky.

Přehled praxí považovaných ve smyslu § 7 odst. 2 notářského řádu za praxi notářskou:
Notářskou praxí se rozumí praxe notáře, notářského kandidáta a notářského koncipienta podle notářského řádu a praxe státního notáře a notářského čekatele podle dřívějších předpisů. Do notářské praxe Notářská komora České republiky započte zcela praxi soudce, prokurátora, státního zástupce, advokáta, komerčního právníka, soudního exekutora, soudce Ústavního soudu, asistenta soudce Ústavního soudu nebo Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, exekutorského kandidáta, justičního čekatele, asistenta soudce, asistenta veřejného ochránce práv, asistenta státního zástupce, právního čekatele prokuratury, právního čekatele státního zastupitelství, advokátního koncipienta, exekutorského koncipienta nebo právního čekatele u komerčního právníka, činnost zaměstnance Ministerstva spravedlnosti, který získal vysokoškolské vzdělání v rámci magisterského studijního programu v oblasti práva na vysoké škole a který se samostatně podílí na tvorbě návrhů obecně závazných právních předpisů; do notářské praxe ministr spravedlnosti na návrh Notářské komory České republiky z jiné právní praxe může započítat nejvýše 2 roky.

Přehled zkoušek považovaných ve smyslu § 7 odst. 3 notářského řádu za zkoušku notářskou:
Notářskou zkouškou se rozumí notářská zkouška podle notářského řádu a notářská zkouška podle dřívějších předpisů. Za osobu, která složila notářskou zkoušku, se považuje i ten, kdo složil odbornou justiční zkoušku, soudcovskou zkoušku, jednotnou soudcovskou zkoušku, jednotnou soudcovskou a advokátní zkoušku, prokurátorskou zkoušku, odbornou závěrečnou zkoušku právních čekatelů, advokátní zkoušku, exekutorskou zkoušku a profesní zkoušku na komerčního právníka.

Podmínkou zařazení **uchazeče** do konkurzu je podání přihlášky a předložení těchto dokladů:
1) doklad o státním občanství,
2) prohlášení o plné svéprávnosti,
3) výpis z evidence Rejstříku trestů s datem vydání ne starším tří měsíců,
4) doklad o vzdělání ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) notářského řádu,
5) doklad o složení notářské zkoušky nebo jiné zkoušky (§ 7 odst. 3 notářského řádu),
6) doklad o alespoň pětiletém trvání notářské praxe nebo jiné praxe (§ 7 odst. 2 notářského řádu),
7) osvědčení podle zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů, jde-li o uchazeče narozeného před 1. 12. 1971,
8) doklad o zaplacení účastnického poplatku (kopie výpisu z účtu, kopie ústřižku poštovní poukázky, kopie příjmového dokladu Notářské komory České republiky).

Podmínkou zařazení **uchazeče – notáře** se sídlem v České republice do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladu uvedeného shora pod bodem 8).
Podmínkou zařazení **uchazeče – notářského kandidáta** do konkurzu je podání přihlášky a předložení dokladů uvedených shora pod body 6), 7), 8) a dokladu o tom, že je zapsán v seznamu kandidátů příslušné notářské komory.
Notářskou praxi dokládá potvrzením notářské komory o době zápisu v seznamu notářských koncipientů a seznamu notářských kandidátů a potvrzením notáře o době trvání pracovního poměru nebo jiným dokladem, z něhož je zjistitelná délka praxe.

Výše účastnického poplatku za podání přihlášky do konkurzu činí 12 000 Kč a je
třeba jej zaplatit nejpozději při podání přihlášky do konkurzu. Poplatek se platí převodem nebo složením na účet Notářské komory České republiky u UniCredit Bank Czech Republik and Slovakia, a.s., č. ú. 45818009/2700, variabilní symbol rodné číslo uchazeče, převodem poštovní poukázkou nebo v hotovosti v sídle Notářské komory ČR v Praze 2, Apolinářská 12.
Na základě písemné žádosti uchazeče sdělí Notářská komora České republiky statistické údaje o výkonnosti uvolněného notářského úřadu za poslední ukončený kalendářní rok.
Notářská komora České republiky odešle účastníkům zařazeným do konkurzu nejpozději desátý den před jednáním konkurzní komise pozvánku k jednání na adresu uvedenou v přihlášce ke konkurzu.
Notářská komora České republiky předloží na základě výsledku konkurzu ministru spravedlnosti návrh na jmenování notáře do notářského úřadu.

Střípky z historie 54.

Rakouský notář Franz Ruschka (1882–1942), který působil zprvu v letech 1918–1932 ve Weyru a poté ve vídeňské městské části Hietzing, byl zároveň známým entomologem. Věnoval se hmyzu, zejména blanokřídlým (*Hymenoptera*) či lumčíkovitým (*Braconidae*), sám popsal několik nových druhů. Ruschkova sbírka je uložena v Přírodovědeckém muzeu ve Vídni (*Naturhistorisches Museum in Wien*), některé jeho práce, jako např. první část *Studie o stehnatkách* (*Chalcididenstudien*) z roku 1920, jsou dostupné též online (srov. http://www.zobodat.at/pdf/VZBG_70_0234-0315.pdf).

●

Dne 16. ledna 2019 na Fakultě právnické ZČU úspěšně obhájil Jan Herman diplomovou práci na téma *Dějiny notářství na Strakonicku v letech 1851–1938*. Autor vycházel z archivního materiálu i např. ze vzpomínek potomka notáře Jaroslava Čermáka. I když místní notáři nepřekročili svým významem oblast daného regionu, nelze přehlédnout jejich významnou roli v místní občanské společnosti. Práce přináší medailonky notářů Dominika Arnolda (1796–1874), Josefa Wotýpky (1838–1912), Karla Velkoborského (1876–1940), Josefa Krátkého (1875–?), Jakuba Drůbka (1831–1908), Bohuslava Pelikána, Václava Štěpánka, Aloise Stögera (1845–1905), Jaroslava Čermáka (1873–1948) a Petra Pišla (1878–1937). *„Lze ocenit, že v kapitole o biogramu notáře je přesně provedena charakteristika venkovského notářství,“* podává se z posudku konzultanta Stanislava Balíka. Oponentkou byla Vendulka Valentová, komisi předsedal Petr Dostalík.

●

V seznamu obhájců ve věcech trestních pro obvod moravsko-slezského Vrchního soudu zemského pro rok 1897 bylo zapsáno 74 notářů, dále bývalý c. k. notář v Opavě Jan Hanel a 17 kandidátů notářství. Kromě advokátů, kteří byli k obhajobám v trestních věcech připuštěni bez dalšího, se totiž mohli obhajobám věnovat i příslušníci dalších právnických profesí. V seznamu tak bylo zapsáno dále i 49 kandidátů advokacie, 1 státní zástupce ve výslužbě, 3 okresní soudci ve výslužbě a 3 soudní adjunkti ve výslužbě. Z uvedeného seznamu si lze učinit i představu o obsazení notářských úřadů na Moravě a ve Slezsku. Seznam je k dispozici v Národních listech ze dne 19. února 1897.

●

Rakouský malíř Josef Franz Danhauser (1805–1845) na obraze *Otevření testamentu (Die Testamentseröffnung)* z roku 1844 zachytil situaci, při níž jsou mladý muž s dítětem v náručí a jeho žena zobrazeni s výrazem radostného očekávání, zatímco ostatní přítomní výrazy obličeje dávají najevo nepřejícnost a závist. Olej na dřevě o rozměrech 96 x 112 cm je součástí soukromé lichtenštejnské sbírky obrazů, jež byla

Rakouský malíř Josef Franz Danhauser

vystavena od února 2019 ve vídeňské Albertině pod názvem *Von Rubens bis Makart*. Fotografie obrazu je i s rozborem zachycena ve stejnojmenném katalogu výstavy. Téma a obraz záhy inspirovaly grafika Franze Stöbera (1795–1858) k pozměněné verzi ve formě grafiky nazvané *Testament*, jež je mimo jiné k dispozici v Galérii města Bratislavy a pro zájemce je dostupná též z: https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:GMB.C_11188. Josef Franz Danhauser za sebou zanechal rozsáhlé dílo, mimo jiné i obraz Ludwiga van Beethovena na smrtelném loži.

●

Liberecký notář německé národnosti August Uchatzy (1825–1870) byl členem *Jednoty notářů v království Českém*, krátce působil i ve *Spolku pro vdovy a sirotky notářů*. Kromě toho byl v letech 1866–1870 poslancem českého zemského sněmu. Jeho aktivita při přípravě uherského notářského řádu neunikla Humoristickým listům, které v rubrice *„telegramy Hum. Listů“* dne 1. února 1868 uvedly: *„Z Liberce. Doktorem Uchatzym vypracovaná reforma cislajtánského notářství záleží prý hlavně v tom, že příště budou smět písaři nosit pero i za levým uchem.“* August Uchatzy byl i autorem komentáře k provizornímu zákonu o zřízení obchodních a živnostenských komor z 26. března 1850. ■

JUDr. PhDr. Stanislav Balík,
člen redakční rady Ad Notam

Zmatky způsobené závětí

Jedinou jistotou v našem životě je skutečnost, že jednou zemřeme. Právní teoretik k tomu zřejmě poznamená: „Jisto že, nejisto kdy." Právní praktik pomyslí na mnohdy nejistý osud majetku, který nebožtík nahromadil za svého života. Badatel a učitel na právnické fakultě, který se zabývá námětem „krásná literatura a právo", zjistí, že dědictví a okolnosti s ním spojené jsou častým námětem uměleckých děl, jež pak poskytují podklady pro výzkumnou činnost i příklady pro pedagogické působení.

Různé kategorie právníků by mohl zaujmout, náramně pobavit a v něčem poučit román „Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel" (napsal švédský novinář Jonas Jonasson, do češtiny přeložil Zbyněk Černík, v Praze vydalo v roce 2012 nakladatelství Panteon). V rozvětveném a mnohdy přehánějícím ději románu se nachází i stručná epizoda, která vypráví o dědických patáliích dvou bratrů. Z tohoto příběhu vyjímám:

Jednoho dne Bosseho a Bennyho kontaktoval advokát a sdělil jim, že jsou oba uvedeni ve strýčkově závěti, ale že je to komplikované, a proto se budou asi muset sejít. Tak se stalo, že Bosse a Benny se s advokátem setkali v jeho kanceláři a tam se dozvěděli, že na oba bratry bude v den, kdy dokončí postgraduální studium, čekat částka neznámé, ale ***značné*** *výše. Nejenom to, oba bratři budou během studií přes advokáta dostávat slušnou, o inflaci navyšovanou apanáž, ale studium nesmějí přerušit, protože v tom případě se jim apanáž přestane vyplácet. Vyplácet se přestane taky tomu z bratrů, který složí nějakou zkoušku a bude se moct sám živit.*

Bosse a Benny se ihned přihlásili na sedmitýdenní kurs sváření a advokát jim potvrdil, že to podle poslední vůle bude stačit, „i když mám pocit, že váš strýček Frank měl na mysli něco sofistikovanějšího"...

Po nějakém čase *„Benny dospěl k závěru, že vůbec svářečem být nechce a že jeho svářečský talent je nepatrný, že nemá smysl vůbec kurs dokončovat. Bratři se kvůli tomu nějakou dobu hádali, načež se Bennymu podařilo vecpat se do kursu botaniky na Stockholmské univerzitě. Podle advokáta se strýčkova závěť nedala interpretovat jinak, než že změna studijního oboru je zcela v pořádku, pokud ovšem nedojde k přerušení studia.*

Bosse byl se svým svářečským vzděláním rychle hotový, ale přesto z peněz po strýčku Frankovi nedostal ani pětník, protože bratr Benny pořád ještě studoval. Navíc advokát Bossemu v souladu se závětí okamžitě přestal vyplácet apanáž. Z bratrů se tak samozřejmě stali nepřátelé na život a na smrt. Benny z oboru těsně před zkouškou utekl a místo toho se pustil do něčeho nového; dobře si žil, kdežto jeho despotický a hulvátský bratr musel na svoje peníze dál čekat.

Takhle to Benny provozoval třicet let, až se jednoho dne ozval značně zestárlý advokát a sdělil mu, že jejich dědictví je vyčerpané, že už mu nebude posílat měsíční kapesné a žádné peníze nejsou samozřejmě k dispozici. Oba bratři můžou zkrátka a dobře na celé dědictví zapomenout, informoval ho advokát, kterému teď bylo devadesát let – asi zůstal naživu hlavně kvůli té závěti, poněvadž jen o několik týdnů později v křesle u televize zemřel … Benny skoro složil přinejmenším deset státnic, a přesto musel nakonec, aby měl co dělat, investovat do stánku s občerstvením.

Uvedený příběh lze předestřít současným českým studentům práv, aby ho posoudili, jako by se uskutečnil v naší zemi a řídil se současným českým dědickým právem upraveným v občanském zákoníku. Obdobně si s ním mohou myšlenkově pohrát notáři či advokáti. Nehodlám zde předjímat, k jakým závěrům by ti či oni měli dospět. Jen si dovolím poukázat na § 1494 odst. 2 občanského zákoníku ve znění: **Závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.** Jisté pochybnosti o vůli zůstavitele vyjádřil i advokát z uvedeného příběhu, když zmínil svůj pocit, že strýček Frank měl na mysli něco sofistikovanějšího, než byl svářečský kurs. Zároveň advokát usoudil, že postgraduální kurs bude stačit k naplnění zůstavitelovy vůle. Takový závěr by šlo odůvodnit i tím, že v závěti nestálo, o jakou podobu postgraduálního vzdělání se má jednat. Ostatně, ve Švédsku mohl svářečský kurs přinést absolventům vyšší blahobyt, než jaký zajišťují některé vznešenější podoby dalšího vzdělávání. K podobnému závěru vedou i současné poměry na českém pracovním trhu.

Z obsahu strýčkovy závěti se také dalo usoudit, že zůstavitel hodlal prostřednictvím závěti ovlivnit další život svých synovců a učinit jejich vzdělání i jejich osudy podobnými. Synovci tento záměr zřejmě zprvu hodlali respektovat, když se oba přihlásili do kursu sváření. Při různosti lidských povah, sklonů i talentů se však taková stejnost obtížně prosazuje. Zároveň se snáze obcházejí způsoby, které mají zajistit rovnostářské pojetí spravedlnosti či účelnosti. Různý výklad například dovolovala formulace v závěti, podle níž nešlo studium přerušit.

Podmínky ze závěti strýčka Franka by také v současném českém právu podléhaly posouzení podle § 1551 odst. 2 občanského zákoníku. Nabízela by se otázka, zda povinnost absolvovat postgraduální kurs je či není **zřejmým obtěžováním** dědiců ze zůstavitelovy **zjevné svévole**, jak tyto neurčité právní pojmy obsahuje uvedené ustanovení občanského zákoníku. Ve wikipedii je slovo „svévolné" vysvětleno jako „bezohledné uplatňování vlastní vůle". Dodal bych, že svévole může být i projevem vlastní vůle nedostatečně poučené. ■

prof. Petr Hajn

O duchu zákonů

Ne, nebojte se, nebudu zde rozebírat nejznámější dílo francouzského filosofa Charlese Louise Montesquieua, ale podíváme se na ducha těch našich, českých, zákonů. A věřte, když se na některé z asi 15 000 zákonů, nařízení a vyhlášek zaměříte, zjistíte, jaké perly také vycházejí z legislativní činnosti.

Viz například definici rybníka v § 2 odst. 6 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách: Umělý vodní útvar je vodní útvar povrchové vody vytvořený lidskou činností.

Přesnější definici rybníka podává § 2 písm. c) zákona č. 99/2004 Sb., o rybářství: rybníkem je vodní dílo, které je vodní nádrží určenou především k chovu ryb, ve kterém lze regulovat vodní hladinu, včetně možnosti jeho vypouštění a slovení; rybník je tvořen hrází, nádrží a dalšími technickými zařízeními.

Ustanovení § 2a odst. 4 vodního zákona nám zase říká, co je dobrý stav povrchových vod: dobrým stavem povrchových vod se rozumí takový stav útvaru povrchové vody, kdy je jeho ekologický i chemický stav přinejmenším dobrý.

Ustanovení § 2 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích, definuje, co je to les. Představte si – jsou to lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa. Chybí mi v něm, jak je to s šiškami. Když jsou na smrku, jsou jeho součástí, to pochopím, ale jaký je jejich právní status, když spadnou na zem?

Ustanovení § 3 odst. 2 zákona o rybářství nás poučí, jak se loví ryby: V rybníkářství se lov provádí hromadně účinnou metodou lovu nebo na udici.

Zákon č. 47/1997 Sb. nám v § 2 odst. 2 sděluje, co je to letadlo: Letadlem se rozumí zařízení schopné vyvozovat síly nesoucí jej v atmosféře z reakcí vzduchu, které nejsou reakcemi vůči zemskému povrchu.

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči, nám v § 21 odst. 2 zase nařizuje, že domácí porážkou mohou být poražena ve vlastním hospodářství chovatele jatečná zvířata s výjimkou skotu staršího 72 měsíců, koní, oslů a jejich kříženců. Nu, vidíte, oslové a jejich kříženci jsou zákonem chráněni, jejich lidské protějšky chrání lidská práva. Tentýž zákon nám v § 21 odst. 3 písm. b) dokonce dovoluje, aby maso a orgány jatečných zvířat z domácí porážky spotřebovaly osoby tvořící domácnost chovatele nebo osoby blízké. Podíváme-li se na toto ustanovení blíže, dojdeme k závěru, že už není možné jako dřív sousedům na vesnici dát ze zabijačky maso, třeba ovar, ouško nebo kousek rypáčku, když to nejsou osoby blízké. Ale kdo to je blízká osoba? Kdo to hospodáři, který zabíjí prase, vysvětlí? Měl by si přizvat advokáta, nebo si musí, mezitím než prase rozporcují, prostudovat občanský zákoník, § 22. Teprve pak se může vydat s nadílkou po vesnici. Darovat zabijačkovou polévku je nejspíš možné (není to maso ani orgán, nepochází z osla ani jeho kříženec), ale co jitrnice a jelita? Snad jednou soud rozhodne, jestli je lze sousedům beztrestně darovat, tam už totiž maso je, alespoň v těch, co jsou z domácích zabijaček.

Kolik orgánů se zabývá tvorbou zákonů a dalších předpisů, od ministerstev, vlády a její legislativní rady, až po parlamentní výbory, parlament a prezidenta, a koukněte, co z toho vyleze. Bolševický smrádek z nich už snad vyvál a opuštěný prostor zaplnila až obludná kazuistika, bezbřehý formalismus. Stačí se podívat třeba na zákon o obchodních korporacích – 786 paragrafů, občanský zákoník – 3 081 paragrafů, insolvenční zákon – 434 paragrafů. Je to normální? A to nemluvím o procesních předpisech, třeba takové doručování písemností podle občanského soudního řádu, to je již, jak s oblibou říkám, opravdový humus. Zákony psát moc neumíme, svědčí o tom mimo jiné spousta novel. Rekordmanem je občanský soudní řád – napočítal jsem jich 160. Místo toho, abychom napsali dostatečně obecnou normu, která zahrne řadu různých, lehce od sebe odlišných typů chování, zaměřujeme se právě na každou možnost, která může v praxi nastat. Místo normy, do které se pohodlně vejde řešení možných případů, včetně těch, o kterých se v době jejího vzniku ani nevědělo, avšak výkladem lze danou situaci podřadit pod dostatečně obecnou normu, rozpitváváme jednotlivé situace, byť některé z nich nastanou třeba jednou za deset let.

Například věcná břemena byla upravena v občanském zákoníku z r. 1964 třemi paragrafy, nyní občanský zákoník rozeznává služebnosti a reálná břemena, což je, pravda, teoreticky čistější, to však nikoho příliš nezajímá, ale úprava nabobtnala na 51 paragrafů. Ty tři paragrafy stačily, problémy s věcnými břemeny nebyly, z té dnešní úpravy se bude používat sotva polovina paragrafů. Zato ale nyní víme, že se zakazuje zřídit služebnost průhonu dobytka pozemkem určeným k plnění funkcí lesa (zřejmě tím zákonodárce mínil les, ale možná i louku, nyní správně trvalý travní porost, na které jsou stromy, dosud zákonem za les neprohlášenou) a že prasata jsou vyloučena z dobrodiní práva pastvy. Přitom zvíře není věc, je to bytost, jak se dnes říká, a jak rádo by se proběhlo po lese nebo trvalém travním porostu a něco si tam zoblo. Lze říci, že čím je právní norma obecnější, tím déle vytrvá v platnosti a není ji třeba novelizovat. A legislativní proces u nás? To je hrůza sama o sobě, není divu, že když se přijme určitý zákon, již se začne mluvit o jeho novele.

Někdy však mám dojem, jako by ve společnosti existoval hlad právě po právních normách upravujících vše až do nejmenších podrobností. Takové právo by mohla aplikovat i cvičená opice, kdyby v nich nebyly různé výjimky, kličky a lahůdky, navozované slovy „ledaže …“, „pakliže“, „jestliže“, a to mi ještě chybí kouzelné slovo „jakbysmet“. Líbí se mi nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1241/12 (42/2013 USn.), ve kterém se uvádí, že „nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu“. Ústavní soud v citovaném nálezu také uvádí, že „spravedlnost musí být v procesu, kterým soud interpretuje a aplikuje právo, vždy přítomna jako hodnotový činitel, neboť nad každým utvářením soudního rozhodnutí klene se dvojí imperativ: rozhodnutí musí být nejen zákonné, ale především spravedlivé. Úkolem soudu je rozpoznat skrze zákon spravedlnost. Také § 10 občanského zákoníku uvádí, jak se mají posuzovat právní případy – podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon. Nu, tak vidíte, neměla by platit ta anekdota o tom, jak jde babka k soudu a povídá předsedovi senátu: „Já si sem jdu pro spravedlnost,“ a soudce na to: „Tak to jste si to popletla, tady jste u soudu.“

Ale říkám si, že nějaký duch v zákonech „zakletý“ je. Jinak by byl zákon k ničemu. Z § 2 občanského zákoníku můžeme zjistit, že duch je obsažen v zásadách, na nichž spočívá tento zákon, v hodnotách, které se jím chrání, v jasném úmyslu zákonodárce, v dobrých mravech, v obyčejném lidském cítění. Hledejme jej při každé příležitosti, v každé věci, kterou projednáváme, aby rozhodnutí bylo nejen zákonné, ale především spravedlivé, jak uvádí Ústavní soud. ■

JUDr. Martin Šešina,
emeritní notář

CONTENTS

ARTICLES
Ondřej Horák: Last will as an explicit forgiveness of the act that caused debarment from succession 3
Ladislava Šebánková: Some aspects of representation 7
Magdalena Pfeiffer: The collisional traps of contracted property regime of spouses 20
Adam Talanda, Iveta Talandová, Filip Plašil: Role of the inheritor of the compulsive portion 27

CASE LAW
Waiver of the succession 42

INTERVIEW
JUDr. Jan Kotous 47

REVIEW & ANNOTATION
Metamorphosis of Law in Central Europe VI. Looking for Prometheus? 52

CURRENT EVENTS
ENN Seminar "Practical experience in applying the Succession Regulation" 53

FROM ABROAD
The Public Deeds Regulation came into force 55

WORTHY OF ATTENTION 57

INFORMATION UPDATE FROM NOTARY CHAMBER
Commencement and termination of notary activity 59
Competitions for filing of vacant Notarial Offices 60

EXCERPTS FROM HISTORY
Stanislav Balík: Excerpts from history 54 65

FEATURE ARTICLE
Petr Hajn: Confusion caused by testament 66
Martin Šešina: On the spirit of Law 67

INHALTSVERZEICHNIS

ARTIKEL
Ondřej Horák: Letzte Wille als ausdrückliche Verzeihung des Tates, der die Erbunwürdigkeit verursachte? 3
Ladislava Šebánková: Einige Aspekte der Vertretung 7
Magdalena Pfeiffer: Die Kollisionsfalle der vertraglich vereinbarten Vermögensregelung von Ehegatten 20
Adam Talanda, Iveta Talandová, Filip Plašil: Position des Pflichtteilsberechtigten 27

JURISPRUDENCE
Verzicht auf die Erbschaft 42

GESPRÄCH
JUDr. Jan Kotous 47

REZENSION & ANNOTATION
Metamorphosen des Rechts in Mitteleuropa VI. Prometheus gesucht? 52

AKTUELL
ENN-Seminar „Praktische Erfahrung bei der Anwendung der Verordnung über Erbschaft" 53

AUS DEM AUSLAND
Die Verordnung über öffentliche Urkunden trat in Kraft 55

WISSENSWERTES 57

INFORMATIONEN AUS DER NOTARIATSKAMMER
Beginn und Ende der Tätigkeit von Notaren 59
Stellenausschreibung zur Besetzung freier Notarämter 60

GESCHICHTSSPLITTER
Stanislav Balík: Geschichtssplitter 54 65

FEUILLETON
Petr Hajn: Verwirrungen verursachten durch Testament 66
Martin Šešina: Über Geist der Gesetze 67

CONTENU

ARTICLES
Ondřej Horák: La dernière acquisition en tant que renonciation explicite à un acte d'héritage? 3
Ladislava Šebánková: Quelques aspects de la représentation 7
Magdalena Pfeiffer: Les pièges collisionnels du régime des biens contractuels des époux 20
Adam Talanda, Iveta Talandová, Filip Plašil: Le statut de l'héritier indispensable 27

JURISPRUDENCE
Le refus d'héritage 42

ENTRETIEN
JUDr. Jan Kotous 47

RAPPORTS & ANNOTATIONS
Les métamorphoses du droit en Europe centrale VI. À la recherche de Prométhée? 52

ACTUELLEMENT
Le séminaire ENN « L'expérience pratique dans l'application du règlement sur succession » 53

À L'ÉTRANGER
Le règlement sur les actes publics est entré en vigueur 55

MÉRITE VOTRE ATTENTION 57

INFORMATIONS DE LA CHAMBRE DE NOTAIRES DE LA RÉPUBLIQUE TCHÈQUE
Début et cessation d'activités des notaires 59
Concours en vue d'occuper des études de notaires vacantes 60

FRAGMENTS D'HISTOIRE
Stanislav Balík: Fragments d'histoire 54 65

FEUILLETON
Petr Hajn: La confusion causée par le testament 66
Martin Šešina: De l'esprit des lois 67

Poskytujeme klientům komplexní služby v oblasti pojištění a risk managementu již 25 let.

Jsme rodinná firma, která si cení profesionality, hodnot, individuálního a vstřícného přístupu ke klientům. Posoudíme možná rizika Vaší profese a přineseme efektivní řešení pojištění ve všech potřebných oblastech. Zároveň využijeme své velikosti a pozice největšího nezávislého pojišťovacího makléře k vyjednání těch nejlepších podmínek pro Vás.

- Vždy hájíme Vaše zájmy a hledáme to nejvýhodnější řešení
- K dispozici je Vám zkušený tým specialistů
- Pomůžeme Vám s likvidací pojistných událostí
- Zajistíme Vám výhodné profesní i soukromé pojištění
- Rádi pro Vás zpracujeme nezávaznou nabídku pojištění
- Více o exklusivních pojistných programech pro notáře, jejich zaměstnance a rodinné příslušníky naleznete na www.proklienty.cz/nkcr

RENOMIA

Vždy ve Vašem zájmu.
www.renomia.cz